

Bankers kredittvurdering ved bruk av virkelig verdi

En kvalitativ studie av bankers syn på virkelig verdi i regnskapet

INGRID BUTVEIT
ELINE NYBØ UTHEIM

VEILEDER
Terje Heskestad

Universitetet i Agder, 2021
Handelshøyskolen ved UiA
Institutt for økonomi

Master

FORORD

Denne studien er skrevet som den avsluttende delen av vår mastergrad innenfor økonomi og administrasjon ved Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder. Vi har valgt å fordype oss i økonomisk styring med fokus på regnskap. Masteroppgaven utgjør 30 studiepoeng og er skrevet gjennom ett semester.

Studien tar for seg bankers holdninger og synspunkt knyttet til bruk av virkelig verdi i regnskapet, samt hvordan eventuell bruk av virkelig verdi vil påvirke bankenes kredittvurdering av kunder. Det er spesielt fokusert på forskjellene mellom måleattributtene historisk kost og virkelig verdi med vekt på regnskapskvalitet og mulighetene for regnskapsmanipulering. Virkelig verdi som måleattributt er interessant fordi en i Norge kan velge mellom GRS og IFRS, som har ulik tilnærming til dette måleattributtet. Det teoretiske grunnlaget for studien har vi opparbeidet oss gjennom studieforløpet, samt gjennom en grundig litteraturstudie.

Arbeidet med masteroppgaven har vært givende, men også utfordrende til tider. Vi har tilegnet oss kunnskap som vi vil ha bruk for i eventuelle videre studier og i arbeidslivet. Resultatene fra studien har overrasket oss, og lært oss at teori og praksis ikke alltid stemmer overens.

Vi ønsker å takke vår veileder Terje Heskestad, dosent ved Handelshøyskolen UiA, for konstruktive innspill, forslag og oppklaringer underveis i arbeidet med studien. Vi ønsker også å takke alle respondentene som villig delte av sine erfaringer og synspunkt.

Kristiansand, mai 2021

Ingrid Butveit

Ingrid Butveit

Eline N. Utheim

Eline Nybø Utheim

SAMMENDRAG

Denne studien undersøker hvordan bankers kredittvurderingsprosess blir påvirket av virkelig verdi i regnskapet. En av endringene Regnskapslovutvalget foreslo i NOU 2015: 10 var å åpne for mer bruk av virkelig verdi i god regnskapsskikk (GRS), som allerede er tillatt ved regnskapsføring etter International Financial Reportings Standards (IFRS). Dette innebærer en åpning av rskl. § 5-8 til å også gjelde ikke-finansielle eiendeler. Studien sikter på å finne ut om dette lovforslaget er hensiktsmessig for bankene som regnskapsbrukere.

Det er valgt en kvalitativ undersøkelse med eksplorativt design, fordi det ønskes å få en dyp innsikt og god forståelse av temaet og problemstillingen. Videre gjennomføres det intervjuer med respondenter fra seks ulike bankfilialer i Norge som alle har erfaring med kredittvurdering og regnskap avlagt etter IFRS.

Historisk kost og virkelig verdi er to velkjente og diskuterte måleattributter i norsk regnskapsavleggelse. Studien inneholder en prinsipiell drøftelse av virkelig verdi som måleattributt, samt en generell drøftelse av virkelig verdi og historisk kost opp mot kvalitetskravene relevans og pålitelighet. Dette gjøres for å finne ut hvilket av attributtene som best oppfyller regnskapets formål om å gi regnskapsbrukerne beslutningsnyttig informasjon.

Bankene vurderer både finansiell og ikke-finansiell informasjon ved kredittvurdering, hvor den finansielle informasjonen også brukes i en automatisk kredittscore. Bruk av virkelig verdi på ikke-finansielle eiendeler i GRS er ikke hensiktsmessig fra bankenes synspunkt fordi bankene selv estimerer virkelig verdi på sentrale eiendeler. Bankene stoler ikke på en eventuell virkelig verdi oppgitt i regnskapet fordi de anser verdien som lite pålitelig.

Det faktum at bankene ikke ønsker at det brukes virkelig verdi i regnskapet støttes av andre kilder, spesielt av Jiang og Penman (2013). Regnskapsbrukere ønsker pålitelig regnskapsinformasjon som kan danne grunnlaget for deres egen estimering av virkelig verdi. Bankene mener at muligheten for regnskapsmanipulering vil øke ved en åpning for virkelig verdi, men har likevel få egne tiltak mot regnskapsmanipulering. Det sentrale med masteroppgaven er at bankene må bruke sunn skepsis og et kritisk blikk på regnskapsinformasjonen, uavhengig av hvilket måleattributt som brukes.

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	I
SAMMENDRAG	II
INNHOLDSFORTEGNELSE	III
FIGURER OG TABELLER	VI
FORKORTELSER	VI
1. INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN FOR STUDIEN	1
1.2 PROBLEMSTILLING	2
1.3 AVGRENSNINGER OG FORUTSETNINGER	2
1.4 STUDIENS STRUKTUR	3
2. REGNSKAPET SOM INFORMASJONSKILDE	4
2.1 FINANSREGNSKAPET	4
2.1.1 FORMÅLET MED REGNSKAPET	4
2.1.2 FINANSREGNSKAPETS BRUKERE	5
2.2 RESULTAT- OG BALANSEORIENTERING	5
2.3 PRINSIPP- VS REGELBASERT REGNSKAPSFØRING	6
2.4 BANKERS KREDITTVURDERING	7
2.4.1 COVENANTS	8
2.4.2 HVITVASKINGSLOVEN	8
2.4.3 BÆREKRAFT	8
2.5 REGNSKAPSAVLEGGELSE I NORGE	9
2.5.1 GOD REGNSKAPSSKIKK	10
2.6 AVSLUTNING	10
3. DET KONSEPTUELLE RAMMEVERKET	11
3.1 KONSEPTUELLE RAMMEVERK	11
3.2 DESKRIPTIVE OG NORMATIVE RAMMEVERK	11
3.3 IASBs KONSEPTUELLE RAMMEVERK	12
3.3.1 MÅLSETNING	13
3.3.2 KVALITETSKRAV	13
3.3.3 DEFINISJONER	15
3.3.4 REGNSKAPSFØRING	15
3.4 AVSLUTNING	16
4. MÅLEATTRIBUTT	17
4.1 REGNSKAPSMESSIG MÅLING	17

4.1.1	HISTORISK KOST	17
4.1.2	VIRKELIG VERDI	17
4.1.3	FØRSTEGANGSMÅLING VS ETTERFØLGENDE MÅLING	18
4.2	IFRS 13	18
4.2.1	DEFINISJON	18
4.2.2	VERDSETTELSESHIERARKIET.....	19
4.3	VIRKELIG VERDI I GRS	20
4.4	REGNSKAPSKVALITET	20
4.4.1	RESULTATKVALITET	21
4.4.2	INFORMASJONSKVALITET	21
4.5	REGNSKAPSMANIPULERING	22
4.5.1	MISLIGHETSTRIANGELET.....	23
4.5.2	REVISORS ROLLE	24
4.6	AVSLUTNING	24
5.	TEORETISK DRØFTELSE	25
5.1	EKSEMPEL: NÅVERDI OG INTERNRENTEMETODE	25
5.2	BAKGRUNN FOR DRØFTELSEN	27
5.3	RELEVANS	27
5.3.1	HISTORISK KOST OG VIRKELIG VERDI.....	28
5.3.2	NORSK REGNSKAPSPRAKSIS.....	29
5.3.3	SVINGNINGER I MARKEDET.....	29
5.3.4	VERDSETTELSESHIERARKIET.....	30
5.3.5	OPPSUMMERING AV KVALITETSKRAVET RELEVANS.....	31
5.4	PÅLITELIGHET	31
5.4.1	VIRKELIG VERDI	31
5.4.2	HISTORISK KOST	32
5.4.3	OPPSUMMERING AV KVALITETSKRAVET PÅLITELIGHET.....	33
5.5	REGNSKAPSBRUKERNES VURDERING	33
5.6	BESLUTNINGS- OG KONTROLLFORMÅL	34
5.6.1	VALGET MELLOM BESLUTNINGS- OG KONTROLLFORMÅLET	35
5.6.2	BESLUTNINGSFORMÅL	35
5.6.3	KONTROLLFORMÅL.....	37
5.7	AVSLUTNING	39
6.	METODE	40
6.1	FORSKNINGSDESIGN	40
6.2	DATAINNSAMLING	41
6.2.1	PRIMÆR- OG SEKUNDÆRDATA	42
6.2.2	INTERVJU	42
6.2.3	UTVALG.....	44

6.3. ETTER INTERVJUENE.....	45
6.4 VURDERINGSKRITERIER	46
6.4.1 TROVERDIGHET	46
6.4.2 OVERFØRBARHET.....	46
6.4.3 PÅLITELIGHET.....	47
6.4.4 BEKREFTBARHET.....	47
6.5 AVSLUTNING	47
7. RESULTATER	48
7.1 FINANSIELL OG IKKE-FINANSIELL INFORMASJON	48
7.1.1 OPPSUMMERING AV NØKKELFUNN	57
7.2 BRUK AV VIRKELIG VERDI	58
7.2.1 OPPSUMMERING AV NØKKELFUNN	62
7.3 KONSEKVENSER AV VIRKELIG VERDI.....	62
7.3.1 OPPSUMMERING AV NØKKELFUNN	64
7.4 AVSLUTNING	64
8. ANALYSE	65
8.1 FINANSIELL OG IKKE-FINANSIELL INFORMASJON	65
8.1.1 AVSLUTNING.....	67
8.2 BRUK AV VIRKELIG VERDI	68
8.2.1 AVSLUTNING.....	70
8.3 KONSEKVENSER AV VIRKELIG VERDI.....	71
8.3.1 AVSLUTNING.....	74
9. AVSLUTNING.....	75
9.1 KONKLUSJON	75
9.1.1 FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	75
9.1.2 PROBLEMSTILLING.....	76
9.2 BEGRENSNINGER OG KRITIKK TIL STUDIEN.....	77
9.3 FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	78
REFERANSELISTE	79
VEDLEGG	83
VEDLEGG 1: INTERVJUMAL.....	83
VEDLEGG 2: SAMTYKKESKJEMA	85
VEDLEGG 3: REFLEKSJONSNOTAT INGRID BUTVEIT.....	87
VEDLEGG 4: REFLEKSJONSNOTAT ELINE NYBØ UTHEIM.....	92

FIGURER OG TABELLER

Figur 3.1 Hierarkisk struktur i rammeverkene.....	12
Figur 4.1 Verdssettelseshierarkiet.....	19
Tabell 5.1 Nåverdimetoden.....	26
Tabell 5.2 Internrentemetoden.....	26
Tabell 6.1 Oversikt over intervjuer.....	45
Tabell 7.1 Oppsummering av nøkkelfunn til forskningsspørsmål 1.....	57
Tabell 7.2 Oppsummering av nøkkelfunn til forskningsspørsmål 2.....	62
Tabell 7.3 Oppsummering av nøkkelfunn til forskningsspørsmål 3.....	64

FORKORTELSER

CF: Conceptual Framework

EK: Egenkapital

EU: Europeiske Union

EØS: Europeiske Økonomiske Samarbeidsområde

FASB: Financial Accounting Standards Board

GRP: Grunnleggende regnskapsprinsipper

GRS: God Regnskapsskikk

IAS: International Accounting Standard

IASB: International Accounting Standards Board

IFRS: International Financial Reporting Standard

KS: Kontantstrøm

NOU: Norges Offentlige Utredninger

NRS: Norsk Regnskapsstiftelse

VV: Virkelig verdi

1. INNLEDNING

I dette kapitlet skal bakgrunnen for studien forklares, og problemstillingen og forskningsspørsmålene introduseres. Avslutningsvis presenteres avgrensningene og den videre strukturen.

1.1 BAKGRUNN FOR STUDIEN

Temaet for studien er virkelig verdi som måleattributt, som er et svært sentralt tema i regnskapsfaget. Regnskapsspråkene har ulike anbefalte og tillatte måleattributter, noe som har ført til en langvarig debatt om hvilket måleattributt som i størst mulig grad oppfyller formålet om å gi regnskapsbrukerne beslutningsnyttig informasjon. «Finansregnskapet er den viktigste informasjonskilden for eksterne beslutningstakere. Banker legger stor vekt på regnskapstall i forbindelse med vurdering av selskapers kredittverdighet.» (Heskestad, 2015, s. 33). Derfor er det valgt å sette banker som regnskapsbrukere i fokus.

I Norge brukes fortrinnsvis god regnskapsskikk (GRS), mens International Financial Reporting Standards (IFRS) brukes i store deler av Europa og av alle børsnoterte virksomheter. Beisland & Knivsflå (2015) hevder at en av de store hovedforskjellene mellom regnskapsspråkene er at IFRS benytter mer virkelig verdi enn GRS. I GRS er det etter regnskapsloven §§ 5-8 og 5-9 tillatt å bruke virkelig verdi for måling av finansielle instrumenter, varederivater og valuta. Regnskapslovutvalgets lovforslag NOU 2015:10 (Regjeringen, 2015) inkluderer blant annet et forslag om å åpne opp for å bruke virkelig verdimåling også for ikke-finansielle eiendeler, som i praksis vil bety en utvidelse av rskl. § 5-8 til å inkludere alle eiendeler. Dette henger sammen med et ønske om å gradvis få den norske lovgivningen til å tilnærme seg de internasjonale IFRS-standardene (Baksaas & Stenheim, 2017).

1.2 PROBLEMSTILLING

Bakgrunnen for valg av problemstilling er de ulike synspunktene vedrørende virkelig verdi. I følge Kinserdal (2015) viser forskning at virkelig verdi ofte er den foretrukne metoden for måling av eiendeler og forpliktelser, fordi virkelig verdi gir et estimat på nåverdien til eiendelens eller forpliktelsens fremtidige kontantstrøm. Regnskapslovutvalgets forslag til ny regnskapslov er derimot i strid med Jiang og Penmans (2013) syn på virkelig verdi i regnskapet. Vi ønsker å se på hvordan bankene stiller seg til virkelig verdi, i og med at banker defineres som en av primærbrukerne av IASBs rammeverk. Problemstillingen er som følger:

Hvordan påvirker bruk av virkelig verdi i regnskapet bankers kredittvurdering av kundene?

For å svare på denne problemstillingen er det utviklet tre forskningsspørsmål:

1. Hvilke vurderinger gjør banker ved kredittvurdering av kunder?
2. Er det hensiktsmessig for bankene at det åpnes for mer bruk av virkelig verdi i GRS?
3. Hva kan konsekvensene av økt bruk av virkelig verdi i regnskapet være?

Første forskningsspørsmål undersøkes for å få en oversikt over hvilken informasjon som brukes i en kredittvurdering. Deretter ses denne informasjonen opp mot en åpning for bruk av virkelig verdi, før det undersøkes hva konsekvensene av en eventuell åpning for bruk av virkelig verdi kan være.

1.3 AVGRENSNINGER OG FORUTSETNINGER

Studien tar utgangspunkt i de to ytterpunktene i norsk regnskapsrapportering, GRS og IFRS, og forenklet IFRS er dermed viet lite oppmerksomhet fordi det har elementer fra begge regnskapsspråkene. Avgrensningen gjøres for å få en mer dyptgående studie innenfor tidsbegrensingen som er gitt, samt for å få en renere diskusjon. Videre er banker valgt som regnskapsbruker fordi de er en gruppe det er forsket lite på, samtidig som de defineres som en av primærbrukerne i IASBs rammeverk.

Finansielle eiendeler verdsettes etter virkelig verdi i både IFRS og GRS og er derfor ikke interessant å diskutere. For ikke-finansielle eiendeler som har observerbare markedsverdier i komplette markeder er det klart at virkelig verdi er det beste måleattributtet. Studien og diskusjonen omhandler derfor ikke-finansielle eiendeler som ikke har direkte observerbare markedsverdier.

1.4 STUDIENS STRUKTUR

Studien består av 9 kapitler, hvor dette innledningskapittelet er det første. Deretter følger tre teorikapitler som tar for seg henholdsvis regnskapet som informasjonskilde, det konseptuelle rammeverket og måleattributter. Kapittel 5 er en teoretisk drøftelse av måleattributtene historisk kost og virkelig verdi opp mot kvalitetskravene relevans og pålitelighet. Drøftelsen har som mål å avdekke hvilket måleattributt som best oppfyller formålet om å gi regnskapsbrukerne beslutningsnyttig informasjon. Deretter følger resultatet, som videre knyttes opp mot det teoretiske grunnlaget i analysekapittelet. Til slutt er det et avsluttende kapittel som gir konkluderende tanker, samt begrensninger og forslag til videre forskning.

2. REGNSKAPET SOM INFORMASJONSKILDE

I dette kapitlet introduseres først regnskapets brukere og formål med regnskapet. Deretter presenteres resultat- og balanseorientering, før regelbasert og prinsippbasert regnskapsføring diskuteres. Videre beskrives bankers kredittvurderingsprosess, herunder hvitvaskingsloven og bærekraft, før regnskapsavleggelsen i Norge presenteres til slutt.

2.1 FINANSREGNSKAPET

Det finnes hovedsakelig to typer regnskap, driftsregnskap og finansregnskap. I Norge kan finansregnskap utformes etter IFRS, forenklet IFRS eller GRS. Denne studien er avgrenset til IFRS og GRS. Kristoffersen beskriver finansregnskapet som «et system for innsamling, måling og rapportering av finansiell informasjon fra en økonomisk enhet til brukerne» (Kristoffersen, 2019a, s. 294). Finansregnskapet, som også går under navnet årsregnskapet eller eksternregnskapet, er lovpålagt etter regnskapsloven for bestemte virksomheter.

2.1.1 FORMÅLET MED REGNSKAPET

Regnskapets formål blir i regnskapslitteraturen forstått på hovedsakelig tre ulike og i noen grad overlappende måter. Det første formålet er at regnskapet skal redusere asymmetrisk informasjon mellom virksomheten og brukerne av regnskapet. Det andre formålet er at regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til regnskapets primærbrukere, og det tredje formålet er å gjenspeile de faktiske økonomiske forholdene i virksomheten (Stenheim et al., 2017, s. 64).

Regnskapet skal redusere informasjonsasymmetrien mellom regnskapsføreren og regnskapsbrukeren. Informasjonsasymmetri oppstår fordi ledelsen har en fordel ovenfor regnskapsbrukerne fordi de har mer informasjon om den nåværende og den fremtidige tilstanden til virksomheten, og ledelsen kan selv velge hvordan og når denne informasjonen skal videreformidles (Rankin et al., 2012, s. 141). Informasjonsasymmetri gir dermed økte muligheter for regnskapsmanipulering, og beslutningsnyttigen til regnskapet reduseres (Stenheim & Blakstad, 2012, s. 62).

Formålet om beslutningsnyttig informasjon er tett knyttet til asymmetrisk informasjon, men her skilles det mellom nyttig og unyttig informasjon. Beslutningsnyttig informasjon defineres som «informasjon som gjør at interessentene tar mer informerte og dermed bedre beslutninger» (Stenheim et al., 2017, s. 65).

Videre deles beslutningsnytte inn i to formål, et prediksjonsformål og et kontrollformål. Prediksjonsformålet omhandler muligheten til å forme prediksjoner om fremtiden basert på regnskapet, mens kontrollformålet handler om at regnskapet brukes som grunnlag for kontroll av ledelsen i virksomheten (Stenheim et al., 2017, s. 66).

Det tredje formålet knyttes tett sammen med de to første formålene. Regnskapet er den viktigste informasjonskilden for regnskapsbrukere når de skal ta sine beslutninger (Heskestad, 2015, s. 33), og det er derfor viktig at det er virksomhetens faktiske økonomiske forhold som reflekteres. Formidling av de reelle økonomiske forholdene er også viktig for at informasjonsasymmetrien mellom virksomheten og regnskapsbrukerne reduseres til et minimum.

2.1.2 FINANSREGNSKAPETS BRUKERE

Et regnskap har flere regnskapsbrukere med ulikt informasjonsbehov. For å presisere hvilken brukergruppe regnskapet er spesielt utformet for har IASB valgt å definere nåværende og potensielle eiere og långivere som primærbrukerne av regnskapet (IASB 2018: CF 1.3). Disse gruppene er pekt ut på grunn av deres særlige behov for informasjon, samtidig som de har begrenset tilgang til annen informasjon om virksomheten (IASB 2018: CF 1.5).

I GRS finnes det ikke en tilsvarende presisering av hvem som er primærbrukerne, og regnskapets brukergrupper er ikke å finne som en del av regnskapsloven. Til tross for dette er det all grunn til å anta at nåværende og potensielle eiere og långivere er ment å være sentrale brukere av regnskapet, også under GRS (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 123).

IASBs presisering av primære brukergrupper har møtt kritikk fra flere hold, både fordi nytteverdien av regnskapet faller for de andre brukergruppene, og fordi andre brukergrupper kan ha et like stort informasjonsbehov som primærgruppene (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 121). Presiseringen av primære brukergrupper har også fått støtte, spesielt fra de andre standardsettende organene, slik som FASB, som også har denne presiseringen i sitt rammeverk.

2.2 RESULTAT- OG BALANSEORIENTERING

I finansregnskapet er det to hovedrapporter: balansen og resultatregnskapet. Balansens formål er å vise virksomhetens finansielle stilling mens resultatregnskapet skal vise resultatet av virksomhetens aktivitet (Kristoffersen, 2019b, s. 12). På bakgrunn av dette finnes det to hovedorienteringer ved regnskapsavleggelse: balanseorientering og resultatorientering.

Resultatorienterte regnskap fokuserer på å måle inntekter, kostnader og resultat nøyaktig, og balansen blir derfor underordnet fordi balanseføring skjer når en inntekt eller kostnad er pådratt. Balanseorienterte regnskap fokuserer på balansen og ser på en nøyaktig måling av eiendeler og gjeld som hovedformålet med regnskapsrapportering (Dichev, 2008, s. 454). Resultatorienteringen vektlegger at regnskapet skal være pålitelig, og bruker derfor i hovedsak et historisk kost-prinsipp. I balanseorienteringen er hovedfokuset at regnskapet skal være relevant og troverdig, og det har derfor mer bruk av virkelig verdimåling enn resultatorienterte regnskap (Baksaas & Stenheim, 2017, s. 12).

Selv om den regnskapsfaglige debatten gir uttrykk for at regnskapsspråk enten er resultatorienterte eller balanseorienterte er virkeligheten mer nyansert. Verken GRS eller IFRS er rendyrkede resultat- eller balanseorienterte regnskapsspråk, men har innslag av begge orienteringene. GRS ses dog på som hovedsakelig resultatorientert, mens IFRS hovedsakelig er et balanseorientert regnskapsspråk (Baksaas & Stenheim, 2017, s. 12).

2.3 PRINSIPP- VS REGELBASERT REGNSKAPSFØRING

Det skiller mellom prinsippbaserte og regelbaserte regnskapsreguleringer, hvor prinsippbasert regulering betyr at regnskapsprodusenten i stor grad må bruke skjønn for å finne den rette løsningen, mens regelbasert regulering har sjablongregler som bestemmer løsningen (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 80). Regnskapsprodusenten har større frihet ved en prinsippbasert regulering på grunn av subjektive vurderinger, som både kan bety at det blir større risiko for regnskapsmanipulering, men også at regnskapet bedre får frem den finansielle situasjonen i virksomheten. Prinsippbasert regulering er også mer robust enn regelbasert regulering fordi prinsippene kan anvendes på nye problemstillinger som oppstår med tiden (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 82).

Ved regelbasert regulering vil regnskapsprodusenten ha mindre frihet og det foreligger en klar rettleddning på hvordan rapportering skal gjennomføres (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 83). Det er viktig å ikke la seg lure av den oppfattede «objektiviteten» til et regelbasert regnskap. Som Heskestad (2015, s. 33) skriver kan en virksomhet produsere regnskap som er i tråd med alle reglene, men samtidig gi et feilaktig bilde av virksomhetens inntjening og resultat. Dette betyr at regnskapet blir mindre informativt, og faren for regnskapsmanipulering er større ved regelbaserte rammeverk. Dette ble for alvor et tema etter Enron-skandalen i 2001, hvor det ble vist at regelbasert regulering ikke nødvendigvis reflekterer underliggende inntjening og finansiell stilling (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 54).

IFRS er i utgangspunktet prinsippbasert fordi det er forankret i et konseptuelt rammeverk, men slik IFRS praktiseres og oppfattes i dag er det langt mer regelbasert enn IASB selv vil karakterisere regnskapspråket som. Til sammenligning er det norske rammeverket med grunnleggende regnskapsprinsipper langt mer prinsippbasert (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 55).

2.4 BANKERS KREDITTVURDERING

En sentral del av bankdrift er å gi ut lån og andre kreditter til virksomheter i ulike sektorer. Før banker innvilger kreditt gjennomfører de en kredittscoring og -analyse av de potensielle kundene for å vurdere deres evne til å tilbakebetale forpliktelsen innen rimelig tid. Det er banken selv som gjennomfører kredittanalysen, mens en kredittscoring ofte er automatisert gjennom en modell eller utstedt til en ekstern virksomhet (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 375).

I forkant av kredittvurderingen er det viktig at den bankansatte som gjennomfører analysen forstår hva lånebeløpet skal brukes til, i og med at dette gir en dypere forståelse av den iboende risikoen av låneavtalen (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 379). I tillegg vurderes den finansielle «helsen» til låntakeren ved bruk av en kredittvurderingsmodell. Kredittscoren som estimeres gir et anslag på sannsynligheten for mislighold og brukes i prissettingen av kreditten (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 391).

Finansielle nøkkeltall er sentrale både i kredittvurderingen og i kredittscoringen. De finansielle nøkkeltallene er som oftest basert på regnskapstall, og blir derfor påvirket av målemetodene som er brukt på de ulike postene i regnskapet. Nøkkeltallene som beregnes brukes som et utgangspunkt for den totale kredittvurderingen av låntakeren (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 384). Fordi utfallet av modellene påvirkes av tallene i regnskapet er det viktig å være klar over hvilke regnskapsprinsipper som er brukt i regnskapet, og hvordan disse prinsippene påvirker regnskapstallene.

I tillegg til finansielle nøkkeltall er det også andre faktorer som er viktige i kredittvurderingsprosessen, slik som interne og eksterne forhold. Viktige interne forhold er ifølge Flakke (2010) en beskrivelse av kunden, med blant annet informasjon om eierskap, ledelse, organisasjonsstruktur, historie og forretningsidé. De eksterne forholdene relaterer seg til Porters «five forces» modell som fokuserer på krefter som påvirker konkurranseintensiteten i virksomhetens marked (Chaffey & Ellis-Chadwick, 2016, s. 89). Essensielle eksterne forhold for banken er virksomhetens kunder, konkurrenter og forretningsmessige forhold. Dette er spesielt viktig fordi det påvirker virksomhetens forretningsmessige risiko (Flakke, 2010).

2.4.1 COVENANTS

Det meste av finansiering inkluderer låneovenants. En covenant er en forpliktelse knyttet til et lån som krever at låntakeren oppfyller visse kriterier, eller forbyr låntakeren å utføre spesielle aktiviteter (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 415). Eksempler på covenants er å ha et minimumsnivå på spesifikke nøkkeltall fra balansen, eller at resultatet må opprettholdes gjennom avtaleperioden. Covenants kan også være ikke-finansielle, slik som et krav om at banken skal godkjenne bytte av daglig leder eller en utbyttebegrensning.

Siden nøkkeltall blir påvirket av virksomhetens regnskapsprinsipper må dette tas hensyn til i kredittvurderingen. Derfor er det vanlig at bankene inkluderer et krav om at det ikke byttes regnskapsspråk eller prinsipp som en covenant knyttet til lånet (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 619). Hvis en covenant brytes har långiveren anledning til å si opp avtalen, men det er også anledning til å møte kunden og reforhandle avtalen, for eksempel ved at renten på lånet økes for å kompensere for økt risiko (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 415).

2.4.2 HVITVASKINGSLOVEN

Hvitvasking defineres av økokrim som «handlinger som på ulike måter bidrar til sikre utbyttet fra straffbare handlinger ved å skjule hvor det blir av eller hvem som har rådigheten over det, eller som tilslører inntekter eller eiendelers ulovlige opphav» (Økokrim, 2019). I Norge er det hvitvaskingsloven som skal forebygge, avdekke og beskytte det finansielle og økonomiske systemet, samt samfunnet som helhet fra hvitvasking og terrorfinansiering jf. hvvl. § 1 første og annet ledd. Det er en rekke aktører som har særlig ansvar for avdekke hvitvasking, deriblant banker etter hvvl. § 4 (1) bokstav a. For banker innebærer dette et samfunnsansvar de ikke kan skyve over på andre, og i henhold til loven må de blant annet innarbeide risikobaserte tiltak, rutiner, kundetiltak og oppfølging for å kunne forebygge og avdekke hvitvasking.

2.4.3 BÆREKRAFT

Bærekraft er en viktig del av bankers samfunnsansvar, og er et tema som har blitt tildelt økende oppmerksomhet de siste tiårene. Virksomheters interessenter forventer i større grad at bærekraft skal inkluderes i virksomheters drift. Det eksisterer per i dag ulike forventninger, mål, retningslinjer og regelverk for hvordan verden skal bli mer bærekraftig.

FNs 17 bærekraftsmål er en av de mest kjente utarbeidelsene, hvor målet er å jobbe for en mer bærekraftig verden (United Nations Global Compact, u.å). FN har også utarbeidet prinsipper for bærekraftig bankdrift som flere norske og utenlandske banker har signert og sluttet seg til.

I dag er det 230 banker på verdensbasis som har sluttet seg til å følge de 6 prinsippene, som har som formål å transformere banksektoren slik at den kan spille en ledende rolle for å oppnå samfunnets mål vedrørende bærekraft (United Nations Environment Program, u.å). De 6 prinsippene er:

- **Tilpasning** – Tilpasse seg nasjonale og internasjonale avtaler om bærekraft
- **Påvirkning og målsetting** - Redusere negativ påvirkning ved å sette mål for bærekraft
- **Kunder** - Oppfordre kunder til å bli mer bærekraftige
- **Interessenter** – Samarbeide med interessenter for å nå bærekraftmålene
- **Styring og kultur** – Opparbeide en kultur for bærekraft gjennom effektiv styring
- **Åpenhet og ansvarlighet** – Jevnlig oppfølging av prinsippene og åpenhet rundt bankens påvirkning på samfunnet

2.5 REGNSKAPSAVLEGGELSE I NORGE

I Norge er det tre muligheter for regnskapsavleggelse. Et regnskap kan avlegges etter IFRS, forenklet IFRS eller GRS. IFRS er utarbeidet av IASB, mens GRS er utarbeidet av NRS. Forenklet IFRS er et norsk regnskapsspråk som kan brukes som et alternativ til GRS og IFRS. Forskriften om forenklet IFRS åpner opp for at virksomheter kan bruke deler av bestemmelsene i IFRS, men ha tillatelse til å fravike andre deler, slik som de omfattende reglene om noteinformasjon i IFRS (PwC, 2020).

Børsnoterte virksomheter i Norge har siden 2005 vært pliktig til å utarbeide konsernregnskapet etter IFRS som følge av EØS-avtalen. Det er regnskapsloven og bokføringsloven som regulerer regnskapsavleggelsen etter GRS i Norge, hvor «bokføringen av økonomisk data danner grunnlag for rapportering av økonomisk informasjon, herunder årsregnskap etter regnskapsloven [...]. Regnskapsloven er primært rettet mot rapportering av økonomisk informasjon» (Kristoffersen, 2019a, s. 294).

Regnskapsplikten i Norge kan variere etter størrelsen på den aktuelle virksomheten, hvor det skilles mellom store, mellomstore eller små virksomheter, jf. rskl. §§ 1-5 og 1-6. For store virksomheter foreligger det tilleggskrav til årsberetningen som redegjørelse av samfunnsansvar og noteopplysninger. Mellomstore virksomheter følger hovedreglene om regnskapsplikt, mens små virksomheter følger forenklete regler (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 89). Disse forenklete reglene vies lite oppmerksomhet i denne studien.

2.5.1 GOD REGNSKAPSSKIKK

Det er NRS som utgir de norske regnskaps- og bokføringsstandardene (Regnskapsstiftelsen, 2017). Den norske regnskapsloven fra 1998 anses som en rammelov uten detaljregulering, hvor en av de grunnleggende prinsippene er at regnskap skal utarbeides etter GRS. GRS er en transaksjonsbasert modell og regnskapsavleggelse etter modellen er i utvikling, derfor anses GRS som et dynamisk begrep. Eventuelle endringer av prinsipper og retningslinjer i rammeloven skal følge GRS (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 23).

God regnskapsskikk følger de ti grunnleggende regnskapsprinsippene som er presentert i regnskapslovens kapittel 4. Disse prinsippene fungerer som retningslinjer for hvordan en regnskapsfører skal utarbeide regnskapet. Transaksjons-, opptjenings-, sammenstillings-, forsiktighets- og sikringsprinsippet anses som de grunnleggende prinsippene. I tillegg er det fem supplerende regnskapsprinsipper: beste estimat, kongruensprinsippet, konsistent prinsippanvendelse, forutsetning om fortsatt drift og god regnskapsskikk (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 162).

Av disse er det forsiktighetsprinsippet som står sentralt ved valg av måleattributt. Forsiktighetsprinsippet er etter rskl. § 4-1 første ledd, fjerde punkt, at urealisert tap skal resultatføres. Prinsippet anses som en modifisering av sammenstillingsprinsippet ettersom forsiktighetsprinsippet krever kostnadsføring for urealisert tap. Forsiktighetsprinsippet kan også ses i sammenheng med konservativ regnskapsføring hvor en overvurderer avsetninger for å kunne tilbakeføre i dårlige perioder.

2.6 AVSLUTNING

Dette kapittelet har hatt hovedfokus på finansregnskapet og hvordan det brukes av banker. Først ble regnskapets tredelte formål og klassifiseringen av ulike regnskapsbrukere presentert. Deretter er det sett på resultat- og balanseorientering, samt prinsipp- og regelbasert regnskapsavleggelse. Kapittelet tok også for seg bankers kredittscoring og kredittvurdering av potensielle kunder for å vurdere deres finansielle «helse» basert på finansielle nøkkeltall, hvor nøkkeltall basert på regnskapstall vil kunne bli påvirket av valg av regnskapsspråk. I tillegg ble bankers samfunnsansvar introdusert i forbindelse med hvitvaskingsloven og bærekraft før regnskapsavleggelsen i Norge raskt ble introdusert.

3. DET KONSEPTUELLE RAMMEVERKET

I dette kapitlet er det fokus på det konseptuelle rammeverket til IASB. Først defineres konseptuelle rammeverk, før skillet mellom deskriptive og normative rammeverk introduseres. Til slutt presenteres det konseptuelle rammeverket til IASB inngående, med vekt på formålet med regnskapet og kvalitetskravene i rammeverket.

Det er hovedsakelig det konseptuelle rammeverket til IASB som regulerer det overordnede regnskapet, mens de 41 enkeltstående standardene i IFRS regulerer spesifikke områder eller spesifikke eiendeler i regnskapet. I dette kapitlet fokuseres det hovedsakelig på det konseptuelle rammeverket og ikke spesifikke IFRS standarder.

3.1 KONSEPTUELLE RAMMEVERK

Et konseptuelt rammeverk kan defineres som et sett med retningslinjer som påvirker og styrer avgjørelser på spesifikke områder. Et konseptuelt rammeverk for regnskap kan derfor beskrives som et sammenhengende system av konsepter som fungerer som retningslinjer for regnskapsstandarder som brukes i finansiell rapportering (Rankin et al., 2012, s. 25).

Utgangspunktet for et konseptuelt rammeverk er målsetninger om hva som skal være generelle kjennetegn ved informasjonen som gis i regnskapet (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 29). Formålet med et konseptuelt rammeverk er dermed å gi et sammenhengende sett med prinsipper som skal hjelpe standardsettere, regnskapsførere, revisorer og brukere av regnskapet til å lage, bruke og forstå regnskap (Picker et al., 2016, s. 6).

3.2 DESKRIPTIVE OG NORMATIVE RAMMEVERK

Innen konseptuelle rammeverk skilles det mellom to hovedklasser: de normative og de deskriptive rammeverkene (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 33). Et normativt rammeverk utleder regnskapsmessige løsninger som blir aksepterte fordi løsningene passer med regnskapsbrukerne, kvalitetskravene og formålet med regnskapet. Et deskriptivt rammeverk vil på den andre siden bli akseptert ut fra om løsningene representerer god og allment akseptert regnskapspraksis (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 104).

Normative rammeverk «formulerer klare målsetninger, tydeliggjør brukergrupper og presenterer kvalitetskrav for regnskapet» (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 100). IASBs og FASBs rammeverk er normative. Deskriptive rammeverk tar derimot utgangspunkt i observasjoner av gjeldende praksis og lager regnskapsmessige løsninger basert på dette (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 33). Det norske rammeverket med de grunnleggende regnskapsprinsippene er hovedsakelig deskriptivt.

3.3 IASBs KONSEPTUELLE RAMMEVERK

FASB var den første standardsetteren som utarbeidet et konseptuelt rammeverk, og dette rammeverket var utgangspunktet når IASB lagde sitt konseptuelle rammeverk (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 40). Både FASBs og IASBs konseptuelle rammeverk har en hierarkisk struktur, som fremstilt i figur 3.1, med fem nivåer. Det øverste nivået i hierarkiet er målsetninger. Dette understreker at rammeverket er normativt ved at regnskapsreguleringen har utgangspunkt i en overordnet målsetning for regnskapet (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 110).

Figur 3.1 Hierarkiet i det konseptuelle rammeverket (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 40)

IASB kom i 2018 med et nytt konseptuelt rammeverk som de hadde arbeidet med i 14 år, og det er denne versjonen av det konseptuelle rammeverket som drøftelsen baserer seg på. Videre i kapittelet vil de ulike nivåene i rammeverket presenteres. Måling vies mest oppmerksomhet i kapittel 4.

3.3.1 MÅLSETNING

I IASBs konseptuelle rammeverk defineres målsetningen og formålet med regnskapet som «å gi beslutningsnyttig informasjon til brukerne om virksomhetens økonomiske stilling, økonomiske ytelse og endringer i den økonomiske stillingen» (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 118). Utfra dette kommer det frem at av de to velkjente formålene, beslutnings- og kontrollformålet, er det beslutningsformålet som er i fokus for dette rammeverket.

Kontrollformålet omhandler eiernes oppfølging av ledelsens resultater, hvor regnskapet gir eierne grunnlag for vurdering av hva ledelsen har omsatt fra de investerte midlene. Beslutningsformålet er derimot hvordan regnskapet skal produsere nyttig informasjon for eksempelvis banker for å vurdere hvorvidt finansiering av virksomheten er lønnsom. På 1960-tallet ble beslutnings- og kontrollformålet ansett som motsetninger, mens i FASBs og IASBs rammeverk forutsetter de at kontrollformålet ivaretas gjennom beslutningsformålet (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 59). Dette er et tema som blir nærmere diskutert i kapittel 5.

3.3.2 KVALITETSKRAV

For at regnskapsinformasjonen skal være beslutningsnyttig må informasjonen tilfredsstillende visse kvalitetskrav. I det konseptuelle rammeverket til IASB er kvalitetskravene delt inn i to hovedgrupper: fundamentale og forsterkende kvalitetskrav. I tillegg til disse kvalitetskravene er det viktig at hensynet til kost-nytte er ivaretatt, som betyr at kostnadene ved å utarbeide regnskapet ikke skal overskride nytten regnskapet gir (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 142), men dette drøftes ikke nærmere. GRS har ikke slike tilsvarende kvalitetskrav men regnskapet skal etter rskl. § 3-2a gi et rettviseende bilde av virksomhetens finansielle stilling og resultat.

FUNDAMENTALE KVALITETSKRAV

De to fundamentale kvalitetskravene i IASBs rammeverk er relevans og tro gjengivelse. Begge disse kravene må være oppfylt for at informasjonen i regnskapet kan anses som beslutningsnyttig (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 143).

RELEVANS

Relevans innebærer at informasjonen som rapporteres i regnskapet må være relevant, som betyr at den evner å gjøre en forskjell i en beslutningssituasjon (IASB 2018: CF 2.6). Informasjon i regnskapet anses som relevant hvis den kan brukes til å forme forventninger til fremtiden (prediksjonsverdi), eller til å bekrefte/justere tidligere forventninger (bekreftelsesverdi)(IASB 2018: CF 2.7).

I tillegg til dette er vesentlighet et viktig element i relevanskravet. Vesentlighet betyr at informasjonen som rapporteres i regnskapet skal være vesentlig, fordi informasjon som ikke er vesentlig for beslutningsformålet heller ikke kan anses som relevant (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 145). Informasjon defineres som vesentlig hvis utelatelse av den eller feilsitering av den kan påvirke beslutningene til brukerne av regnskapet (IASB 2018: CF 2.11).

TRO GJENGIVELSE

Tro gjengivelse innebærer at informasjonen i regnskapet gjenspeiler de underliggende økonomiske forholdene som informasjonen skal representere. Informasjon som perfekt gjengir de faktiske forholdene sies å ha tre kjennetegn: den må være komplett, nøytral og feilfri (IASB 2018: CF 2.13).

Informasjonen i regnskapet er komplett hvis all nødvendig informasjon for å forstå de økonomiske forholdene blir rapportert (IASB 2018: CF 2.14). Nøytral informasjon sikter ikke på å villedde brukerne av regnskapet, noe som betyr at det ikke er feilkilder i presentasjonen av regnskapsinformasjonen (IASB 2018: CF 2.15). Informasjonen i regnskapet skal også helst være feilfri (IASB 2018: CF 2.18), men dette er vanskelig fordi flere regnskapsstørrelser er basert på skjønnsmessige estimater.

I den tidligere versjonen av IASBs rammeverk (1989) var kvalitetskravet tro gjengivelse kalt pålitelighet. Pålitelighet var her definert som at informasjonen skal gi en tro gjengivelse, være verifiserbar og være nøytral. Det som skiller tro gjengivelseskravet og pålitelighetskravet er derfor underkravet om at informasjonen skal være verifiserbar (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 150). Selv om kravet til verifiserbarhet er fjernet fra de fundamentale kvalitetskravene er det ikke fjernet helt fra rammeverket, og det er i rammeverket fra 2018 en del av de forsterkende kvalitetskravene.

FORSTERKENDE KVALITETSKRAV

De forsterkende kvalitetskravene i rammeverket er sammenlignbarhet, konsistens, verifiserbarhet, rettidighet og forståelighet. Det er ikke et krav om at de forsterkende kvalitetskravene er til stede for at regnskapet skal være beslutningsnyttig, men deres tilstedeværelse vil øke beslutningsnyttigen ytterligere. Hensikten med de forsterkende kvalitetskravene er at de skal støtte de fundamentale kvalitetskravene i å oppnå formålet om beslutningsnyttig informasjon (IASB 2018: CF 2.23).

Kravet om sammenlignbarhet innebærer at regnskapsbrukerne skal kunne sammenligne en virksomhets regnskap med de foregående regnskapene og med regnskapene til andre virksomheter (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 152). Konsistens innebærer at en virksomhets regnskap skal benytte de samme regnskapsmessige løsningene over tid (IASB 2018: CF 2.26). For at informasjon skal være verifiserbar må den kunne bekreftes, for eksempel ved observasjon av markedspriser. Verifiserbarhet gir en høyere grad av sikkerhet for at informasjonen faktisk representerer det den gir seg ut for å representere, noe som betyr at tilliten til regnskapsinformasjon som er verifisert vil øke (IASB 2018: CF 2.31).

Rettidighet er oversatt fra det engelske ordet *timeliness* som betyr at informasjonen er oppdatert og tilgjengelig for regnskapsbrukeren når brukeren skal ta beslutninger (IASB 2018: CF 2.33). Informasjon som ikke er forståelig er heller ikke beslutningsnyttig, og det er derfor viktig at informasjonen er forståelig for regnskapsbrukerne. Det legges imidlertid til grunn at regnskapsbrukerne har en regnskapsforståelse og selv bruker tid på å lese informasjonen i regnskapet grundig for å opparbeide en forståelse (IASB 2018: CF 2.36).

3.3.3 DEFINISJONER

IASB har utformet ulike balanseorienterte definisjoner som må være oppfylt for å kunne innregne eiendeler i balansen (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 473-474):

- **Eiendel:** en nåværende økonomisk ressurs kontrollert av en virksomhet som et resultat av tidligere hendelser.
- **Gjeld:** en nåværende forpliktelse for virksomheten til å overføre en økonomisk ressurs som et resultat av tidligere hendelser.
- **Egenkapital:** gjenværende krav i eiendeler som er dekket etter at all gjeld er trukket fra.
- **Inntekt/kostnad:** endringen i eiendeler eller gjeld som ikke skyldes kapitalinnskudd fra eierne eller kapitaluttak fra eierne.

3.3.4 REGNSKAPSFØRING

Kriteriene for regnskapsføring etter det konseptuelle rammeverket kan deles i tre (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 85 & IASB 2018: CF 4.38):

1. Regnskapsposten må oppfylle den balanseorienterte definisjonen
2. Det er sannsynlig at enhver økonomisk fordel fra eiendelen eller forpliktelsen vil tilflyte virksomheten
3. Regnskapsposten kan måles pålitelig

De balanseførte definisjonene er presentert i delkapittel 3.3.3. En økonomisk fordel vil tilflyte virksomheten når virksomheten har kontroll over eiendelen eller forpliktelsen. IFRS gir videre ikke veiledning på hvilke måleattributter som kan brukes for å oppfylle det tredje kravet.

3.4 KONSEPTUELLE RAMMEVERK I NORGE

Konseptuelle rammeverk har i liten grad vært gjenstand for interesse i Norge. Ettersom andre lands rammeverk har liten anvendelse i praksis og blir kritisert for sitt teoretiske grunnlag, har det ikke blitt utarbeidet et norsk konseptuelt rammeverk (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 26). Det er de ti grunnleggende regnskapsprinsippene (GRP) i den norske regnskapsloven som er det implisitte rammeverket som brukes for å finne løsninger på regnskapsmessige problemstillinger. Derfor begrenser det norske rammeverket seg primært til regnskapsføring, og er ikke like omfattende som konseptuelle rammeverk som tar utgangspunkt i målsetningen om beslutningsnyttig informasjon.

3.4 AVSLUTNING

Dette kapitlet har belyst konseptuelle rammeverk, med hovedvekt på IASBs konseptuelle rammeverk. Kapitlet startet med å definere konseptuelle rammeverk, og skilte mellom deskriptive og normative rammeverk. IASBs konseptuelle rammeverk anses som et normativt rammeverk siden det baserer seg på klare målsetninger, brukergrupper og kvalitetskrav til regnskapet.

Videre ble IASBs konseptuelle rammeverk presentert inngående, med vekt på den hierarkiske oppbygningen. IASBs fundamentale og forsterkende kvalitetskrav og regnskapets formål diskuteres videre i kapittel 5, hvor bruk av virkelig verdi diskuteres opp mot kvalitetskravene relevans og pålitelighet. I slutten av kapitlet ble hovedessensen av regnskapsføring etter IFRS presentert, før det ble sett på konseptuelle rammeverk i Norge.

4. MÅLEATTRIBUTT

I dette kapitlet presenteres først historisk kost og virkelig verdi. Deretter går det dypere inn i virkelig verdi som måleattributt, både innen IFRS og GRS. Mot slutten av kapitlet presenteres begrepene regnskapskvalitet, resultat kvalitet, informasjonskvalitet og regnskapsmanipulering.

4.1 REGNSKAPSMESSIG MÅLING

I det konseptuelle rammeverket fra IASB defineres regnskapsmessig måling som prosessen hvor det fastsettes et pengebeløp til elementene i regnskapet som skal innregnes i balansen eller resultatregnskapet (Picker et al., 2016, s. 13). Verdien til en eiendel er avhengig av hvordan den måles og «øyet som ser». Studien fokuserer på to hoved-målegrunnlag: historisk kost og virkelig verdi. Historisk kost er tilbakeskuende, mens virkelig verdi er fremmadskuende, noe som brukes som to hovedinndelinger av ulike måleattributter i det konseptuelle rammeverket.

Regnskapsprodusenter som bruker IFRS har større plikt og adgang til å bruke virkelig verdi ved måling av eiendeler og gjeld enn de som bruker GRS (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 205). På tross av dette er historisk kost det dominerende måleattributtet i både IFRS og GRS (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 205).

4.1.1 HISTORISK KOST

Historisk kost betyr at verdien til posten opprinnelig er hentet fra en historisk transaksjonspris, men som kan endres gjennom av- og nedskrivninger. Historisk kost kan ofte bli omtalt som anskaffelseskost, fordi den historiske kostnaden er det samme som den virkelige verdien til eiendelen eller gjelden ved transaksjonstidspunktet (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 208).

4.1.2 VIRKELIG VERDI

Virkelig verdi kan defineres på flere måter, men etter IFRS reflekterer virkelig verdi markedsverdi eller en tilnærming til markedsverdi. Det betyr at ved virkelig verdimåling vil balansen gjenspeile endringer i markedsverdien til eiendeler og gjeld. Rankin et al. (2012, s. 96) sier at virkelig verdi ansees som det mest relevante målegrunnlaget når beslutninger skal tas, fordi virkelig verdi er beslutningsnyttig informasjon for regnskapsbrukere.

4.1.3 FØRSTEGANGSMÅLING VS ETTERFØLGENDE MÅLING

Ved førstegangsmåling verdsettes vanligvis eiendelen eller gjelden til anskaffelseskost, som på kjøpstidspunktet tilsvarer både historisk kost og virkelig verdi. Det er ved etterfølgende måling valget mellom virkelig verdi eller historisk kost må tas. Ved bruk av historisk kost som måleattributt legges kjøpesummen til grunn også ved etterfølgende måling, men for anleggsmidler justeres den med avskrivninger. Ved bruk av virkelig verdi må verdien på eiendelen eller gjelden vurderes ved bruk av verdsettelseshierarkiet i IFRS 13, som presenteres i kapittel 4.2.2.

4.2 IFRS 13

IFRS 13 om måling av virkelig verdi ble utgitt av IASB i 2011 som en felles standard for virkelig verdimåling som brukes når andre standarder krever eller tillater bruk av virkelig verdi. Formålet med å etablere standarden var å øke sammenlignbarheten mellom regnskap som anvender virkelig verdimåling (Picker et al., 2016, s. 50). I tillegg til IFRS 13 er det også andre regnskapsstandarder som gir rettleiding for hvordan virkelig verdi skal måles, slik som IAS 38 om immaterielle eiendeler og IAS 40 om investeringseiendom (Picker et al., 2016, s. 50).

4.2.1 DEFINISJON

Virkelig verdi defineres i IFRS 13 som prisen som ville blitt oppnådd ved salg av en eiendel, eller som ville blitt betalt for å overføre en forpliktelse i en ordentlig transaksjon mellom markedsdeltakere på transaksjonstidspunktet (IFRS 13.9). Virkelig verdi baserer seg på en utgangspris, i stedet for en inngangspris eller transaksjonspris, som er tilfellet i flere andre målemetoder. Målingen av virkelig verdi skal ta utgangspunkt i hovedmarkedet for eiendelen eller forpliktelsen, men andre tilgjengelige markeder kan tas i bruk om et slikt marked ikke er tilgjengelig. Dersom det er valg mellom flere markeder skal det markedet som er mest fordelaktig for eiendelen velges (Rankin et al., 2012, s. 283).

4.2.2 VERDSETTELSESHIERARKIET

I tillegg til definisjonen av virkelig verdi har IFRS 13 inkludert et verdsettelseshierarki som viser hvordan definisjonen av virkelig verdi i regnskapet brukes (Picker et al., 2016, s. 53). I verdsettelseshierarkiet er det tre nivåer hvor nivå 1 er prioritert høyest og nivå 3 er lavest. Hovedmålet er at virksomheter skal maksimere bruken av observerbare inndata og minimere bruken av uobserverbare data (Rankin et al., 2012, s. 292). Figur 4.1 viser de tre nivåene i IFRS 13s veiledningshierarki (IFRS 13.76, 13.81, 13.86).

Nivå 1	Observerbare (ikke-justerte) markedspriser i aktive markeder for identiske eiendeler eller forpliktelser som virksomheten har tilgang til (IFRS 13.76).
Nivå 2	Observerbare inndata, men ikke markedspriser som inkluderes i nivå 1, som er observerbare for eiendelen eller forpliktelsen, enten direkte eller indirekte (IFRS 13.81).
Nivå 3	Uobserverbare inndata for eiendelen eller forpliktelsen (IFRS 13.86).

Figur 4.1 Verdsettelseshierarkiet

Når en eiendel eller forpliktelse befinner seg på nivå 3 er det virksomheten som selv må estimere markedsverdien basert på de forutsetningene som virksomheten forventer at markedet vil legge til grunn. Ved fastsettelse av virkelig verdi skal virksomheten oppgi tilstrekkelige opplysninger i notene slik at brukeren av regnskapet kan vurdere bakgrunnen for målingen av virkelig verdi (IFRS 13.91).

BÆREKRAFT

Utviklingen i samfunnet tilsier at det vil bli stilt større krav til bærekraft fra virksomheters interessenter, og virkelig verdi på eiendeler og gjeld kan bli påvirket av dette. IFRS 13 krever at de uobserverbare inndataene reflekterer de antagelsene som markedsdeltakerne ville brukt ved verdsetting. Dette inkluderer også klimarisiko som skal tas høyde for i verdiestimeringen, ettersom dette vil kunne medføre økte verdier eller kostnader i fremtiden. Eksempelvis vil noen eiendommer øke i verdi fordi de tilfredsstiller krav til bærekraft, mens andre eiendommer vil synke i verdi som følge av økte kostnader for å tilfredsstille kravene (IFRS Foundation, 2020).

4.3 VIRKELIG VERDI I GRS

I GRS er det historisk kost som er det tillatte måleattributtet, men det åpnes for bruk av virkelig verdi i enkelte tilfeller, slik som i rskl. §§ 4-1, 5-2, 5-3, 5-8 og 5-9. Bakgrunnen for denne studien er å undersøke om det er hensiktsmessig å åpne opp for virkelig verdi i flere tilfeller, slik som ved en utvidelse av rskl. § 5-8 til å inkludere ikke-finansielle eiendeler.

Selv om virkelig verdi brukes i GRS, finnes det ingen entydig definisjon av virkelig verdi, og begrepet virkelig verdi er brukt i minst tre ulike sammenhenger: ved transaksjonsprinsippet, ved innregning av finansielle instrumenter og varederivater til markedsverdi og ved anvendelse av virkelig verdi i forbindelse med forsiktighetsprinsippet (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 219).

I transaksjonsprinsippet forstås virkelig verdi som vederlaget på transaksjonstidspunktet, og regulerer kun førstegangsinnregning. I rskl. § 5-8 er virkelig verdi definert som verdien som observeres i en transaksjon mellom informerte og villige parter, noe som tilsvarer en observerbar markedspris. I forsiktighetsprinsippet forstås virkelig verdi som det eiendelen vil generere av avkastning i fremtiden, som betyr gjenvinnbart beløp for anleggsmidler og netto salgsverdi for omløpsmidler (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 219).

4.4 REGNSKAPSKVALITET

Regnskap med høy regnskapskvalitet kan defineres som komplette, nøytrale og fri for feil, og som gir nyttig prediktiv eller bekreftende informasjon om virksomhetens underliggende økonomiske posisjon og prestasjon (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 469). Hvorvidt et regnskap har høy eller lav regnskapskvalitet kan vurderes ut fra hvor godt regnskapstallene avbilder den økonomiske stillingen til virksomheten. Dersom det er store avvik mellom det som er rapportert i regnskapet og det som er de faktiske forholdene kalles dette for regnskapsmessig støy, og regnskapskvaliteten er lav (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 24).

Heskestad (2015, s. 34) advarer sterkt mot at regnskapskvaliteten vurderes uten at en har tilstrekkelig bransjekunnskap og markedsforståelse. Derfor bør en gjennomføre grundig forarbeid før en starter på kvalitetsundersøkelsen ved å blant annet forstå virksomhetens virksomhetsområde, regnskapsspråk, områdene hvor regnskapskvaliteten er mest tvilsom og i hvilke situasjoner ledelsen er mest fristet til å manipulere regnskapet (Plenborg & Kinserdal, 2020, s. 598). En bør være spesielt oppmerksom på endringer i regnskapsprinsipper eller endringer på estimer som gjør at resultatet blir bedre enn ved de tidligere prinsippene eller estimatene (Heskestad, 2015, s. 37).

4.4.1 RESULTATKVALITET

I den videre analysen er det viktig å skille mellom begrepene regnskapskvalitet og resultatkvalitet. Regnskapskvalitet omfatter alle deler av regnskapet, mens resultatkvalitet kun handler om kvaliteten på det regnskapsmessige resultatet (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 426). Resultatkvalitet er knyttet til hvor tett nåværende inntekter henger sammen med fremtidige inntekter. Hvis nåværende inntekter misleder regnskapsbrukeren i prediksjonen av fremtidige inntekter anses resultatkvaliteten som lav (Penman, 2013, s. 591).

Også for resultatkvalitet, slik som ved regnskapskvalitet, bør det gjøres en nærmere analyse av regnskapet. Resultatkvalitetsanalyse brukes for å tolke informasjonen i regnskapet. Dette er spesielt viktig på grunn av fleksibiliteten og elastisiteten i regnskapsrapporteringen, hvor det må utføres en analyse for å vurdere og få oversikt over de regnskapsmessige valgene og vurderingene som ligger til grunn for resultatet i regnskapet (Heskestad, 2015, s. 33).

4.4.2 INFORMASJONSKVALITET

I tillegg til resultatkvalitet er informasjonskvalitet også et viktig begrep for å betegne regnskapets kvalitet. Informasjonsasymmetri mellom regnskapsprodusenten og regnskapsbrukerne kan være problematisk hvis regnskapsprodusenten misbruker asymmetrien til å manipulere regnskapet. Derfor vil en større grad av informasjonsasymmetri være knyttet til en større sannsynlighet for regnskapsmanipulering, og informasjonskvaliteten synker.

Ved vurdering av informasjonskvaliteten til et regnskap er notene spesielt viktige. Noter er en integrert del av regnskapet som har som hensikt å forsterke forståeligheten av komponentene i regnskapet (Picker et al., 2016, s. 466). Notene skal gi informasjon om vurderingene og estimatene bak tallene i regnskapet, og Kinserdal (2014) rangerer notene som det viktigste innen selve årsregnskapet. Det er viktig å huske at kun vesentlig informasjon skal innarbeides i notene (Heskestad, 2015, s. 35).

4.5 REGNSKAPSMANIPULERING

På grunn av fleksibiliteten i regnskapsreguleringen må en vurdere regnskapskvaliteten, herunder resultat-kvaliteten og informasjonskvaliteten til et regnskap. Videre følger det at regnskapet er påvirket av hvilke regnskapsregler og regnskapsprinsipper som er brukt, samt hvordan de skjønsmessige estimatene er laget (Gjesdal, 2003, s. 53). På grunn av regnskapsprodusentens frihet til å velge regnskapsprinsipper og estimater er det også fare for at produsenten kan være opportunistisk i sin rapportering og på denne måten villede regnskapsbrukerne (Heskestad, 2015, s. 33). Faren for slik rapportering øker jo lavere regnskapskvaliteten, resultat-kvaliteten og informasjonskvaliteten er.

I de fleste tilfeller vil regnskapsmanipulering være motivert av den effekten det har på resultatet og/eller balansen, og begrepene resultatstyring og «earnings management» kan derfor likestilles med begrepet regnskapsmanipulering (Stenheim & Blakstad, 2012, s. 58). Ordet regnskapsmanipulering er et komplisert begrep som defineres, forstås og anvendes på ulike måter i ulike sammenhenger (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 430). I denne studien brukes Healy & Wahlen sin definisjon av regnskapsmanipulering/earnings management:

Earnings management occurs when managers use judgement in financial reporting and in structuring transactions to alter financial reports to either mislead stakeholders about the underlying economic performance of the company or to influence contractual outcomes that depend on reported accounting numbers. (Healy & Wahlen, 1999, s. 371).

I boka til Plenborg & Kinserdal (2021, s. 573) skilles det mellom to hovedmotiver for regnskapsmanipulering: manipulering for å maksimere verdien for eierne og manipulering for å maksimere den personlige verdien for ledelsen. Slik manipulering kan gjøres gjennom å påvirke utfallet av en kontrakt eller ved å manipulere inntekter eller kostnader for å øke prisen på virksomheten før en emisjon eller ved aksjesalg (Heskestad, 2014).

Regnskapsmanipulering ved bruk av virkelig verdi innebærer at verdien på eiendeler i balansen overvurderes, slik at den bokførte egenkapitalen også øker. En økning i den balanseførte virkelige verdien føres direkte over resultatregnskapet, og på denne måten blir også resultatet påvirket. Slik manipulering kan både gjøres for å maksimere verdien for eierne og for å maksimere verdien for ledelsen hvis de har insentivsystemer knyttet til dette.

Det er viktig å forstå at det er forskjell på regnskapsmanipulering og strekking av regnskapet. I motsetning til regnskapsmanipulering er strekking av regnskapet innenfor regelverket, men det gjøres bevisste valg for å få et best mulig resultat eller andre ønskede utfall. Eksempler på slik strekking er valg av fordelaktige regnskapsmessige løsninger, slik som måleattributter eller avskrivningsmetoder (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 431). Det er også viktig å få frem at strekking av regnskapet raskt kan gå over til regnskapsmanipulering hvis regnskapsmessige regler brytes i prosessen.

Regnskapsmanipulering finnes i flere ulike grader, former og omfang. Rankin et al., (2012, s. 268) sier at både konservativ regnskapsføring og bevisst bedrageri er former for regnskapsmanipulering, men det vil i dette tilfellet være naturlig å klassifisere konservativ regnskapsføring som regnskapsstrekking, så lenge det er innenfor regelverket.

Penman (2013, s. 601) identifiserer flere ulike situasjoner hvor manipulering er mer sannsynlig enn i andre situasjoner. Dette er for eksempel hvis det gjennomføres et bytte av revisor eller et bytte i regnskapsspråk, hvis resultatet nøyaktig tilfredsstiller covenantkrav eller hvis virksomheten endrer regnskapsprinsipp eller estimerer i regnskapet.

4.5.1 MISLIGHETSTRIANGELET

Mislighetstriangelet ble utarbeidet av Donald Cressy på 1950-tallet, og inneholder tre forhold som er til stede ved regnskapsmanipulering (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 436). De tre forholdene er grad av press på ledelsen, muligheten for svindel uten å bli oppdaget og rasjonalisering av svindelen (Kinserdal, 2017, s. 75).

Press-nivået som ledelsen i en virksomhet opplever vil variere ut fra virksomhetsområdet det opereres i. Jo høyere press ledelsen opplever, eller jo større insentivene er, jo større sannsynlighet er det for at ledelsen vil bedrive regnskapsmanipulering (Plenborg & Kinserdal, 2020, s. 574). Muligheten for å gjennomføre regnskapsmanipulering uten å bli oppdaget er neste forhold. Denne faktoren er tett korrelert med hvor mange kontroller og reguleringer virksomheten må følge. Jo lettere det er å skjule regnskapsmanipulering, jo større sannsynlighet er det for at manipuleringen vil gjennomføres (Plenborg & Kinserdal, 2020, s. 575).

Gitt at det foreligger et press på ledelsen og det er muligheter for å manipulere regnskapet uten å bli tatt vil den siste faktoren, rasjonalisering, være avgjørende. Rasjonalisering defineres som holdningen eller tankeprosessen individene i ledelsen har rundt regnskapsmanipulering. Forekomsten av regnskapsmanipulering har en sterk sammenheng med individers rasjonalisering, som igjen henger sammen med individenes moral, velstand og ambisjoner (Plenborg & Kinserdal, 2020, s. 575).

4.5.2 REVISORS ROLLE

Revisors hovedoppgave er etter revisorloven å skape tillit til at årsregnskapet oppfyller lovkravene og ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, jf. § 9-1, første ledd. Dette betyr at revisor har et særlig ansvar for å sikre at årsregnskapet ikke er manipulert, både i form av å avdekke hvitvasking og annen økonomisk kriminalitet.

I revisorloven § 9-1 annet ledd blir revisor omtalt som «allmenhetens tillitsperson», og skal opptre med integritet, objektivitet og aktsomhet. Dette betyr at samfunnet og andre regnskapsbrukere stoler på at et revidert regnskap ikke inneholder vesentlige feil. Til tross for dette har også regnskapsbrukere, slik som banker, et eget ansvar for å kontrollere regnskapet og rapportere inn mistenkeligheter etter hvvl. § 4 (1) bokstav a.

Til tross for at revisjon er en viktig oppgave for å kvalitetssikre regnskap er ikke alle regnskapspliktige virksomheter pålagt revisjon. Det er kun små virksomheter som ikke er revisjonspliktige jf. Revisorloven § 2-1, men dette ilegges lite vekt i den videre drøftelsen og analysen.

4.6 AVSLUTNING

I dette kapitlet er måleattributtene historisk kost og virkelig verdi introdusert. Måleattributtene vektlegges ulikt i IFRS og GRS, og kapitlet skiller derfor mellom regnskapsspråkene. IFRS 13, som fungerer som en felles standard for alle tilfeller hvor virkelig verdi kan benyttes under IFRS, er vektlagt. Videre ble regnskapskvalitet, resultat kvalitet, informasjonskvalitet og regnskapsmanipulering sett opp mot de to måleattributtene som studien har hovedvekt på. Denne teorien legger grunnlaget for drøftelsen av virkelig verdi og historisk kost som følger i neste kapittel.

5. TEORETISK DRØFTELSE

I dette kapitlet skal målet om beslutningsnyttig regnskapsinformasjon drøftes opp mot de to kvalitetskravene relevans og pålitelighet. Først presenteres et talleksempel, før det gjøres rede for bakgrunnen for drøftelsen, og virkelig verdi og historisk kost drøftes opp mot relevans og pålitelighet med bakgrunn i teori og tidligere undersøkelser. Deretter legges fokuset på hvilket kvalitetskrav og måleattributt regnskapsbrukerne foretrekker før det hele til slutt trekkes opp mot beslutnings- og kontrollformålet.

I drøftelsen er det kun ikke-finansielle eiendeler uten komplette markeder, og dermed ingen markedsverdier å ta direkte utgangspunkt i, som diskuteres. Virkelig verdi er et ideelt måleattributt for beslutningsformålet, gitt et komplett og perfekt marked (Hitz, 2007, s. 336). Den videre diskusjonen ser vekk fra eiendeler med slike markeder, og ser kun på ikke-finansielle eiendeler som må verdsettes etter nivå 2 eller 3 ved bruk av virkelig verdi.

5.1 EKSEMPEL: NÅVERDI OG INTERNRENTEMETODE

For å vise et skille mellom bruk av virkelig verdi og historisk kost er det nedenfor konstruert et talleksempel. I dette eksempelet er alle beregninger gjort før skatt, slik at det blir misvisende å trekke inn skatt.

- Kontantstrøm: 1.000.000 kr, 3.500.000 kr, 2.700.000 kr, 1.200.000 kr.
- Investeringsutgift: 6.000.000 kr.
- Avkastningskrav: 5 %
- Beregnet nåverdi: 1.446.589 kr.
- Beregnet internrente: 14,8 %

Tabell 5.1 viser en kontantstrøm som avskrives ved nåverdimetoden, som tilsvarer bruk av virkelig verdi, men ikke vanligvis det som omtales som virkelig verdi i IFRS 13. Dette skyldes at IFRS 13 definerer en salgpris som ikke inkluderer synergieffekter, skatteposisjoner osv. Tabell 5.2 viser en kontantstrøm som avskrives ved internrentemetoden, som tilsvarer bruk av historisk kost.

Periode	0	1	2	3	4
Kontantstrøm		1 000 000	3 500 000	2 700 000	1 200 000
Superprofitt	1 446 589				
Balansefært verdi		7 446 589	6 818 918	3 659 864	1 142 857
Avskrivninger		627 671	3 159 054	2 517 007	1 142 857
Driftsresultat		372 329	340 946	182 993	57 143
Driftrentabilitet		5,0 %	5,0 %	5,0 %	5,0 %
Residual income (RI)		0	0	0	0
N ^o verdien av RI	0				
Sum avskrivninger	7 446 589				

Tabell 5.1 Nåverdimetoden

Periode	0	1	2	3	4
Kontantstrøm		1 000 000	3 500 000	2 700 000	1 200 000
Balansefært verdi		6 000 000	5 889 107	3 261 782	1 045 128
Avskrivninger		110 893	2 627 325	2 216 654	1 045 128
Driftsresultat		889 107	872 675	483 346	372 982
Sysselsatt kapital		6 000 000	5 889 107	3 261 782	2 517 007
Driftsrentabilitet		14,8 %	14,8 %	14,8 %	14,8 %
Residual income (RI)		589 107	578 220	320 257	247 131
N ^o verdien av RI	1 565 482				
Sum avskrivninger	6 000 000				

Tabell 5.2 Internrentemetoden

Ved bruk av nåverdibaserte avskrivninger blir rentabiliteten lik avkastningskravet fordi det brukes en internrente lik avkastningskravet, her på 5 %. Ved bruk av internrentebaserte avskrivninger er målet at rentabiliteten skal bli lik internrenten, som her er 14,8 %.

Ved bruk av nåverdimetoden blir residual income lik 0 i alle perioder, mens ved internrentemetoden blir residual income positiv i alle perioder. Ved nåverdibaserte avskrivninger balanseføres netto nåverdien av prosjektet, superprofitten, i første periode, og det er den nye totale balanseførte verdien som avskrives over periodene. Summen av avskrivningene tilsvarer derfor den balanseførte verdien i periode 1. Ved internrentebaserte avskrivninger blir summen av avskrivningene 6.000.000, det samme som investeringskostnaden. Her blir ikke netto nåverdi inkludert. Dette reflekterer hvordan økt markedsverdi blir balanseført ved bruk av virkelig verdi som måleattributt, mens dette ikke gjøres ved bruk av historisk kost.

Internrentemetoden skiller seg fra nåverdimetoden fordi en etter denne metoden inntektsfører superprofitten (netto nåverdi) over levetiden til prosjektet. I hver periode reflekterer prosjektet den faktiske avkastningen, i motsetning til ved nåverdimetoden hvor en inntektsfører netto nåverdi (superprofitten) på investeringstidspunktet. På grunn av dette vil måling av avkastning basert på nåverdimetoden ikke gi mening, og internrentemetoden må brukes til dette.

5.2 BAKGRUNN FOR DRØFTELSEN

Bruk av virkelig verdi kontra historisk kost har lenge vært drøftet i regnskapslitteraturen, og mye av diskusjonen dreier seg rundt kvalitetskravene relevans og pålitelighet som skal sikre beslutningsnyttig informasjon. IFRS gir ikke veiledning på hvilket måleattributt som bør velges i ulike situasjoner, mens GRS hovedsakelig kun tillater historisk kost og dermed ikke behøver veiledning på dette området. Det pågår i dag en debatt om det bør åpnes for mer bruk av virkelig verdi også i GRS, til tross for at empiriske undersøkelser viser at av de som bruker IFRS, er det få som velger å benytte seg av virkelig verdi som måleattributt (Heskestad & Tofteland, 2016, s. 32).

GRS og norske standarder har i lang tid vært utviklet med IFRS som referanseramme (Baksaas & Stenheim, 2017, s.12). Bruken av virkelig verdi er en sentral faktor i IFRS-tilnærmingen til regnskapsføring, mens den norske regnskapslovgivningen har per i dag et modifisert historisk kostprinsipp, hvor rskl. §§ 5-8 og 5-9 åpner opp for bruk av virkelig verdi på finansielle instrumenter, varederivater og valuta. Som presentert i kapittel 4 er historisk kost basert på verifiserbare transaksjonspriser, og det anses dermed som en pålitelig verdi. Virkelig verdi anses på sin side som mer relevant siden den forsøker å reflektere dagens markedsverdi.

5.3 RELEVANS

Som nevnt i kapittel 3 handler kvalitetskravet relevans om at informasjonen i regnskapet må være relevant. Relevant informasjon gjør en forskjell når en regnskapsbruker skal ta en beslutning, og relevans knyttes derfor opp mot beslutningsformålet. Videre defineres informasjon som relevant dersom informasjonen har prediksjonsverdi og/eller bekreftelsesverdi for regnskapsbrukeren.

Informasjon produsert ved bruk av virkelig verdi argumenteres for å være mer relevant fordi den forsøker å reflektere eiendelers nåværende markedsverdi i stedet for eiendelenes verdi på kjøpstidspunktet. I tillegg indikerer virkelig verdi verdien av fremtidige potensielle fordeler som en forventer å få av eiendelen (Rankin et al., 2012, s. 105). Informasjon produsert ved bruk av historisk kost anses på motsatt side som mindre relevant fordi kjøpsprisen av en eiendel ikke nødvendigvis reflekterer fordelene virksomheten vil få av eiendelen i fremtiden (Rankin et al., 2012, s. 104).

5.3.1 HISTORISK KOST OG VIRKELIG VERDI

Verdimåling av eiendeler og gjeld er en viktig del av regnskapsføring, og valg av måleattributt vil derfor også være viktig for regnskapsavleggelsen. Dette valget vil kunne påvirke både relevansen og påliteligheten til verdien på eiendeler og gjeld. Bruk av virkelig verdi blir ofte assosiert med høyere relevans som kan knyttes tett opp mot beslutningsformålet. Dog er det historisk kost som har vært det mest dominerende måleattributtet i lang tid. Gassen og Schwedler (2010) fant ved deres undersøkelse av profesjonelle investorer at virkelig verdi basert på markedsverdier er det beste, men at historisk kost gir bedre beslutningsnytte enn virkelige verdier som estimeres uten markedsverdier. Dette gjelder ikke nødvendigvis for alle investorer, og det vil være variasjoner mellom ulike bransjer og individuelle investorer.

Verdirelevans defineres som regnskapets evne til å fange og oppsummere en virksomhets verdi (Beisland, 2009). Desto mer verdirelevant regnskapet er, desto bedre kan det forklare markedsverdien til virksomheten. Beisland og Knivsflå (2015) fant at økt bruk av virkelig verdi økte verdirelevansen til balansen, men reduserte verdirelevansen til resultatet og inntektene. Andre undersøkelser har kun fokus på verdirelevansen til balansen.

Bengtsson (2008) så på verdirelevansen for balansen til svenske eiendomsvirksomheter når de brukte historisk kost som måleattributt, og etter de byttet til IFRS og virkelig verdi som måleattributt. Undersøkelsen konkluderte med at virkelig verdi gjør balansen mer verdirelevant, og en tilsvarende undersøkelse ble gjort av Promper (2010) hvor de kommer til samme konklusjon. Eiendommer og eiendomsvirksomheter er viktige eksempler når det snakkes om verdivurdering til virkelig verdi, fordi dagens praksis i GRS med å avskrive anskaffelseskosten gjør at forskjellen mellom bokført verdi og markedsverdi blir større og større.

5.3.2 NORSK REGNSKAPSPRAKSIS

Den norske regnskapslovgivningen har per i dag et modifisert historisk kostprinsipp, hvor rskl. §§ 5-8 og 5-9 åpner opp for bruk av virkelig verdi på finansielle instrumenter, varederivater og valuta dersom de fire kravene i bestemmelsen er oppfylt (Heskestad & Tofteland, 2016, s. 32). Det norske regnskapslovsutvalget skal vurdere et lovforslag (NOU 2015: 10) om ny regnskapslov med flere tilnærminger til IFRS, som per i dag er satt på vent (Knudsen, 2018). Forslaget sier blant annet i § 4-17 at anleggsmidler kan «måles til verdiregulert beløp dersom dette følger av regnskapsstandard» og dermed vil det åpnes for å bruke verdireguleringsmetoden for anleggsmidler dersom lovforslaget går igjennom.

Verdireguleringsmetoden fungerer slik at første balanseføring gjøres til anskaffelseskost med etterfølgende avskrivninger, for å senere regulere for endring i balanseverdier med opp- og nedskrivninger, og derfor kan denne metoden anses som en middelvei av GRS og IFRS. Selv om verdireguleringsmetoden vil kunne føre til at virksomheter i større grad vil kunne få frem de faktiske balanseverdiene i regnskapet, er det ikke gitt at alle virksomheter vil ta i bruk verdireguleringsmetoden, da metoden anses som relativt tidkrevende. En studie gjennomført av Hinnaland Stendal & Nordgarden (2015) som undersøkte bruken av verdireguleringsmetoden etter IAS 16 for regnskapsåret 2014 på børsene i Oslo, London og Paris, viste at det er svært få som bruker virkelig verdi for varige driftsmidler, selv om det er tillatt etter IFRS. Derimot viser det seg at 97% av dem som tok i bruk virkelig verdi, brukte virkelig verdi på eiendom.

Heskestad og Tofteland (2016) «stiller seg undrende» til det nye lovforslaget fordi empiriske undersøkelser viser at nesten ingen børsnoterte virksomheter velger å ta i bruk verdireguleringsmetoden for varige driftsmidler da metoden er krevende å bruke. I tillegg er det tilnærmet umulig å finne undersøkelser som konkluderer med at bruk av verdireguleringsmetoden for varige driftsmidler gir økt verdirelevans. Dette trekker mot at verdireguleringsmetoden ikke bør inkluderes i norsk regnskapslovgivning.

5.3.3 SVINGNINGER I MARKEDET

Relevansen til balanseverdier ført etter verdireguleringsmetoden og virkelig verdi kan problematiseres ettersom virkelig verdi vil endre seg over tid. Song (2015, s. 92-93) sier at en av de mest sentrale bekymringene rundt bruken av virkelig verdi er hvordan dens relevans blir påvirket av svingninger i markedet. Virkelig verdi vil endre seg over tid i takt med svingninger i markedet, for eksempel kan den verdien en eiendom har i dag endre seg drastisk på kort tid.

For varige driftsmidler som blir påvirket av hyppige eller store markedssvingninger vil relevansen av dagens virkelige verdi bli svekket, da den med stor sannsynlighet ikke vil være reell i fremtiden. Ledelsen har insentiver for at resultatet skal fremstå som stabilt, både for å fremstå som en mindre risikofylt virksomhet og for å vise at de har kontroll (Healy & Wahlen, 1999, s. 368). På bakgrunn av dette kan ledelsen mene at markedssvingninger ikke er relevant, men andre regnskapsbrukere kan mene noe annet.

Markedssvingninger er relevante fordi de rapporterer det som skjer i verden som vil ha påvirkning på fremtidsverdien til eiendelene. Hvis regnskapet er oppdatert med dagens virkelige verdi vil det være relevant, men balansen er kun et øyeblikksbilde som gjør at for eksempel et to uker gammelt regnskap inneholder ikke-oppdaterede verdier. Disse verdiene kan likevel være relevante, fordi de reflekterer det faktum at verdien svinger, som videre henger sammen med risiko. Song (2015, s. 113) fant at investorer foretar betydelige nedskrivninger på eiendeler i markeder med mye svingninger.

En studie av Goh et al. (2009) fant at markedslikviditet og forhøyet informasjonsrisiko etter finanskrisen i 2008 ga negative effekter på verdirelevansen til virkelig verdi (Song, 2015, s. 97). Dersom markedslikviditeten er lav vil det være vanskelig å selge eiendeler på markedet og dermed kan relevansen til virkelig verdi synke ettersom den vil være vanskelig å realisere på markedet. Varige driftsmidlers verdirelevans kan bli svekket dersom den virkelige verdien hyppig blir påvirket av svingninger i det aktuelle markedet. Eksempelvis vil det ikke være ønskelig fra kredittgivere å sette et varig driftsmiddel til sikkerhet for kreditt dersom dagens verdi ikke kan regnes for å være tilnærmet lik i nær fremtid.

5.3.4 VERDSETTELSESHIERARKIET

Virkelig verdirelevansen kan også knyttes opp mot IFRS 13s verdsettelseshierarki og dets tre nivåer. Når det ikke foreligger markedspriser etter nivå 1 vil dette ha en påvirkning på relevansen og påliteligheten av rapportert virkelig verdi. Relevansen svekkes ettersom det ikke foreligger eksakte markedspriser på identiske eiendeler, og påliteligheten blir lavere ettersom estimeringene av virkelig verdi er vanskelige å etterprøve (Song, 2015, s. 93).

5.3.5 OPPSUMMERING AV KVALITETSKRAVET RELEVANS

Det eksisterer ulike synspunkter på hvorvidt virkelig verdi er å anse som det mest relevante måleattributtet når det kommer til regnskap. Diskusjonen om hvilket måleattributt som er å foretrekke oppstår som følge av at det som regel ikke foreligger tilstrekkelig informasjon om faktorer som påvirker verdien av eiendeler, slik at det ikke kan foretas en perfekt estimering av virkelig verdi. I tillegg er det ressurskrevende for virksomheter å regulere verdien på eiendeler etter svingninger i markedsverdi.

5.4 PÅLITELIGHET

Pålitelighet er det andre kvalitetskravet som beslutningsnyttig informasjon vurderes opp mot. Som nevnt i kapittel 3 er pålitelighet, som tidligere var et av to kvalitetskrav i IASBs rammeverk, men som nå er byttet ut med tro gjengivelse, at regnskapsinformasjonen skal gi en tro gjengivelse av virksomheten, være verifiserbar og være nøytral.

Virkelig verdi anses på en generell basis som et mer subjektivt måleattributt enn historisk kost, og det anses derfor som mindre pålitelig (Rankin et al., 2012, s. 105). Historisk kost er på den andre siden ansett som et objektivt måleattributt fordi verdien baseres på observerbare og verifiserbare markedspriser. Derfor argumenteres det for at informasjon rapportert med historisk kost er mer pålitelig enn informasjon basert på virkelig verdi (Rankin et al., 2012, s. 104).

5.4.1 VIRKELIG VERDI

Ved etterfølgende måling etter historisk kost benyttes den historiske kostnaden, kjøpsprisen, regulert med avskrivninger for anleggsmidler og eventuelle nedskrivninger. Virkelige verdier som er estimert etter nivå 2 og 3, er kun hypotetiske verdier, og er derfor ikke mulig å verifisere, og anses derfor også for å ha lav pålitelighet (Hitz, 2007, s. 343). Verifiserbare verdier er spesielt viktig for kontrollformålet, og for å minske muligheten for regnskapsmanipulering slik at beslutningsnyttigen til regnskapet opprettholdes. Det er mange som argumenterer for at regnskapsinformasjon basert på virkelig verdi er mer utsatt for manipulering på grunn av de subjektive vurderingene som ligger til grunn (Rankin et al., 2012, s. 111).

5.4.2 HISTORISK KOST

For etterfølgende måling ved bruk av historisk kost som måleattributt er den historiske kjøpsprisen fastsatt, og ikke mulig å endre på foruten gjennom bruk av vurderingsreglene i rskl. §§ 5-2, 5-3 og forsiktighetsprinsippet. For omløpsmidler gjelder vurderingsregelen i rskl. § 5-2, som sier at omløpsmidler skal vurderes til det laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi, ofte kalt laveste verdis prinsipp. Dette betyr at omløpsmidler skal nedskrives til virkelig verdi hvis den virkelige verdien er lavere enn anskaffelseskosten til omløpsmidlet.

For anleggsmidler er det rskl. § 5-3 som brukes, hvor anleggsmidlet skal vurderes til anskaffelseskost, men avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan. Det er ulike avskrivningsmetoder som kan velges, noe som gjør at regnskapsføreren har påvirkning på eiendelens balanseverdi. Den mest vanlige avskrivningsmetoden i både GRS og IFRS er lineære avskrivninger (Gjesdal & Johnsen, 1999, s. 129), hvor eiendelens kjøpspris avskrives lineært over levetiden. I tillegg skal det tas hensyn til en forventet utrangeringsverdi, samt at eventuelle påkostninger på eiendelen vil føre til en justering av avskrivningsplanen. Ved en slik avskrivningsmetode er det ledelsen eller regnskapsføreren som setter levetiden, utrangeringsverdien og justerer avskrivningsplanen, noe som gjør at også historisk kost innebærer subjektive vurderinger.

I tillegg til avskrivninger vil historisk kost bli påvirket av nedskrivninger. Etter regnskapslovens § 5-3 tredje ledd skal anleggsmidler nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som forventes ikke å være forbigående. Vurderingen om det har vært et verdifall, og om verdifallet i så fall er vedvarende er det ledelsen selv som vurderer, noe som betyr at det også her foreligger subjektive vurderinger, og dermed også muligheter for manipulering. Denne problemstillingen er høyst aktuell nå som ledelsen i Covid-19 rammede virksomheter må vurdere hvorvidt verdifallet de har opplevd som følge av viruset er forbigående. Til tross for at flere mener at historisk kost som måleattributt er mer feilfritt enn virkelig verdi, er det mer komplisert ettersom begge måleattributtene inneholder skjønsmessige estimater.

Det er avskrivningsmetoden, levetiden, utrangeringsverdien og nedskrivningene som ledelsen har mulighet til å manipulere. Dette betyr at verdien hovedsakelig kan påvirkes negativt, og ikke positivt, fordi verdien ikke kan justeres høyere enn anskaffelseskosten. Ved virkelig verdi kan verdien som helhet manipuleres, og den kan påvirkes både positivt og negativt. Det er også tydelig at anleggsmidler har større manipuleringsmuligheter enn omløpsmidler ved måling etter

historisk kost. Det betyr at også ved historisk kost er muligheten for å manipulere regnskapet til stede, men sannsynligvis i mindre grad enn for virkelig verdi.

5.4.3 OPPSUMMERING AV KVALITETSKRAVET PÅLITELIGHET

Det er ulike synspunkter på hvilket av de to måleattributtene historisk kost og virkelig verdi som er mest pålitelig. Det er bred enighet om at virkelig verdiestimer fra nivå 2 og 3 i verdsettelseshierarkiet er mindre pålitelig enn estimer basert på nivå 1. På samme måte er det enighet om at historisk kost er et relativt pålitelig måleattributt. Uenigheten ligger i hvilket av de to måleattributtene som foretrekkes i forhold til målet om beslutningsnyttig informasjon.

5.5 REGNSKAPSBRUKERNES VURDERING

Det finnes flere undersøkelser og synspunkt på hvilket måleattributt og kvalitetskrav som vektlegges av regnskapsbrukerne. De forskjellige regnskapsbrukerne kan ha ulike preferanser, både på individnivå og kollektivt innenfor hver gruppe av brukere. Videre presenteres Jiang og Penmans (2013) syn på spekulasjon i regnskapet.

Jiang og Penmans artikkel ser på regnskapsprinsipper fra regnskapsbrukerens perspektiv, spesifikt fra synspunktet til «the fundamental analyst» som bruker regnskapsinformasjonen til å verdsette virksomheter. Videre benyttes begrepet «fundamentalisten» om «the fundamental analyst». Fundamentalisten gjennomfører en «fundamental analysis» hvor hun vurderer en virksomhets verdi basert på en forståelse av virksomheten, som ofte opparbeides gjennom en analyse av ulike regnskapstall. Jiang og Penman lanserer tre prinsipper som omhandler hva som skal kjennetegne informasjonen i et regnskap. Videre er det fokus på de to første, som omhandler bruk av virkelig verdi (Jiang & Penman, 2013, s. 238).

1. *«Understand what you know and separate what you know from speculation*
2. *Anchor a valuation on what you know rather than speculation»*

Dette viser at en fundamentalist ikke ønsker at regnskapsinformasjon skal inneholde spekulativ informasjon om virkelig verdi, som kan være relevant, fordi det er den pålitelige regnskapsinformasjonen som fundamentalisten tar utgangspunkt i når hun skal vurdere verdiene på eiendelene. «Do not mix the two, tell me what you know, but leave the speculation to me. Otherwise, I lose an anchorage» (Jiang & Penman, 2013, s. 238). Til tross for at spekulativ informasjon ikke skal inkluderes i regnskapet, kan virksomhetens egne vurderinger være nyttige og relevante, og disse kan da inkluderes i regnskapets noter (Jiang & Penman, 2013, s. 239).

Dette henger videre sammen med valget mellom en balanseorientert tilnærming og en resultatorientert tilnærming. En fundamentalist krever at balansen i regnskapet ikke inneholder spekulasjon, men kun skal være basert på fakta som er observert i nåværende og tidligere transaksjoner. Dette viser at Jiang og Penman (2013, s. 241) støtter den resultatorienterte tilnærmingen det er i GRS i dag som hovedsakelig benytter historisk kost som måleattributt, og er mindre begeistret for den balanseorienterte tilnærmingen med måling etter virkelig verdi. Sammen med Gassen og Schwedlers (2010) undersøkelse som fant at investorer foretrekker historisk kost over virkelige verdier etter nivå 2 og 3, trekker dette i retning av at pålitelighet bør vektes tyngst av de to kvalitetskravene, noe som igjen trekker i retning av bruk av historisk kost.

Hvis en ser fra en annen brukergruppes synsvinkel, som for eksempel eierne, dukker det opp andre argumenter. Eierne er særlig opptatt av kontrollformålet fordi de ønsker å kunne følge opp at ledelsen gjør sitt ytterste for å maksimere eiernes utbytte. Eierne har hovedsakelig kun tilgang til regnskapet, og insentivordninger for ledelsen er derfor ofte knyttet til regnskapstall. Det er viktig at regnskapstallene som eierne bruker i sin kontroll og i insentivordningene er pålitelige, samt at ledelsens arbeid har direkte påvirkning på regnskapstallene. I store driftsvirksomheter har ledelsen mindre påvirkning på virkelige verdier, og dette er derfor et motargument for virkelig verdi. Også eiernes synspunkt trekkes mot bruk av historisk kost, eller direkte observerte markedsverdier.

Til tross for at disse tre synspunktene lenes mot at pålitelighet er viktigst av de to kvalitetskravene, samt at det historisk har vært det kvalitetskravet som har hatt størst tyngde, ser det nå ut til at påliteligheten må vike for å gi plass til kravet om relevant og beslutningsnyttig informasjon, og dermed virkelige verdier. Selv om IASBs rammeverk inneholder krav om at de virkelige verdiene som brukes også skal være pålitelige, er det opp til regnskapsføreren (ledelsen) å bestemme hva som er pålitelig (Stenheim, 2008). Et opplagt problem blir dermed ledelsens mulighet til å ta opportunistiske valg for å kunne innregne etter virkelig verdi, samt hvor pålitelig regnskapsinformasjonen faktisk er.

5.6 BESLUTNINGS- OG KONTROLLFORMÅL

IASBs hovedformål med regnskap kan deles i to deler: beslutningsformålet og kontrollformålet. Det er tydelig at IASB vektlegger beslutningsformålet mest, og at de antar at kontrollformålet kan ivaretas gjennom beslutningsformålet. Dette diskuteres i starten av delkapittelet, før beslutnings- og kontrollformålet drøftes opp mot kvalitetskravene relevans og pålitelighet.

5.6.1 VALGET MELLOM BESLUTNINGS- OG KONTROLLFORMÅLET

I en ideell verden ville det vært mulig å tilfredsstille beslutnings- og kontrollformålet i ett og samme regnskap. Hvorvidt dette er mulig er det ikke enighet om, hvor noen mener at kontrollformålet kan bli ivaretatt gjennom beslutningsformålet, noe som virker å være FASB og IASBs synspunkt. Andre, som Ijiri (1983) og Gjesdal (1981), deler ikke dette synspunktet og mener at det ikke vil være mulig å kunne tilfredsstille begge formålene i et og samme regnskap.

Ijiri (1983) bestrider at dette er mulig basert på hovedsakelig to argumenter: (1) Mer informasjon er alltid å foretrekke for beslutningsformålet, men ikke for kontrollformålet, og (2) Subjektiv informasjon kan være nyttig for beslutningsformålet, men ikke for kontrollformålet. Når en investor skal foreta en beslutning på en investering, vil det være ønskelig at mest mulig informasjon foreligger, også subjektive vurderinger på eksempelvis markedsituasjonen dersom vurderingene inneholder en viss grad av pålitelighet. For kontrollformålet vil det derimot ikke være ønskelig at ledelsen skal kunne ta opportunistiske valg på verdiene som blir lagt til grunn for kontrollen. IASB kan derfor sies å favorisere beslutningsformålet, i og med at informasjonsplikten i notene er omfattende, samt at det er tillatt med bruk av virkelig verdi som gir rom for mer subjektive vurderinger kontra bruk av historisk kost.

Dette synet deler også Gjesdal (1981) som videre forklarer at verken problemstrukturen eller hvilken informasjon som er nyttig for beslutningstakerne er identisk for de to ulike formålene. Av den grunn argumenterer Gjesdal for at en bør skille mellom beslutnings- og kontrollformålet i regnskapene, slik det gjøres i regnskapslitteraturen (Gjesdal, 1981, s. 226), og slik det gjøres videre i denne drøftelsen.

5.6.2 BESLUTNINGSFORMÅL

Beslutningsformålet innebærer at regnskap skal «gi beslutningsnyttig informasjon til brukerne om virksomhetens økonomiske stilling, økonomiske ytelser og endringer i økonomisk stilling» (Baksaas & Stenheim, 2020, s.118). GRS har ikke en slik formulering om beslutningsnyttig informasjon, men IASBs rammeverk blir lagt til grunn også for regnskapsføring etter GRS. Hvilket av de to måleattributtene, virkelig verdi og historisk kost, som ligger til grunn vil kunne være med å påvirke regnskapsinformasjonen som blir kommunisert til beslutningstakerne.

RELEVANS

Dersom verdien til et varig driftsmiddel øker, vil ikke dette komme frem i balansen ved bruk av historisk kost etter GRS. Dette vil svekke beslutningsnyten til regnskapsinformasjonen. Ved bruk av virkelig verdi kommer balanseverdiene til en virksomhets eiendeler og gjeld frem, og det gir et bedre beslutningsgrunnlag for ulike beslutningstakere. Rankin et al. (2012) påpeker at virkelig verdi reflekterer nåværende markedsverdi og ikke eiendelens verdi på kjøpstidspunktet og dette vil være med på å indikere fremtidige potensielle fordeler som investorer og andre kan forvente å få fra eiendelen. Dette gjør virkelig verdi mer relevant for beslutningsformålet kontra historisk kost som reflekterer en historisk kjøpspris.

Informasjonsbehovet til regnskapsbrukerne vil variere etter hvilke beslutninger som skal foretas og hvilket grunnlag det er ønskelig at de skal foretas på. Prediksjonsverdien er sentral ved beslutninger og for en investor vil prediksjon om hvilke fremtidige kontantstrømmer investoren kan forvente av sin investering være relevant for hvorvidt den aktuelle investoren vil investere eller ikke.

For å kunne gjøre estimeringer på hva som er forventet i fremtiden vil ikke kun historisk kost være tilstrekkelig. For å skape et godt beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukere bør prediksjon for fremtiden foretas ved bruk av både historikken og hvordan situasjonen til virksomheten og markedet er nå, for å se hvilken utvikling som er sannsynlig fremover. Dersom det er et veldig svingende marked vil det være vanskeligere å predikere fremtiden. Et sterkt svingende marked vil svekke beslutningsnyten til virkelig verdi fordi dagens verdi ikke er relevant for verdien i fremtiden.

PÅLITELIGHET

Ved virkelig verdimåling etter nivå 2 kan estimerer anses som relativt beslutningsnyttig dersom eiendelene og markedene er tilnærmet like. Ved en estimering etter nivå 3 er en derimot inne på noe av hovedargumentasjonen mot bruk av virkelig verdi. Motstandere av virkelig verdi som måleattributt kritiserer nemlig påliteligheten til virkelig verdimålinger som baserer seg på ledelsens forventninger og beregninger, fordi slike målinger kun er hypotetiske og ikke nøytrale, og vil dermed ikke oppfylle formålet om beslutningsnyttig informasjon (Hitz, 2007, s. 324).

BESLUTNINGSFORMÅLET VED REGNSKAPSFØRING ETTER IFRS

Beslutningsformålet tar hovedsakelig investorenes og andre eksterne beslutningstakers synspunkt. I Norge benyttes IFRS hovedsakelig av børsnoterte virksomheter, og ved regnskapsføring etter IFRS vektlegges IASBs uttalte hovedformål med regnskapet, at det skal være beslutningsnyttig. Børsnoterte virksomheter har investorer som kjøper aksjer i virksomhetene basert på informasjonen de har. Dette skiller seg fra ikke-børsnoterte virksomheter, hvor det ikke kan kjøpes aksjer, og det derfor også er lite investorer. For de børsnoterte virksomhetene er det logisk at investorer prioriteres som regnskapsbrukere, mens for ikke-børsnoterte virksomheter er det få investorer, og det er dermed også naturlig at investorenes synspunkt nedprioriteres. Dette henger sammen med fokuset på beslutningsformålet i IFRS, og et større fokus på kontrollformålet i GRS.

5.6.3 KONTROLLFORMÅL

Kontrollformålet er det andre av to hovedformål ved regnskapet. Dette formålet tar sikte på at eierne av virksomheter skal kunne følge opp ledelsens resultater ved bruk av regnskapsinformasjon. Det tradisjonelle synspunktet er at virkelig verdi som måleattributt er mindre hensiktsmessig for kontrollformålet fordi det kan føre til et mer tilslørt bilde av ressursbruken til virksomheten enn ved bruk av historisk kost. Dette er fordi verdiendringer fungerer som støy for kontrollformålet, særlig fordi endringer i markedsverdi for driftsmidler ofte ikke skyldes ledelsens prestasjoner men tilfeldigheter og andre markedskrefter. Dette gjelder likevel ikke for alle eiendeler, og spesielt for eiendeler holdt for salg og eiendeler anskaffet for verdistigning kan markedsverdien være interessant også for kontrollformålet.

RELEVANS

Informasjon er relevant dersom den enten har prediksjonsverdi eller bekreftelsesverdi, og kontrollformålet relateres til bekreftelsesverdi. Informasjon som er med på å bekrefte eller avkrefte forventninger til ledelsen eller forventninger til hvordan ressurser skal brukes, vil være svært nyttig for kontrollformålet. Selv om det tradisjonelle synspunktet er at det er historisk kost som er det foretrukne måleattributtet for kontrollformålet, er det ikke sikkert dette gjelder for alle typer virksomheter eller eiendeler. Virkelig verdi kan blant annet være nyttig for kontrollformålet i eiendomsvirksomheter, i små virksomheter og i virksomheter som har mange store eiendeler holdt for salg.

I eiendomsvirksomheter måles virkelig verdi ut fra de foreliggende leiekontraktene på eiendommen. I og med at ledelsen kan være ansvarlig for porteføljen, vil virkelig verdi være relevant for kontrollformålet. Ledelsens prestasjon i å skaffe leietakere og få en god leiepris reflekteres direkte i markedsverdien, noe som er ytterst relevant for kontrollformålet. Det samme prinsippet gjelder for små virksomheter hvor ledelsen sitter tett på den daglige driften, og derfor kan holdes ansvarlig for verdiskapningen i virksomheten, og dermed også markedsverdien til virksomheten som helhet.

I virksomheter som har mange eiendeler holdt for salg vil også virkelig verdimåling være relevant for kontrollformålet, fordi det er markedsprisen som er den forventede inntekten på eiendelen, og ledelsen kan delvis holdes ansvarlig for valget om å kjøpe og selge eiendelen.

PÅLITELIGHET

I IFRS er det stor adgang til å benytte virkelig verdi som måleattributt på de fleste eiendeler, noe som trekker i retning av at IFRS fokuserer på å ha et relevant måleattributt, og dermed også mest fokus på beslutningsformålet. Nå som IASB har nedgradert verifiserbarhet til å kun være et forsterkende kvalitetskrav, samtidig som kvalitetskravet pålitelighet er byttet med tro gjengivelse er det tydelig at det åpnes for mer bruk av mindre verifiserbare måleattributter, slik som virkelig verdi etter nivå 2 og 3.

For kontrollformålet er det viktig at informasjonen som brukes er pålitelig, og helst at den kan verifiseres for å unngå regnskapsmanipulering eller kraftig strekking. Dette går imot IASBs valg om å nedgradere verifiserbarhet til et forsterkende kvalitetskrav. Det faktum at ledelsen er i en posisjon hvor de kan påvirke regnskapsføringen gjennom opportunistiske valg er problematisk for kontrollformålet fordi opportunistiske valg vil redusere verifiserbarheten og nøytraliteten til regnskapstallene (Stenheim et al., 2017). Samtidig kan ikke regnskapsføringen fjernes fra deres oppgaver fordi det er ledelsen som har best innsikt i den finansielle informasjonen. I tillegg er det viktig at ledelsens arbeid har påvirkning på de regnskapstallene de måles opp mot.

I små virksomheter er ofte eieren og lederen den samme personen. I slike virksomheter vil virkelig verdi være særlig upålitelig, siden regnskapsføreren ønsker å fremstille virksomheten så bra som mulig, både fra et eierperspektiv og fra et ledelsesperspektiv. Dette er et sterkt argument mot at alle virksomheter kan bruke virkelig verdi ved verdsettelse av eiendeler.

Totalt taler det for bruk av historisk kost som måleattributt med hensyn på kontrollformålet. På tross av at også historisk kost kan delvis manipuleres eller strekkes gjennom ledelsens valg av avskrivningsmetode, utrangeringsverdi, levetid og opp- og nedskrivninger, og ingen måleattributt er helt fritt for skjønnsmessige vurderinger.

KONTROLLFORMÅL VED REGNSKAPSFØRING ETTER GRS

Kontrollformålet tar eiernes synspunkt, mens beslutningsformålet fokuserer mest på investorer. I Norge er børsnoterte virksomheter pliktige til å bruke IFRS som regnskapsspråk, hvor det allerede er åpning for bruk av virkelig verdi. Andre virksomheter, som per i dag fører regnskap etter GRS med et historisk kost prinsipp har ikke like stor nytte av beslutningsformålet fordi de ikke har like mange investorer som børsnoterte virksomheter. Det er derfor naturlig at eiernes synspunkt får større plass, og kontrollformålet kan være mer fremtredende.

5.7 AVSLUTNING

I dette kapitlet er målet om beslutningsnyttig regnskapsinformasjon sett opp mot kvalitetskravene relevans og pålitelighet. Historisk kost har tradisjonelt vært ansett som det mest pålitelige måleattributtet, mens virkelig verdi er av mange ansett som lite pålitelig. På motsatt side anses virkelig verdi som mer relevant enn historisk kost. Avveiningen om hvilket måleattributt som best oppfyller målet om beslutningsnyttig informasjon er derfor komplisert. Beslutningsformålet er tettest knyttet til kvalitetskravet relevans, og IASBs adgang til å bruke virkelig verdi som måleattributt henger sammen med deres fokus på beslutningsformålet. I GRS er det mer fokus på kontrollformålet og pålitelig regnskapsføring.

6. METODE

I dette kapittelet presenteres metoden bak studien. Først redegjøres det for forskningsdesignet og deretter presenteres datainnsamlingen. Videre foreligger det en kort presentasjon av intervjuene som er holdt. Til slutt introduseres vurderingskriteriene som brukes for å vurdere kvaliteten på kvalitative undersøkelser, og metoden vurderes opp mot disse.

6.1 FORSKNINGSDESIGN

Forskningsdesignet skal beskrive hvordan analyseprosessen legges opp for å svare på problemstillingen i studien. De tre vanligste typene forskningsdesign er eksplorativt, deskriptivt og kausalt design. Hvilken av typene som brukes i forskningen avhenger av formålet og ambisjonen med undersøkelsen, samt forskernes forkunnskap (Gripsrud et al., 2004, s. 58).

Eksplorativt design brukes når formålet med forskningen er å utforske og øke kunnskapen om et tema. Utfallet av slikt design kan være nye teorier eller måter å forstå hendelser på (Gripsrud et al., 2004, s. 59). Bruk av eksplorativt design gir større forståelse og innsikt i et tema, men resultatene av undersøkelsen kan sjeldent generaliseres (Sekaran & Bougie, 2016, s. 43). Designet bruker hovedsakelig datainnsamlingsmetodene dybdeintervju og fokusgrupper, slik at intervjuobjektene kan svare fritt og forskerne kan oppnå en dypere forståelse av temaet (Gripsrud et al., 2004, s. 59).

Deskriptivt design brukes når formålet med forskningen er å beskrive en bestemt situasjon eller sammenhengen mellom to eller flere variabler. Sammenhengen mellom variablene vil ikke kunne påstås å være kausal, kun at variablene samvarierer. Ved deskriptivt design brukes hovedsakelig spørreundersøkelser som innsamlingsmetode, hvor forskerne kan samle inn større mengder data og trekke generelle konklusjoner fra dette (Gripsrud et al., 2004, s. 61-62).

For å finne kausale sammenhenger må det brukes et kausalt design. Datainnsamlingsmetoden som benyttes er eksperimenter, hvor forskeren på ulike måter kan påvirke de uavhengige variablene i studien for å se hvordan dette påvirker den avhengige variabelen (Gripsrud et al., 2004, s. 66).

I denne studien er det valgt et eksplorativt design. Dette gjøres fordi forskerne ønsker å opparbeide seg kunnskap og innsikt i et tema, men har ikke mål om at resultatene fra undersøkelsen skal kunne generaliseres. Fordelene med et eksplorativt design er at forskerne går gjennom en kontinuerlig læringsprosess og lærer i takt med gjennomføringen av

forskningen, samt at det er mulig å gå dypt inn i problemstillinger ved bruk av dybdeintervjuer eller fokusgrupper. De største ulempene ved eksplorativt design er at resultatene ikke kan generaliseres til andre settinger, samt at datainnsamlingen blir mindre standardisert og sammenligning av dataen blir vanskeligere enn ved valg av andre design. Ved eksplorativt design mistes også muligheten til å forklare hvorfor noe skjer, eller sammenhengen mellom ulike hendelser eller variabler. Eksplorativt design anses likevel som det hensiktsmessige ved denne studien siden målet er å øke kunnskapen rundt et tema.

6.2 DATAINNSAMLING

En sentral del av forskningsprosessen er datainnsamling. Innenfor samfunnsvitenskapelig metode eksisterer det to hovedformer for data, og ulike metoder for å innhente data for den virkeligheten som skal undersøkes (Johannessen et al., 2011, s. 37). Det skilles mellom «myke» og «harde» data, hvor tekst, bilde og lyd anses som «myke» data, mens elementer som kan registreres som tall anses som «harde» data (Johannessen et al., 2011, s. 41). Det sentrale for valg av datainnsamlingsmetode er at den skal passe for den problemstillingen den aktuelle forskeren ønsker å undersøke.

De to tilnærmingene har forskjellige egenskaper som gjør at de vil egne seg for ulike undersøkelser. Ved kvantitativ metode samles data som oftest inn gjennom spørreskjema med faste spørsmål og oppgitte svaralternativer (Johannessen et al., 2011, s. 37). Spørsmål og svaralternativer i spørreundersøkelser blir utarbeidet i forkant av datainnsamlingen og fører derfor til forholdsvis liten fleksibilitet og kan føre til «rigget» resultat ved at det kun gis svar på det forskeren selv anser som viktig informasjon og annen nyttig informasjon kan bli oversett (Johannessen & Tufte, 2002, s. 78).

Kvalitative data kommer i ulike former og derfor fra ulike kilder. Kvalitative data kan være forskerens notater fra observasjoner og intervjuer, allerede eksisterende data som dokumenter, bøker, brev og avisoppslag eller fra lyd og film-opptak, bilder, tv og radio (Johannessen et al., 2011, s. 104). Data som fremkommer i annen form enn tekst transkriberes før analysen. I motsetning til kvantitativ tilnærming er det større grad av fleksibilitet i kvalitativ metode. Informasjonsflyten er i høyere grad styrt av respondenter som har muligheten til å fremheve andre synspunkter og vinkler enn hva forskeren hadde sett for seg i forkant (Johannessen & Tufte, 2002, s. 78).

Denne studien anvender en kvalitativ metode. Dette er valgt med bakgrunn i studiens problemstilling og et ønske om å ta et dypdykk i kompetente individers erfaringer og synspunkt, samt for å få en dyp forståelse for tema. Ulempene ved valg av kvalitativ metode kontra kvantitativ metode er at det er vanskeligere å generalisere dataen, samt å tallfeste den. I tillegg vil det ved kvantitativ metode være mulig med et større utvalg enn ved kvalitative undersøkelser, særlig på grunn av tidsaspektet ved å innhente data. Fordelene ved kvalitativ metode er på sin side at det kan tas et dypdykk i et tema, samt at respondentene fritt kan uttrykke sine meninger og ikke er låst i lukkede spørsmål. Valget av kvalitativ metode er tatt med hensyn på disse fordelene og ulempene, og det er vurdert at fordelene overveier ulempene i forhold til studiens hensikt og problemstilling.

6.2.1 PRIMÆR- OG SEKUNDÆRDATA

En undersøkelse kan basere seg på primærdata, sekundærdata eller begge deler. Primærdata er data forskerne selv innhenter for å svare på problemstillingen, mens sekundærdata er data som tidligere er blitt hentet inn av andre, til andre formål (Gripsrud et al., 2004, s. 59). Primærdata kan innhentes ved bruk av mange ulike metoder, slik som dybdeintervju, fokusgrupper, observasjon og spørreundersøkelser (Sekaran & Bougie, 2016, s. 112).

I denne undersøkelsen brukes det primærdata for å innhente relevant informasjon for studiens problemstilling. Dette er valgt for å få data som er spesielt tilpasset studiens problemstilling, samt at dataen skal være så ny som mulig i og med at lovverk knyttet til regnskapsføring endrer seg over tid. Den største ulempen ved at det ikke velges sekundærdata er tidsaspektet. Det tar mye tid å innhente primærdata, og ved bruk av sekundærdata kan denne tiden brukes til å undersøke og analysere eksisterende data dypere, og forskerne kan potensielt få en større og dypere forståelse for temaet. Det er vurdert at hensynet til å ha oppdatert og tilpasset informasjon til denne studien overveier tidsaspektet.

6.2.2 INTERVJU

Datainnsamlingsmetoden som er valgt i denne undersøkelsen er strukturerte individuelle dybdeintervjuer. Et intervju kan defineres som «a guided, purposeful conversation between two or more people» (Sekaran & Bougie, 2016, s. 113). Hvordan et intervju foregår kan variere med flere faktorer: Individuelle versus gruppeintervju, strukturert versus ustrukturert intervju og fysisk versus digitalt intervju.

Strukturert intervju kjennetegnes ved forberedelse i forkant av intervjuet med planlagt introduksjon, hovedspørsmål og eventuelle oppfølgingsspørsmål som brukes ved tvetydige eller uklare svar (Sekaran & Bougie, 2016, s. 115). Dette oppleves som en fordel, men kan også være en ulempe. I forkant av intervjuene vil forskerne ha lest seg opp på teorien, og kan allerede ha bygd seg opp en forventning til hva respondentene skal svare på ulike intervju spørsmål. I tillegg vil forskernes kunnskap øke for hvert intervju som blir holdt, noe som betyr at forskernes forutsetninger før det første intervjuet kontra det siste intervjuet kan være sprikende. Dette betyr at spørsmålstillingen, forventningene og oppfølgingsspørsmålene kan variere fra intervju til intervju, noe som igjen innebærer at forskerne påvirker de ulike intervjuene. Dette er en ulempe forskerne må være klar over, og se etter tegn til når intervjuene skal analyseres.

Innenfor dybdeintervjuer skilles det videre mellom «ansikt-til-ansikt» intervjuer og digitale intervjuer over tjenester som zoom eller teams. I denne studien er det klart at det velges digitale intervjuer, da det på grunn av Covid-19 ikke er mulig å møtes fysisk. Den største ulempen ved denne metoden er at det legges en begrensning på den non-verbale kommunikasjonen, samt at det kan oppstå tekniske problemer. Det er også store fordeler med metoden, hovedsakelig at forskerne ikke trenger å forholde seg til en geografisk begrensning av intervjuobjekter, samt at det er tidsbesparende å ikke møtes fysisk.

Strukturerte individuelle dybdeintervjuer er i denne undersøkelsen valgt med hensyn til studiens design og problemstilling, som søker bred innsikt i et tema. Fordelene med dybdeintervju er at forskerne vil kunne innhente data fra personer med lang erfaring innen fagfeltet, samt at intervjuobjektene selv kan komme med refleksjoner knyttet til temaet og intervju spørsmålene. Det er også noen ulemper ved innsamlingsmetoden, blant annet at dybdeintervju tar mye tid, samtidig som det ikke er mulig å innhente data fra et stort utvalg. Dette betyr at det blir vanskeligere å generalisere svarene som fremkommer i studien. Dybdeintervju er valgt på bakgrunn av de overveiende fordelene og det faktum at intervjuer gir størst sjanse for å få informasjon som kan bidra til å svare på studiens problemstilling.

6.2.3 UTVALG

Utvelgelsen av hvem som skal delta i en undersøkelse er en viktig del av samfunnsvitenskapelig forskning (Johannessen et al., 2011, s. 107) I undersøkelser studerer en et utsnitt av virkeligheten, og det er sjeldent mulig å undersøke så mange enheter en ønsker. Ved kvalitativ tilnærming er utvalgsstørrelsen preget av et begrenset antall enheter fordi datainnsamlingen er tidkrevende ettersom innholdet er preget av stor mengde detaljer og opplysninger (Jacobsen, 2010, s. 113). Når intervju brukes som innsamlingsmetode er det mennesker som utgjør enhetene i utvalget, hvor det skilles mellom respondenter og informanter. En respondent er en som representerer gruppen som undersøkes og har direkte kjennskap til fenomenet, mens en informant er en som har god kjennskap til gruppen eller fenomenet som undersøkes (Jacobsen, 2010, s. 114).

Hvor mange enheter som skal utgjøre utvalget og utvalgsstørrelsen, varierer mellom undersøkelser. Mest hensiktsmessig vil det være at antall intervjuer møter et såkalt metningspunkt, hvor ytterligere intervjuobjekter ikke vil ha ny informasjon å gi forskeren (Johannessen et al., 2011, s. 108). Det er ingen regel for hvor mange respondenter eller informanter som må delta i intervjuer, men det har utviklet seg en uskrevet praksis innen kvalitative metoder. For mindre prosjekter og pilotprosjekter er praksisen 10-15 respondenter eller informanter per målgruppe, men det er også mulig med flere hvis problemstillingen krever det. Når det foreligger begrensninger på tidsbruk og økonomi, eksempelvis ved masteroppgaver, begrenses antallet gjerne til færre enn 10 intervjuer (Johannessen et al, 2011, s. 108).

For å komme fram til et utvalg benyttes sannsynlighets- eller ikke-sannsynlighetsutvalg. Sannsynlighetsutvalg baseres på at utvalget matematisk skal kunne representere populasjonen utvalget er trukket fra. Det vil være like sannsynlig at alle som er i populasjonen blir trukket ut til utvalget. Ved intervjuer vil dette ikke være tilfellet, og en har et ikke-sannsynlighetsutvalg (Mehmetoglu, 2004, s. 64).

Vi har som formål å få mest mulig innsikt og informasjon og det legges derfor vekt på kompetanse og kunnskap relevant for studien ved valg av respondenter. Vi skal kontakte bankansatte som jobber med kredittvurdering i bedriftsmarkedet. Det er ingen geografisk begrensning på utvalget. Tilgjengelighet på kontaktinformasjon gjør at det er lettere å komme i kontakt med banker hvor det via nettverk foreligger kontaktinformasjon. Dette gjør at utvalget blir av typen bekvemmelighetsutvalg, som er en fordel for en tidsbegrenset studie som denne (Johannessen et al., 2011, s. 115).

6.3. ETTER INTERVJUENE

Vi har intervjuet syv respondenter fra seks ulike bankfilialer i Norge, hvor Bank 4 består av to respondenter som ble intervjuet sammen. Respondentene er kompetente bankansatte som har lang erfaring med lån og andre kreditter til bedriftsmarkedet, enten i nåværende stilling eller i tidligere stillinger. Seks av syv respondenter har lederansvar i tillegg til de bankrettslige oppgavene, noe som samlet sett gjør at de seks bankene er nokså sammenlignbare. Intervjuene og respondentene er presentert i tabell 6.1. Intervjuene ble holdt over en periode på tre uker, hvor fem av seks intervjuer ble holdt den siste uken. Intervjuene ble transkribert fortløpende i denne perioden for å forsøke å ha selve intervjuet friskt i minnet.

Bank	Stilling	Dato	Tid	Ord transkribert	Størrelse
Bank 1	Senior bedriftsrådgiver	18.02.2021	51 min	6322 ord	Stor
Bank 2	Regionsjef bedriftsmarkedet	02.03.2021	59 min	7795 ord	Stor
Bank 3	Banksjef	03.03.2021	70 min	9777 ord	Stor
Bank 4	Banksjef + Kunderådgiver/Assisterende banksjef	04.03.2021	65 min	10 006 ord	Stor
Bank 5	Kredittsjef	09.03.2021	57 min	7024 ord	Liten
Bank 6	Regiondirektør bedriftsmarked	09.03.2021	58 min	7863 ord	Stor
Totalt		18.02-09.03	6 timer	48 787 ord	

Tabell 6.1 Oversikt over intervjuer

Respondentene fordeler seg geografisk mellom Oslo, Rogaland og Agder fylke. Én respondent er fra Oslo, én fra Rogaland og fire fra Agder.

Når alle intervjuene var transkribert, ble dataen systematisert for å skaffe en oversikt over trender og mønstre i dataen. Dette er grunnlaget for presentasjonen av resultatene og analysen som presenteres i henholdsvis kapittel 7 og 8. I disse kapitlene er det bankenes, og ikke respondentenes svar som presenteres. Bankene vil derfor nummereres som i tabell 6.1, fra 1 til 6.

6.4 VURDERINGSKRITERIER

Dette er en kvalitativ studie, og vurderingskriteriene som brukes om kvaliteten til undersøkelsen bør derfor være tilpasset en kvalitativ studie i stedet for en kvantitativ studie. De kvantitative vurderingskriteriene validitet, reliabilitet og objektivitet kan være vanskelig for kvalitativ forskning å møte, og Lincoln & Guba (1985) har derfor modifisert disse til bruk i kvalitativ forskning. De fire vurderingskriteriene som presenteres for kvalitativ forskning er troverdighet, overførbarhet, pålitelighet og bekreftbarhet (Mehmetoglu, 2004, s. 144).

6.4.1 TROVERDIGHET

Troverdighetskriteriet handler om at forskerne skal konstruere tillit til at resultatene av studien er sanne, og tilsvarer på denne måten kriteriet om intern validitet i kvantitativ forskning. For å øke troverdigheten kan forskerne bruke flere ulike strategier, men den viktigste strategien er å la utvalget kontrollere dataen og på den måten kunne oppklare eventuelle misforståelser (Mehmetoglu, 2004, s. 146).

For å øke troverdigheten i denne undersøkelsen vil funnene sendes til intervjuobjektene for sitatsjekk. Dette gjøres for at respondentene skal ha mulighet til å oppklare misforståelser og sikre at de ikke blir feilsitert i studien.

6.4.2 OVERFØRBARHET

På samme måte som troverdighet tilsvarer intern validitet skal overførbarhet tilsvare ekstern validitet. Dette omhandler hvorvidt studiens resultater kan generaliseres til andre grupper eller kontekster. For å sikre dette er det viktig å tydelig presentere situasjonen og konteksten som studeres, slik at det er opp til leseren å bestemme om resultatene eller andre deler av studien kan overføres til en annen setting (Mehmetoglu, 2004, s. 146).

For denne kvalitative undersøkelsen er det ikke et mål at funnene skal kunne generaliseres, men kun at generelle funn kan trekkes ut og brukes i andre settinger. For at dette skal være mulig forklares fremgangen og gjennomgangen av studien grundig i metodedelen, slik at andre kan vurdere om resultatene fra denne undersøkelsen kan være aktuelle for deres populasjon.

6.4.3 PÅLITELIGHET

Pålitelighetskriteriet oppnås ved at forskerne selv presenterer og begrunner sine valg gjennom studien, for eksempel bør valg av metode og fremstilling av data begrunnes. Det essensielle er hvordan de metodiske valgene og analysen kan påvirke resultatet av studien. Slik dokumentasjon er også viktig for fremgangen i kvalitativ forskning generelt (Mehmetoglu, 2004, s. 147).

For å øke påliteligheten er det viktig at intervjuerne er klar over at kroppsspråket, tonefallet og spørreteknikken under intervjuet kan påvirke resultatet av studien, spesielt hvis det varierer fra intervju til intervju. Intervjuerne skal ha dette i bakhodet og forsøke å ha konsekvent kroppsspråk og spørreteknikk på tvers av alle intervjuene, og samtidig velge et kroppsspråk som påvirker intervjuobjektene svar så lite som mulig. Dette er en potensiell svakhet ved intervjuet som en må være klar over.

På samme måte må forskerne være klar over påvirkningen forskernes kunnskap kan ha på intervjuet. Som presentert tidligere vil forskernes kunnskapsnivå øke i takt med fremgangen i intervjuene, noe som kan gjøre utslag i resultatene. Dette er også noe forskerne vil lete etter i resultatene og kommentere der det er tydelig at det har hatt en påvirkning.

6.4.4 BEKREFTBARHET

Bekreftbarhet går ut på at forskerne direkte gjengir utsagn fra respondentene i studien slik at det er tydelig at det er respondentene og ikke forskernes synspunkter som reflekteres (Mehmetoglu, 2004, s. 147). Respondentene skal lese over utsagnene og meningene som brukes i studien, for å sikre at det ikke har oppstått misforståelser, slik som ofte også gjøres for å sikre troverdigheten.

6.5 AVSLUTNING

Dette kapitlet har presentert metoden som er brukt i studien. Studien baserer seg på en kvalitativ metode hvor det er utført seks dybdeintervjuer med bankansatte som har erfaring med kredittvurdering av bedriftskunder. Videre fulgte en redegjørelse for valg av dette designet, og metoden ble vurdert opp mot de fire vurderingskriteriene for kvalitative undersøkelser. Det ble også vist en oversikt over intervjuene som danner basis for den videre analysen. I neste kapittel vil funnene fra intervjuene presenteres, før det i kapittel 8 går dypere inn i funnene gjennom en analyse.

7. RESULTATER

I dette kapitlet presenteres resultatene etter gjennomførte intervjuer. Kapitlet er strukturert etter studiens tre forskningsspørsmål, hvor spesifikke spørsmål fra intervjumalen presenteres under hvert forskningsspørsmål. Respondentenes svar presenteres så korrekt som mulig, under bankenes nummerering som i kapittel 6. Hvert delkapittel avsluttes med en tabell som oppsummerer hovedfunnene.

7.1 FINANSIELL OG IKKE-FINANSIELL INFORMASJON

I dette delkapitlet presenteres funnene knyttet til intervju spørsmålene som relateres til det første forskningsspørsmålet: *Hvilke vurderinger gjør banker ved kredittvurdering av kunder?*

Hvordan bruker dere regnskapsinformasjon i kundeforhold med virksomheter?

Spørsmålet kom i starten av intervjuene for å etablere et bilde om hvordan bankene bruker og vurderer regnskapsinformasjon. Det kom frem at samtlige banker legger regnskapsinformasjon til grunn ved kredittvurdering av deres kunder, men dette gjøres på forskjellige måter.

Bank 1 forklarte at regnskapsinformasjon er «veldig viktig», både når det skal vurderes å yte kreditt og for årlig gjennomgang av kundeforholdet. Det er viktig for banken å være fremtidsrettet i sin kredittvurdering, og respondenten uttrykker at framtidsutsiktene til en virksomhet er viktigere enn de historiske tallene.

Bank 2 påpeker at hvordan regnskapsinformasjonen blir brukt avhenger av type virksomhet. Balansen og kontantstrømmen er viktig, og de er opptatt av soliditet og egenkapital i tillegg til betjeningsevnen.

Bank 3 sier at de har årlige gjennomganger og klassifiseringer av årsregnskapet til kundene. De delene av regnskapet som er knyttet til covenantkrav rapporteres det ofte på kvartalsvis gjennom kvartalsregnskap.

Bank 4 er opptatt av gode regnskapstall, spesielt gjeldsbetjeningsevnen og soliditeten til kundene. De vil bli risikoklassifisert i ulike modeller etter størrelse og type virksomhet, hvor det forstås at regnskapstallene er en del av risikoklassifiseringen banken gjør.

Bank 5 sier at regnskapsinformasjon blir brukt i kredittvurderingen og at den deles opp i forskjellige kategorier, hvor egenkapital anses som spesielt viktig. I tillegg legges det vekt på omsetningen og historikken til virksomheten, betalingsanmerkninger og informasjon fra Bisnode.

Bank 6 uttrykker at banken bruker regnskapsinformasjonen når de skal vurdere finansiering til virksomheter. De vurderer inntjening, tæring og ledelse, hvor inntjening og tæring er basert på regnskapstall. Scorekortet de legger til grunn er basert på objektive kriterier og historisk regnskapsinformasjon fra Brønnøysundregisteret. Banken jobber for å være litt mer fremtidsrettet. For bankens egenutviklede eiendomsmodell vil eksempelvis kontantstrømmen være avgjørende for finansiering av eiendom.

Hva vektlegger banken mest ved kredittvurdering av kunden?

Bankene har ulike svar på hva som vektlegges mest i kredittvurderingen, men alle bankene trekker frem gjeldsbetjeningsevnen til kunden som et viktig moment. Både Bank 1 og 6 har en fremtidsrettet tilnærming hvor de har fokus på kontantstrømmer. Bank 6 understreker at de ikke gir ut lån basert på pant i eiendeler dersom de ikke tror på fremtidig inntjening. Dette betyr at verdiene i balansen ikke er det viktigste i kredittvurderingen.

Både Bank 2 og 4 vektlegger soliditet og balansen, mens Bank 2 også trekker frem egenkapitalen og type virksomhet som viktig. Bank 5 trekker også frem egenkapital, samt omsetning, historikk, nøkkelpersoner, betalingsanmerkninger og annen informasjon som de innhenter fra Bisnode.

Bank 3 skiller seg ut fra de øvrige bankene ved å presentere fire tydelige kriterier som blir lagt til grunn ved kredittvurdering. De fire kravene Bank 3 presenterer er (1) markedet for virksomhetens produkter og tjenester, (2) ledelsen i virksomheten og deres styringssystemer, bakgrunn og klassifikasjoner, (3) finansiell vurdering av kontantstrøm og betjeningsevne og (4) eiendelene banken kan ta sikkerhet i. «Banken finansierer virksomheter som har forutsigbare kontantstrømmer», som viser at det tredje kravet er spesielt viktig.

Hvordan påvirker bruk av virkelig verdi kredittvurderingen, både som nedskrivning og oppskrivning?

Det er felles for alle bankene at bruken av virkelig verdi ikke vil ha betydning for hvorvidt kundene får kreditt eller ikke. Fire av bankene (1, 2, 4 og 5) trekker frem eiendomsvirksomheter, fordi de fleste virksomhetene som bruker virkelig verdi er eiendomsvirksomheter. Bank 1 og 4 presiserer at de selv alltid gjør egne vurderinger av virkelig verdi på eiendommer, mens Bank 2 understreker at det ofte gir bedre egenkapital dersom det er lagt virkelig verdi til grunn.

Fra de to resterende bankene kommer det frem at bruken av virkelig verdi er relativt underordnet hos dem. Bank 3 og 6 påpeker at bruk av virkelig verdi kun påvirker sikkerheten på lånet, og ettersom de yter kreditt basert på betjeningsevne vil det ikke ha noen særlig påvirkning på kredittvurderingen. Bank 6 sier derimot også at virksomheter som vurderes vil få en bedre vektlegging av egenkapitalandel basert på virkelig verdi.

Hvilke nøkkeltall bruker dere i kredittvurderingen?

På dette spørsmålet er det store variasjoner i hvilke nøkkeltall respondentene trekker frem. Bank 3 er den eneste banken som forteller at de ikke har spesielle nøkkeltall ved kredittvurderingen. Banken forklarer dette med at de lager såkalte budsjettssimuleringer, hvor simuleringene gir en oversikt over inntekter, kostnader og kundens betjeningsmuligheter. Bank 5 forteller at de bruker endel skjønn knyttet til bruk av nøkkeltall, men at nøkkeltall ikke brukes direkte. De nøkkeltallene som brukes innhentes forøvrig fra Bisnode, som er en ekstern leverandør av dataanalyser.

Bank 1 skiller bruken av nøkkeltall for eiendomsvirksomheter og driftsvirksomheter, hvor nøkkeltall for eiendomsvirksomheter er rentesensitivitet og belåningsgrad, mens det for driftsvirksomheter er rentedekningsgrad, driftsmargin, soliditet, totalkapitalrentabilitet og nettogjeld over kontantstrøm. Bank 6 har regnskapsmessige nøkkeltall på inntjening og tæring. For inntjening brukes gjeldsbetjeningsevne, negativt resultat over tid og negativt årsresultat over tid, mens for tæring brukes egenkapitalandel, likviditetsgrad 3 og kassekreditt-trekk.

Bank 2 ser på egenkapitalprosenten, både bokført og noen ganger verdijustert. De ser også på nøkkeltall på drift som for eksempel resultatmargin. Det viktigste for banken er å utføre benchmarking-undersøkelser i stedet for å fokusere på «en haug med nøkkeltall». Bank 4s vurdering av nøkkeltall varierer etter type bransje, virksomhet og størrelse, men det

fremkommer at resultatgrad, egenkapitalandel og likviditet blir lagt til grunn. For de større kundene sine er de også opptatt av netto rentebærende gjeld i forhold til EBITDA.

Påvirker bruk av virkelig verdi vektlegging eller vurdering av nøkkeltall?

Bruk av virkelig verdi har ikke stor påvirkning i noen av bankene, og de fleste bankene sier at virkelig verdi ikke har noen direkte påvirkning på nøkkeltallene. Bank 1 og 3 presiserer at de uavhengig av regnskapsspråk vil vurdere substansen til virkelig verdi. Bank 2 trekker frem at de bruker de samme nøkkeltallene uavhengig av måleattributt, men hvordan nøkkeltallene blir vurdert kan variere. Bank 4 trekker frem at virkelig verdi ikke vil påvirkes direkte, men det vil gjennom opp- og nedskrivninger påvirke resultatregnskapet. Bank 5 og 6 skiller seg mest ut ved å si at det har en påvirkning, men Bank 5 sier at påvirkningen ikke er stor fordi gjeldsbetjeningsevnen uansett er det viktigste, og den blir ikke påvirket av virkelig verdi. Bank 6 sier at påvirkningen er størst på bokført egenkapital.

Hvordan gjennomføres kredittscoring av en ny kunde kontra løpende kredittvurdering av eksisterende kunder?

Det fremkommer fra respondentene at det ikke er noen vesentlige forskjeller på kredittscore av en ny eller eksisterende kunde. For Bank 3 og 6 er det ingen forskjeller. Bank 1, 2, og 4 fremhever at det er noe ekstra arbeid med nye kunder da det må etableres kjennskap til virksomheten, eierne, styret, og markedet, men at utgangspunktet for kredittscoren er lik. Bank 1 påpeker i tillegg at nyetablerte virksomheter automatisk vil få en dårligere kredittscore som følge av høyere konkursrisiko.

Bank 5 understreker at kredittscoring er en relativt standardisert prosess hvor banken innhenter informasjon fra en kredittportal gjennom Bisnode. Bank 4 sier også at for mindre engasjementer er prosessen mer standardisert enn for større engasjementer, hvor banken foretar en simulering for de neste årene.

Hvilken annen informasjon innhenter dere om kundene?

Samtlige banker innhenter informasjon om kundene utover regnskapsinformasjonen. De fleste bankene trekker blant annet frem informasjon om eiere, styret, ledelsen, kunder, utsiktene i markedet, konkurransesituasjonen, omdømme og nøkkelpersoner som viktig ikke-finansiell informasjon. Bank 1 er forøvrig den eneste banken som påpeker at de innhenter informasjon

om risiko knyttet til bærekraft. Bank 5 trekker frem at de også innhenter informasjon om hvilke andre virksomheter kunden/eieren har økonomiske interesser i.

Bank 2, 3, 4 og 6 innhenter også informasjon spesifikt for eiendomsvirksomheter. De fire bankene innhenter informasjon om leiekontraktene, varigheten på dem, og hvem som er leietakere. Bank 2 skiller også ut prosjekt/entreprenørvirksomhet hvor de innhenter informasjon om hvem entreprenøren er, kontrakten, forhåndssalg/forhåndsutleie, forventet salgsinntekt og forventet kontantstrøm.

Hvordan evaluerer og vekter dere denne ikke-finansielle informasjonen?

Samtlige av bankene påpeker at ikke-finansiell informasjon er et viktig element i kredittvurderingsprosessen. Bank 1 og 2 uttrykker at det i noen tilfeller kan være viktigere enn regnskapsinformasjonen. Bank 1 sier at «historiske tall underbygger bare fremtidsutsiktene, mens ikke-finansiell informasjon er viktig for å få et grunnlag for å forstå fremtiden».

Bank 3, 5 og 6 uttrykker alle at ikke-finansiell informasjon vektet høyt, og kan ha utslag i kredittvurderingen. Særlig trekkes kjennskap og tillit til eier og/eller leder frem som utslagsgivende. Bank 4 påpeker at det foreligger spesielt mye ikke-finansiell informasjon for eiendom, spesielt i forhold til leietakere, leieavtalens varighet og lignende.

Er bruken av regnskapsinformasjon automatisk, eller gjøres det mer subjektive vurderinger? Hvilke?

Bank 3 sier at bruken av regnskapsinformasjon hos dem ikke er automatisk. Det eneste som nesten er automatisk er selve risikoklassifiseringen av kundene. Banken gjør vurderinger basert på deres egne erfaringstall og kunnskap om markedet. De øvrige bankene er «samkjørte» om at regnskapsinformasjonen innhentes automatisk og at risikoklassifiseringen basert på denne informasjonen er standardisert. Etter risikoklassifiseringen går bankene inn for å gjøre egne subjektive vurderinger og går bak tallene for å finne årsaken til engangsposter og endringer, og for å finne hva som inkluderes i den ordinære driften til kunden.

Bank 4 påpeker at bruken av regnskapsinformasjon er mer standardisert for mindre og mellomstore kunder, og Bank 6 fremhever at for virksomheter med god historikk, egenkapital, og stabil inntjening, jobber banken for å kunne pre-klassifisere for lån. Dette har de per i dag kun for mindre virksomheter.

Hvordan håndterer dere andre inntekter og spesielle forhold i regnskapet, slik som for eksempel engangshendelser?

Samtlige banker sier at de vurderer engangshendelser, andre inntekter og spesielle forhold i regnskapet. Bank 1 sier at de først vurderer hvorvidt en hendelse er en engangshendelse, for så å korrigere for dem i nøkkeltallene. Fra Bank 2 fremkommer det at modellene som blir brukt ikke isolerer slike forhold, men at banken forsøker å identifisere og kommentere dem, spesielt på driftsvirksomheter som har mer komplekse regnskap enn eiendomsvirksomheter. Bank 4 og 5 påpeker at de korrigerer for slike forhold og legger den ordinære driften til grunn, ettersom det er den som skal betjene lånet. Bank 3 og 6 kommenterer at de etter beste evne tar høyde for og korrigerer for slike hendelser.

Ser dere på om kunder har byttet regnskapsprinsipp eller regnskapsspråk over tid? Hvordan påvirker det deres analyse av kunden?

Samtlige banker understreker at bytte av regnskapsprinsipp ikke er noe de ser ofte. Bank 1 sier at dersom en virksomhet bytter regnskapsprinsipp må de historiske tallene bli omarbeidet til gjeldende prinsipper for å sikre sammenlikningsgrunnlag. Bank 2 og 4 anerkjenner at de burde hatt større fokus på endringer i regnskapsprinsipper ettersom det kan gi store utslag. Bank 4 trekker også frem at store bevegelser i balansen gir grunnlag for å stoppe opp og stille spørsmål. Bank 3 sier at dersom de har endret prinsipper ønsker banken å vite hvorfor, men poengterer at det viktigste for dem er kontantstrømmen og at prinsippendringer av den grunn ikke er det som betyr mest.

Bruker dere finansielle covenants? I så fall, hva er konsekvensen av å bryte dem?

Alle bankene svarer at de bruker finansielle covenants, men Bank 2 uttrykker at for «helt straight» finansiering, er de «kanskje komfortable med ren betjeningsevne og sikkerhet». Det uttrykkes i hovedsak to muligheter når en kunde kommer i brudd med en covenant. Det første er at låneavtalen blir oppsagt, mens den andre er at banken og kunden sammen kommer frem til en felles enighet om veien videre. Bank 2 presiserer at det er vanskelig å være «beinhard» på en covenant. Bank 5 påpeker at de kan justere renten på lånet som risikjustering, og Bank 6 sier at de ønsker at kunder skal rapportere at de kommer i brudd og opplever at profesjonelle virksomheter gjør dette.

Hvordan oppdager dere om en kunde bytter regnskapsprinsipp og hvilke tiltak gjør dere hvis det gjøres for å unngå å bryte en covenant?

Felles for alle bankene er at dette er et scenario de enten sjeldent eller aldri opplevd. Bank 1 sier at det foreligger ofte krav om regnskapsprinsipp i låneavtalen. Bank 2 ville ansett det som et brudd på en covenant og stilt seg spørsmål om det fortsatt var en låneavtale de var komfortable med. Det fremkommer fra Bank 3 at det skal stå i regnskapet om regnskapsprinsipper endres, og for de større virksomhetene skrives det også i revisjonsberetningen. Bank 3 sier også at dette er en mer teoretisk tilnærming da det nesten aldri skjer. Bank 4 sier at de som regel ser på balansen og presiserer at som kunde vil «det ikke være særlig klokt å unndra slik informasjon til din største finansielle samarbeidsparter». Bank 6 sier som de øvrige bankene at dette ikke er noe respondenten har noe erfaring med og viser til et eksempel på en kunde som har undersøkt betydningen av å skifte regnskapsprinsipp, hvor banken har presisert at det ikke betyr noe for dem.

Hvordan reagerer dere hvis dere i etterkant oppdager at det er byttet prinsipp for å unngå å bryte en covenant?

Dette er heller ikke et scenario som bankene har mye kjennskap til, men de prøver å svare ut fra en hypotetisk situasjon. Bank 1 og 3 har covenant på at kunden ikke kan bytte regnskapsprinsipp, og trekker derfor frem at dette scenarioet vil være et brudd på covenant. Alle bankene understreker også at de vil gå i dialog med kunden for å kunne komme med alternative løsninger før en låneavtale eventuelt blir sagt opp.

Bank 4 og 6 understreker at det blir redusert tillit mellom bank og kunde, og Bank 6 presiserer at banken må se om de kunne gjort noe annerledes og om det var en bevisst handling ettersom ikke alle aktører er like profesjonelle. Bank 5 har en covenant på at alle virksomheter som har lån i banken må ha revisor slik at alle regnskap er kvalitetssikret. I tillegg har de en årlig gjennomgang hvor de vurderer virksomhetenes eiendeler utfra sikkerheten de har gitt lånet på basert på.

Hvordan og i hvor stor grad brukes revisor, revisors beretning og revisors rapport?

Mange av bankene trekker frem det faktum at både revisors beretning og revisors rapport er svært standardisert, og dermed er kjedelig å lese og gir lite relevant informasjon. I tillegg påpeker Bank 6 at regnskapet ikke er tilgjengelig før et halvt år etter at regnskapsåret er avsluttet, slik at eventuelle bemerkninger egentlig kommer for sent. Både Bank 2 og 5 har ofte

krav om at kunden må ha revisor, til tross for at det ikke er lovpålagt, fordi revisor gir en kvalitetssikring av regnskapet. Bank 3 trekker også frem betydningen av at en anerkjent revisor eller revisjonsvirksomhet har godkjent regnskapet. Bank 2 trekker frem muligheten til å snakke direkte med revisor, hvis kunden tillater det, som nyttig i ulike situasjoner. Bank 4 sier også at det vil være svært tidkrevende å skulle lese beretninger for alle kundene, og de fokuserer dermed hovedsakelig på revisjonsanmerkningene hvis det foreligger.

Hvordan bruker dere notene i regnskapet?

Samtlige banker bruker notene, men de brukes i varierende grad, og det legges vekt på ulik informasjon i notene. Både Bank 1 og 5 trekker frem at notene er vel så viktige som resultatregnskapet og balansen, fordi notene brukes til å forstå hva som ligger bak tallene i regnskapet. Bank 5 sier videre om notene at «det er jo det som er det interessante». Viktig informasjon i notene som trekkes spesielt frem er informasjon om eierskap, kundefordringer og varelager. Bank 6 bruker hovedsakelig notene når de skal vurdere nye engasjementer, og ikke like mye i løpende kundeforhold hvor de heller innhenter informasjon gjennom jevnlig kundemøter.

Hvor viktig er prinsippnotene i deres vurdering av regnskapsinformasjonen?

Det er ingen av bankene som aktivt sjekker eller bruker prinsippnotene i sin kredittvurdering, men det oppgis ulike begrunnelser. Bank 3 sier at de ønsker å vite om kunden bytter regnskapsprinsipp, men det virker som om dette opplyses om på andre måter enn i prinsippnotene. Bank 4 forteller at prinsippnotene er så og si lik for alle deres kunder, men at de kan sjekke den i tilfeller hvor de er i tvil om det foreligger et annet regnskapsprinsipp enn det som er normalen. Bank 5 fokuserer mer på notene som helhet, mens Bank 6 tydelig trekker frem at prinsippnotene er nyttig for prosjekt-virksomheter hvor det må tas en avgjørelse på hvordan progresjonen i prosjektet skal reflekteres i regnskapet. Bank 2 innrømmer selv at prinsippnotene nok egentlig er viktigere enn det deres arbeid reflekterer at den er, og sier selv at «vi burde vært flinkere til å grave i den».

Hvordan brukes styrets årsberetning ved kredittvurdering?

Bank 1, 2 og 4 trekker frem at nytten til en årsberetning varierer veldig, fra de som leverer til minstekrav, til de som skriver en omfattende beretning som inneholder mye nyttig informasjon. Det er spesielt de som rapporterer etter IFRS og andre store virksomheter som har en omfattende og innholdsrik årsberetning. Bank 5 har få kunder som har krav om å levere

årsberetning, men sier at de skulle ønske det var et krav om å levere det, siden det kan være nyttig for banken å se hva virksomheten selv tenker om fremtiden. Bank 3 og 6 trekker frem at det er særlig nyttig å lese informasjonen i beretningen om hva virksomheten tenker om bærekraft og likestilling, nå som dette er temaer som blir viktigere i kredittvurderingen.

Hvordan brukes kontantstrømanalyse ved kredittvurdering?

Bankene er enige om at kontantstrømanalysen er viktig fordi den reflekterer kundens gjeldsbetjeningsevne, som er svært viktig for banken. Bank 3, 4, 5 og 6 understreker alle at banken lager sin egen kontantstrøm, og at de ikke bruker kontantstrømmen som står i kundens regnskap. Bank 1 og 2 presiserer at de forsøker å forutsi den fremtidige kontantstrømmen, for å undersøke virksomhetenes gjeldsbetjeningsevne i årene fremover.

Hvordan evaluerer dere kundenes fokus på bærekraft ved kredittvurdering?

Alle bankene trekker frem at bærekraft er noe som har blitt viktig i nyere tid, og at det blir viktigere og viktigere i årene som kommer. Alle bankene har innført bærekraft som en del av vurderingsgrunnlaget ved kredittvurdering. Både Bank 1 og 3 trekker frem ulike sertifiseringer, slik som BREEAM sertifisering, som virksomheter kan få hvis de oppfyller visse krav til bærekraft. Virksomheter som er sertifiserte eller oppfyller bankens egne krav til bærekraft kan få grønne lån, som har bedre betingelser og lavere pris. Bank 1 trakk også frem bærekraft uoppfordret ved spørsmål om hvilken informasjon de innhenter.

7.1.1 OPPSUMMERING AV NØKKELFUNN

Spørsmål	Bank 1	Bank 2	Bank 3	Bank 4	Bank 5	Bank 6
Regnskapsinfo	Årlig gjennomgang	Betjeningsevne + sikkerhet	Oppfølging + klassifisering	Klassifisering	Låne-forespørsel + kvalitetssikring	Finansiering + Scoring
Viktigst kredittvurdering	Betjeningsevne + KS	Betjeningsevne + EK	Betjeningsevne + KS	Betjeningsevne + EK	Betjeningsevne + EK	Betjeningsevne + KS
Betydning virkelig verdi	Liten	Liten	Liten	Liten	Liten	Liten
Bruk av nøkkeltall	Mange	Benchmarking	Budsjett-simulering	Mange	Ikke direkte	Inntjening + tæring
Ikke-finansiell informasjon	Kan være viktigst	Kan være viktigst	Viktig	Viktig	Viktig	Viktig
Automatisk	Risiko-klassifisering	Risiko-klassifisering	Delvis Risiko-klassifisering	Risiko-klassifisering	Risiko-klassifisering	Risiko-klassifisering
Subjektivt	Videre vurdering	Videre vurdering	Videre vurdering	Videre vurdering	Videre vurdering	Videre vurdering
Covenants	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Revisorberetning	Lite brukt	Lite brukt	Lite brukt	Lite brukt	Lite brukt	Lite brukt
Prinsippnoten	Sjekker ikke aktivt	Burde brukt mer	Sjekker ikke	Sjekker hvis tvil	Notene som helhet	Nyttig for prosjekt-selskap
Nyttige årsberetninger	Store selskaper + IFRS	Store selskaper + IFRS	Alle, Bærekraft + likestilling	Store selskaper + IFRS	Alle	Alle, Bærekraft + likestilling
Kontantstrøm-analyse	Viktig	Viktig	Viktig, egen	Viktig, egen	Viktig, egen	Viktig, egen
Bærekraft	Sertifiseringer Viktig fremover	Del av vurdering, Viktig fremover	Sertifiseringer Viktig fremover	Del av vurdering, Viktig fremover	Del av vurdering, Viktig fremover	Del av vurdering, Viktig fremover

Tabell 7.1 Oppsummering av nøkkelfunn til forskningsspørsmål 1

7.2 BRUK AV VIRKELIG VERDI

I dette delkapittelet presenteres resultatene fra intervju spørsmål knyttet til forskningsspørsmål 2: *Er det hensiktsmessig for bankene at det åpnes for mer bruk av virkelig verdi i GRS?*

Hvordan behandler dere en virksomhet som har gjort en betydelig nedskrivning i regnskapet?

Bank 3, 4 og 5 koblet dette spørsmålet til spørsmålene om covenantkrav, fordi en betydelig nedskrivning ofte fører til brudd på en covenant, slik som krav om egenkapital. Bank 2 anser ofte betydelige nedskrivninger som positivt, fordi de ikke ønsker at balansen skal inneholde «oppblåste» verdier, i og med at det er disse verdiene som må realiseres ved brudd på låneavtalen eller konkurs. Bank 5 trekker frem det samme, og understreker at ved en stor nedskrivning må banken sjekke at de fortsatt har tilstrekkelig med sikkerhet for lånet. Bank 1 sier at de først undersøker hvilke konsekvenser nedskrivningen vil få for nøkkeltall og balansetall, og hvorvidt det er en engangshendelse. De påpeker også at det oppleves som positivt at kunder er ærlige når det gjelder nedskrivninger. Bank 6 skiller seg ut ved at de sier at de ikke har opplevd at kundene gjør betydelige nedskrivninger, og derfor ikke har et svar på hva de hypotetisk sett ville gjort.

Hvordan behandler dere en virksomhet som burde ha nedskrevet, men ikke har gjort det?

Bank 4 og 5 uttrykker at de stoler på revisor, og gjør derfor ikke en vurdering på hvorvidt eiendeler burde vært nedskrevet hvis ikke revisor har påpekt det. Dette skiller seg fra Bank 3 som ser på dette, og som spør kunden direkte hvis de opplever at den reelle verdien er lavere enn balanseverdien. Bank 2 kan også spørre kunden direkte hvis det er noe de er uenige i, men trekker også frem at hvis de får tillatelse av kunden, så kan de ta kontakt med revisor direkte. Bank 1 er tydelig på at det er vanskelig for banken å oppdage om verdier bør nedskrives, og at dette er noe av grunnen til at de er forsiktige i sin verddivurdering når de skal vurdere eiendeler som sikkerhet for lån, og at de vurderer varelager veldig lavt i forhold til bokført verdi. Bank 6 sier at de forsøker å ha et tillitsbasert forhold med kundene, slik at kundene ikke bevisst skal villedde banken. Dette gjør de gjennom løpende rapportering fra kunden til banken, med intervaller avhengig av kundens økonomiske situasjon.

Har du gjort deg noen tanker rundt at det er tillatt/påbudt med nedskrivning til virkelig verdi, men ikke med oppskrivning til virkelig verdi i GRS?

På dette spørsmålet skilte bankene seg fra hverandre. Bank 1 og 2 mener at det kunne vært en fordel å kunne vurdere et regnskap ut fra virkelig verdi, hvor Bank 2 og 4 trekker frem eiendom som en spesielt relevant eiendel som historisk har økt betydelig i verdi. Bank 3 liker at det ikke oppskrives på bakgrunn av forsiktighetsprinsippet i GRS, og de justerer selv for eventuelle merverdier hos kundene. Samtidig understreker både Bank 3, 5 og 6 at de gjør egne vurderinger på hva den virkelige verdien av eiendelene i regnskapet er, og at det dermed ikke betyr så mye for dem hva som faktisk står i regnskapet.

Vurderer du det som sannsynlig at Covid-19 vil føre til økte nedskrivninger?

På dette spørsmålet skilte Bank 3 og 4 seg ut ved at de ikke trodde det ville bli store nedskrivninger, men at heller pandemien har redusert omsetningen i enkelte bransjer. Bank 1, 2, 5, og 6 svarer ja på spørsmålet, og er spente på fasiten når de reviderte regnskapene for 2020 er klare. Det er flere som påpeker at det nok har gått bedre enn det som var frykten da Covid-19 rammet Norge i mars 2020.

Hvordan blir revisjonen, notene, årsberetningen og kontantstrømanalysen påvirket hvis det brukes virkelig verdi?

Tendensen er at mange av bankene gjør egne vurderinger av den virkelige verdien, og dermed ikke legger mye vekt på verken revisjonsberetningen, notene, årsberetningen eller kontantstrømanalysen. Det trekkes frem av flere at det blir viktigere med revisjon og en god revisor hvis IFRS (og virkelig verdi) brukes, fordi IFRS er mer komplisert og innebærer mer skjønsmessige vurderinger. Det fremheves at det er interessant hvis notene inneholder en god begrunnelse og bakgrunn for estimeringen av den virkelige verdien, men mange av bankene estimerer egen virkelige verdi uavhengig av hva som står i regnskapet.

Årsberetningen kunne vært interessant hvis den fortalte noe om bruk av virkelig verdi, men etter bankenes erfaring er det sjeldent inkludert i årsberetningene. Årsberetningen som leveres når det rapporteres etter IFRS er mer omfattende og mer interessant enn den som leveres etter GRS. Kontantstrømanalysen skal hovedsakelig ikke påvirkes av virkelig verdi så lenge opp- og nedskrivninger elimineres og justeres for. Fire av bankene (3, 4, 5, 6) setter opp egne kontantstrømoppstillinger hvor de tar hensyn til dette.

Hvordan skiller dere mellom kunder som bruker GRS og IFRS? Har regnskapsspråket noe å si for lånesøknaden?

Bank 1, 2 og 6 sender alle kunder gjennom samme rating-modell, og gjør deretter subjektive vurderinger på hver kunde, slik at forskjeller i regnskapsspråk skilles ut. Det kan likevel være forskjeller i de subjektive vurderingene, for eksempel at sikkerheten for lånet undersøkes nøyere ved bruk av IFRS. De andre bankene skiller heller ikke særlig mellom de to regnskapsspråkene, men påpeker blant annet at de må være påpasselige med å ikke forvente merverdier i et regnskap etter IFRS, og at de må være obs på at verdier ikke er overvurderte. Det samme gjelder for vurdering av lånesøknaden, hvor alle bankene sier at regnskapsspråk er ubetydelig for utfallet av søknaden. Det er likevel ulikheter i vurderingen, og Bank 3 trekker frem at virksomheter som bruker IFRS ofte får andre covenants, eller høyere krav til egenkapitalprosent enn kunder som bruker GRS. Bank 4 og 5 beregner sin egen virkelige verdi og vil derfor bruke den for å vurdere lånesøknaden, og ikke den virksomheten selv eventuelt har beregnet.

Hvordan vurderer du utbredelsen av virkelig verdi/IFRS i Norge, og er det noen bransjer hvor det er særlig utbredt?

Ingen av bankene vurderer IFRS til å være særlig utbredt, og de fleste ser ingen tendenser til at det er mer utbredt i spesielle bransjer, men det trekkes frem at det kun er store virksomheter som benytter seg av det. Bank 4, 5, og 6 trekker frem at det er flere eiendomsvirksomheter som bruker IFRS, nettopp for å få frem de reelle verdiene til eiendommene i balansen. Bank 2 trekker også frem at bruken av IFRS kan avhenge av hvilken regnskapsfører som brukes, fordi noen regnskapsførere foretrekker IFRS, og derfor bruker dette konsekvent for alle sine kunder.

Finner du noe kritikkverdig ved noen av standardene? Eventuelt hva?

Ingen av bankene kommer med sterk kritikk til noen av standardene, men Bank 1 og 2 virker mer positive til bruk av IFRS på grunn av en mer reell balanse, mens Bank 6 er mer skeptisk til IFRS fordi kundens estimerte virkelige verdi ikke alltid samsvarer med bankens vurdering av virkelig verdi. Bank 3, 4, og 5 trekker ikke frem noe spesifikt som er kritikkverdig, men understreker at begge regnskapsspråkene har sine styrker og svakheter.

Ved bruk av virkelig verdi, hvilke vurderinger gjør dere rundt estimeringen av denne verdien?

Bank 1 finansierer mange eiendomsvirksomheter, og innhenter da takst på eiendommene til bruk i verdivurderingen, og dette sammen med en dialog med kunden utgjør grunnlaget for vurderingen av de virkelige verdiene. Bank 2 har mye tillit til revisor, siden de selv ikke har kompetanse til å vurdere verdien til enkelte eiendeler. Bank 3 har mer spesialkompetanse «på huset» enn Bank 2, og benytter derfor denne på de ulike type eiendelene. Bank 4 og 5 estimerer den virkelige verdien selv, uavhengig av regnskapet, og gjør derfor ingen stor vurdering rundt den virkelige verdien som er oppgitt i regnskapet. Bank 6 undersøker nærmere hvilke forhold kunden har lagt til grunn for estimeringen, slik som leiepriser og «yield-betraktninger».

Hvilke poster i regnskapet mener du det er hensiktsmessig med bruk av virkelig verdi og hvilke er det ikke hensiktsmessig?

Fire av bankene (1, 2, 5, 6) trekker frem eiendom, spesielt næringseiendom, som en eiendel det ville vært hensiktsmessig å bruke virkelig verdi på. Bank 1 trekker videre frem at det ideelle ville vært at virkelig verdi brukes på alt, men han ser også selv at dette er utfordrende i praksis og at problematikken ved tillit til regnskapet ville økt. Bank 4 trekker frem at enhver eiendel som verdsettes etter virkelig verdi vil fremstå veldig ustabil, på grunn av flere opp- og nedskrivninger over regnskapsårene. Ingen av bankene trakk frem andre eiendeler det ville vært hensiktsmessig å vurdere etter virkelig verdi. Kundefordringer og varelager ble spesifikt nevnt som poster hvor det er lite hensiktsmessig.

Hvis alle regnskap verdsatte eiendommer til virkelig verdi, tror du banken ville innhentet egen informasjon om virkelig verdi av eiendommen på tross av dette?

Fem av bankene (1, 2, 3, 4, 6) ville fortsatt å ta egne vurderinger av den virkelige verdien til eiendommen, men det skiller mellom noen som ville innhentet en takst, mens andre vil ta en vurdering ut fra deres egen kunnskap og foreliggende informasjon. Bank 5 sier at de ved en slik situasjon ville kvalitetssikret den virkelige verdien i regnskapet ved å snakke med revisor, men at de ikke ville utført en egen separat vurdering hver gang.

7.2.1 OPPSUMMERING AV NØKKELFUNN

Spørsmål	Bank 1	Bank 2	Bank 3	Bank 4	Bank 5	Bank 6
Tanker om oppskrivning	Fordel VV	Fordel VV	Ikke relevant, mot oppskrivning	Ingen tanker	Ikke relevant	Ikke relevant
Revisor, noter, årsberetning og kontantstrøm + VV	Bruk ikke endret	Bruk ikke endret	Bruk ikke endret	Bruk ikke endret	Bruk ikke endret	Bruk ikke endret
GRS vs. IFRS	Skiller ved vurdering	Skiller ved vurdering	Lite skille	Lite skille	Lite skille	Skiller ved vurdering
Bransjer VV/IFRS	Ingen	Ingen	Ingen	Eiendom	Eiendom	Eiendom
Estimering VV	Eiendom: takst	Tillitt til revisor	Spesialkompetanse på huset	Estimerer selv	Estimerer selv	Undersøker bakgrunnen
Hensiktsmessig VV	Eiendom	Eiendom	Ingen	Ingen	Eiendom	Eiendom
VV Eiendom	Egen vurdering	Egen vurdering	Egen vurdering	Egen vurdering	Kvalitetssikring	Egen vurdering

Tabell 7.2 Oppsummering av nøkkelfunn til forskningsspørsmål 2

7.3 KONSEKVENSER AV VIRKELIG VERDI

I dette delkapittelet vil intervju spørsmålene knyttet til forskningsspørsmål 3 presenteres: *Hva kan konsekvensene av økt bruk av virkelig verdi i regnskapet være?*

Hvis det innføres mer bruk av virkelig verdi i GRS, tror du det ville styrket kvaliteten på rapporteringen? Hvorfor/Hvorfor ikke?

Bankene er usikre på dette spørsmålet, og ingen sier klart ja eller nei til at det ville styrket kvaliteten på rapporteringen. Bank 1 trekker inn at kvaliteten på rapporteringen vil avhenge av kvaliteten på verdivurderingen og hva verdivurderingen er basert på, noe som igjen avhenger av hvilke eiendeler det er snakk om. Bank 2 er også skeptiske, men trekker frem at virkelig verdi kunne vært positivt for store virksomheter i tilfeller hvor historisk kost åpenbart blir feil. Bank 3 og 6 tror ikke det ville styrket kvaliteten på rapporteringen, men heller ikke svekket den. Bank 4 presiserer at hvorvidt kvaliteten svekkes eller styrkes er avhengig av standpunktet en har. Fra et balanseorientert perspektiv vil balansen reflektere nåværende verdier, men fra et resultatorientert perspektiv vil resultatet kunne bli misvisende fordi opp- og nedskrivninger av eiendeler vil føres over resultatregnskapet. Bank 5 er den banken som er mest positiv til virkelig verdi, og uttaler at «virkelig verdi gjør, eller bør gjøre, det enklere for bankene, men man må jo kvalitetssikre skjønnene som har blitt gjort».

Hvilke tiltak gjør banken for å avdekke regnskapsmanipulering? Avdekkes det ofte?

Bankene gjør ulike tiltak og har ulikt fokus på regnskapsmanipulering. Bank 1 fokuserer på å forstå kunden og motivene bak det de gjør, mens Bank 2 sammenligner virksomheter innenfor de samme bransjene og størrelsene for å sjekke at ingen skiller seg mistenkelig ut. Bank 3 fokuserer på tendensen i virksomheten ved å innhente regnskap fra flere år og sjekke at det ikke er store hopp i de ulike nøkkeltallene. Bank 4 og 5 legger mer av ansvaret på revisor, hvor Bank 4 også selv har ansatt revisorer som kontrollører, mens Bank 5 har covenant-krav om at alle deres kunder må ha revisor. Bank 6 er oppmerksom på ulike røde flagg, som for eksempel at en virksomhets resultat er akkurat på pluss-siden flere år på rad, samt at de er opptatt av ledelsens og andre nøkkelpersoners historikk.

Tendensen i alle bankenes svar er at regnskapsmanipulering avdekkes svært sjeldent, og i de tilfellene det oppdages er det som oftest etter at virksomheten har gått konkurs. Bank 4 trakk frem et eksempel hvor de hadde mistenkt at varelageret var overvurdert, men ikke klarte å bevise det. De valgte å ikke gi denne virksomheten lån, og når virksomheten gikk konkurs en stund etterpå viste det seg at varelageret faktisk var overvurdert.

Tror du bruk av virkelig verdi gir økt mulighet for regnskapsmanipulering?

Fire av bankene (1, 2, 4, 6) tror uten tvil at virkelig verdi vil gi økte muligheter for regnskapsmanipulering, mens Bank 3 ikke tror mulighetene vil øke. Bank 5 har ikke noen formening nå, men tror tiden vil vise om virkelig verdi gir økt mulighet for manipulering. Bank 6 presiserer også at begrepet manipulering kan høres strengt ut, men at strekking av regnskapet også vil bli lettere ved bruk av virkelig verdi.

Hva anser du som de største risikofaktorene ved bruk av virkelig verdi kontra historisk kost?

Alle utenom én bank trekker frem risikoen for at verdiene i balansen kan være overvurdert siden det er ledelsen selv som ofte vil sette verdien. Det trekkes også frem at ledelsen kan være opportunistisk i sin rapportering, både bevisst og ubevisst. Dette er i motsetning til historisk kost som er lettere å etterprøve. Bank 4 sier derimot at de ikke er så opptatt av dette spørsmålet, men at et problem ved virkelig verdi er hvis det settes en virkelig verdi som banken ikke er enige i, som kan skape konflikt i kundeforholdet. Bank 4 trekker likevel frem flere røde flagg, slik som et stadig økende varelager uten en logisk forklaring eller aktivering av mye immaterielle eiendeler.

Andre konsekvenser av virkelig verdi som ble trukket frem:

Bank 3 tror rapportering etter virkelig verdi vil gjøre ledelsen eller eierne mer oppmerksom på balanseverdiene i virksomheten. Bank 3 trakk også frem et annet poeng angående virkelig verdi, hvor respondenten fortalte at han for flere år siden fikk spørsmålet «Hva er et bygg som ikke har leietakere verdt?». Da tenkte han først at det var et dumt spørsmål, men begynte etter hvert å reflektere rundt hva verdien på eiendommen er hvis den ikke blir utleid på mange år. «Har bygget da en positiv verdi, eller kan det faktisk ha en negativ verdi fordi det gjerne bare må rives?».

7.3.1 OPPSUMMERING AV NØKKELFUNN

Spørsmål	Bank 1	Bank 2	Bank 3	Bank 4	Bank 5	Bank 6
Styrke/svekke Kvalitet VV	Usikker	Skeptisk	Verken eller	Avhenger av perspektiv	Delvis styrke	Verken eller
Tiltak manipulering	Forstå kunden og motiver	Sammenligning, krav om revisor	Tendenser i årsregnskapene	Ansatt egne revisorer	Krav om revisor	Obs på røde flagg
VV mulighet manipulering	Øker	Øker	Ikke øker	Øker	Ingen formening	Øker
Risikofaktorer VV	Overvurdert balanse	Overvurdert balanse	Overvurdert balanse	Konflikt i kundeforhold	Overvurdert balanse	Overvurdert balanse
Konsekvenser VV			Ledelsen/eiere oppmerksom på balansen			

Tabell 7.3 Oppsummering av nøkkelfunn til forskningsspørsmål 3

7.4 AVSLUTNING

I dette kapittelet er resultatene fra de seks gjennomførte intervjuene i forbindelse med studien presentert. Nøkkelfunnene er oppsummert i tre ulike tabeller, knyttet til hvert enkelt forskningsspørsmål. Ved kredittvurdering innhenter bankene mye informasjon om kundene, både finansiell og ikke-finansiell informasjon. Det er størst fokus på resultatorienterte nøkkeltall, med spesielt fokus på gjeldsbetjeningssevne, men også balanseorienterte nøkkeltall brukes. Regnskapstallene brukes i en automatisk rating eller score-modell, før ansatte i banken tar subjektive vurderinger for å justere for individuelle forskjeller og regnskapsprinsipper.

Bankene skiller ikke på hvilket regnskapsspråk som ligger til grunn, og de innhenter selv informasjon om virkelig verdi, særlig på eiendom. Ved bruk av virkelig verdi tror bankene at muligheten for regnskapsmanipulering vil øke, men bankene har samtidig stor tillit til at revisor oppdager regnskapsmanipulering.

8. ANALYSE

I dette kapitlet vil funnene fra intervjuene drøftes i lys av det teoretiske grunnlaget for studien. Dette skal brukes til å svare på studiens problemstilling: *Hvordan påvirker bruk av virkelig verdi i regnskapet bankers kredittvurdering av kundene?*. Kapitlet er strukturert etter de tre forskningsspørsmålene, slik som i resultatkapitlet.

8.1 FINANSIELL OG IKKE-FINANSIELL INFORMASJON

Hvilke vurderinger gjør banker ved kredittvurdering av kunder?

Plenborg og Kinserdal (2021, s. 375) beskriver kort hva banker gjør før en kreditt innvilges. Banker gjennomfører både en kredittscoring, ofte automatisert via en modell, og en kredittanalyse som også inkluderer subjektive vurderinger. Bankene svarer alle at dette stemmer. Kredittvurderingsprosessen er delvis automatisert, fortrinnsvis gjennom at all regnskapsinformasjon innhentes automatisk og at alle kunder sendes gjennom en modell som gir en rating eller score. Deretter justeres det for individuelle forskjeller i for eksempel regnskapsspråk, regnskapsprinsipp, engangshendelser, med mer.

Plenborg og Kinserdal (2021, s. 384) trekker også frem finansielle nøkkeltall som sentralt i både kredittscoring og kredittanalysen, og samtlige av bankene trekker frem nøkkeltall knyttet til gjeldsbetjeningsevne som et viktig moment. Videre trekker bankene frem forskjellige nøkkeltall, men felles for alle er at det både ses på egenkapital og balanseposter, og resultat og resultatposter. Dette viser at til tross for at noen av bankene sier at gjeldsbetjeningsevne er det viktigste, er også nøkkeltall knyttet til balansen med i kredittvurderingen i samtlige av bankene. Unntaket er én bank som kun fokuserer på deres egen budsjettsimuleringsmodell hvor det er fokus på inntekter, kostnader, og betjeningsmuligheter.

I tillegg til regnskapsinformasjonen har bankene også tilgang til revisors beretning og styrets årsberetning. Samtlige av bankene trekker frem at revisors beretning er for standardisert og at det tar for lang tid å lese. Derfor kan det virke som at bankene ikke tenker på at de kun kan lese de delene av revisjonsberetningen som ikke er felles for alle, men kun spesifikt for virksomheten som er revidert. Styrets årsberetning er heller ikke mye brukt, men det presiseres at en godt utarbeidet årsberetning er svært nyttig, men at de fleste beretningene kun tilfredsstillir minimumskrav.

Til tross for at bruk av virkelig verdi vil kunne gi store utslag i nøkkeltall, spesielt de knyttet til balansen, er det kun to av bankene som sier at virkelig verdi vil påvirke deres bruk av nøkkeltall. Bankene legger ikke særlig vekt på hvordan virkelig verdi vil slå ut på nøkkeltall, ettersom de har fokus på resultatorienterte nøkkeltall. Fra et slikt standpunkt virker det som at bankene mener at verdirelevansen til resultatet ikke blir påvirket av virkelig verdi, som strider imot resultatet fra Beisland og Knivsflå (2015) som fant at verdirelevansen til resultatet reduseres ved bruk av virkelig verdi. Bruken av virkelig verdi vil kunne påvirke bankenes resultatorienterte nøkkeltall, og dermed svekke beslutningsgrunnlaget bankene har for deres kredittvurdering.

Tre av bankene trekker frem at de gir finansiering basert på fremtidsutsikter, og at de dermed ikke fokuserer på balansen og eiendelenes verdi, mens de tre andre bankene trekker frem balanse og soliditet som viktige aspekter i kredittvurderingen. Dette henger sammen med svarene knyttet til bruk av virkelig verdi. De samme bankene som trekker frem fremtidsutsikter svarer at avveiningen mellom virkelig verdi og historisk kost ikke er så viktig for dem, nettopp fordi de baserer sin kredittvurdering på resultatet og fremtidige kontantstrømmer. De bankene som fokuserer på balansen og soliditet sier at valg av regnskapsspråk ikke vil ha innvirkning på om virksomheten får innvilget kreditt eller ikke, men vurderingsprosessen kan være ulik.

Gjeldsbetjeningsevne, som var viktig for alle bankene, studeres ofte gjennom en kontantstrømanalyse. Fire av bankene lager selv en egen kontantstrøm for kunden for å predikere den fremtidige kontantstrømmen, og bruker dermed ikke kontantstrømmen som eventuelt inkluderes i det rapporterte regnskapet. Dette stemmer overens med det faktum at gjeldsbetjeningsevne anses som et viktigere kriterium for finansiering enn sikkerheten for lånet.

Hvis en covenant brytes har banken anledning til å si opp avtalen eller reforhandle den, og på denne måten for eksempel øke prisen på lånet for å kompensere for eventuelt økt risiko (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 415). Ingen av bankene trekker frem terminering av låneavtalen som det første alternativet som velges når en kunde kommer i brudd, men det trekkes frem som siste utvei. Bankene går i samtale med kunden og prøver sammen å komme til en løsning for videre finansiering.

I teorien trekkes det også frem hvordan regnskapsprinsipper og regnskapsspråk påvirker tallene i regnskapet, og dermed også utfallet av automatiske modeller og nøkkeltallberegninger (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 619). På grunn av denne påvirkningen er det vanlig å ha en covenant på at det ikke kan byttes regnskapsprinsipper i låneperioden uten at det informeres om

på forhånd, slik som Bank 1 og 3 har, noe som henger sammen med det forsterkende kvalitetskravet konsistens. Dette kan ses i sammenheng med hvorvidt banken sjekker og oppdager endringer i regnskapsprinsipp eller regnskapsspråk.

Samtlige av bankene sier at bytte av regnskapsprinsipp er sjeldent, men svært få av bankene sjekker aktivt etter bytte av regnskapsprinsipp i prinsippnoter. To av bankene sier selv at dette er noe de burde sett mer på i og med at endringer i regnskapsprinsipp kan ha store utslag i nøkkeltallene.

Én av bankene sier at de ønsker å vite hvis det byttes prinsipp, men de sjekker selv ikke for dette og forventer at kunden informerer banken hvis dette gjøres. Det faktum at banken ikke sjekker for endringer reiser et rødt flagg som kan gi åpning for at virksomheter kan endre prinsipp uten å si ifra og dermed komme unna med det. Dette er noe som tydelig øker muligheten for både opportunistisk rapportering og regnskapsmanipulering.

Bruk av regnskapsinformasjon er viktig både i forbindelse med kredittvurdering og en generell vurdering av et kundeforhold. Alle bankene sier at regnskapsinformasjon er viktig for å kunne ta en grundig vurdering av et kundeforhold. Flakke (2010) trekker også frem interne og eksterne forhold som er viktig i kredittvurderingen, hvor de eksterne forholdene relaterer seg til Porters «five forces» modell. Interne og eksterne forhold som blir trukket frem er eierskap, ledelse, historie, konkurrenter og andre forretningsmessige forhold.

Interne og eksterne forhold er også noe bankene tydelig trekker frem i intervjuene, og flere av bankene sier at denne ikke-finansielle informasjonen i noen tilfeller kan være viktigere enn den finansielle informasjonen. Dette begrunnes videre med at ikke-finansiell informasjon er viktig for å kunne forstå fremtiden og evaluere fremtidsutsiktene til kunden. Spesielt for eiendomsvirksomheter vil informasjon om leietakere, leieavtaler og lignende være svært relevant informasjon for fremtidsutsiktene til virksomheten og er derfor også relevant for banken.

8.1.1 AVSLUTNING

Bankene har både en automatisk og subjektiv vurdering av regnskapet, hvor både finansiell og ikke-finansiell informasjon blir vurdert. Bankene er hovedsakelig resultatorienterte og har spesielt fokus på gjeldsbetjeningssevne som nøkkeltall. Bankene bruker stort sett ikke revisors beretning, fordi den oppleves som standardisert og kjedelig. Styrets årsberetning er derimot mer interessant hvis den inneholder noe utover minimumskravene.

Flere av bankene trekker frem at de gir finansiering hovedsakelig basert på fremtidsutsikter, slik at en kontantstrømanalyse er viktig, mens en vurdering av sikkerhetene i balansen er mindre viktig. Alle bankene bruker finansielle covenants, men få av dem er oppmerksomme på endringer i valg av prinsipp gjennom prinsippnoten, som kan gjøre utslag i covenant. Dette åpner for mer regnskapsmanipulering.

8.2 BRUK AV VIRKELIG VERDI

Er det hensiktsmessig for bankene at det åpnes for mer bruk av virkelig verdi i GRS?

Et av formålene med regnskapet som fremkommer av teorien er at regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til regnskapets primærbrukere slik at de kan ta informerte og bedre beslutninger basert på regnskapet. Fra samtlige intervjuer kom det frem at IFRS ikke anses som særlig utbredt i Norge og dermed heller ikke bruken av virkelig verdi som måleattributt etter IFRS. Det er verdt å merke seg at eiendomsvirksomheter raskt blir trukket frem av flere banker som et eksempel på hvor virkelig verdi brukes mer hyppig. Dette gjøres for å få frem reelle verdier i balansen, spesielt egenkapitalen som vil bli betydelig svekket dersom den baseres på historisk kost og ikke får med seg verdistigningen til eiendommene.

Presiseringen av eiendomsvirksomheter stemmer overens med Heskestad og Toftelands (2016, s. 33) funn på at det er nærmest umulig å finne undersøkelser som konkluderer med at virkelig verdi på ikke-finansielle eiendeler øker regnskapets verdirelevans, utenom undersøkelser som fokuserer på næringseiendom/investeringseiendom. I tillegg stemmer det overens med Hinnaland Stendal og Nordgarden (2015) sitt funn på at 97% av virksomhetene i deres undersøkelse som brukte virkelig verdi, brukte det på eiendom.

Bankene er splittede i sine meninger om virkelig verdi som måleattributt. Fire av bankene er positive til bruk av virkelig verdi, særlig på eiendom. De to andre bankene er mer negative til bruk av virkelig verdi. Fem av seks banker svarer at de uansett ville estimert eller innhentet egen virkelig verdi hvis all eiendom ble verdsatt til virkelig verdi i regnskapene, hvor den siste banken ville kvalitetssikret vurderingen. De sier også at de beregner virkelig verdi på eiendommer i regnskap som er avlagt etter GRS, som viser at virkelig verdi på eiendom i seg selv er nyttig.

Det faktum at bankene beregner egen virkelig verdi henger sammen med at bankene ikke stoler på den virkelige verdien i regnskapet fordi den ikke er pålitelig nok for deres bruk. Dette stemmer overens med synspunktet til Jiang og Penman (2013) om at spekulativ informasjon

om virkelig verdi ikke skal tas med i regnskapet. Dersom virksomheter ønsker å beregne virkelig verdi, kan dette inkluderes og forklares i notene slik at bankene kan bruke informasjonen i sin egne virkelig verdivurdering.

Bankene ønsker pålitelig informasjon, slik som historisk kost, som de selv kan bruke til å foreta egne spekulasjoner og verdivurderinger. Dette henger sammen med det som ble trukket frem av én bank, at bankens virkelige verdi kan være forskjellig fra kundens virkelige verdi. Banken tar hensyn til andre forhold i sin verdivurdering, for eksempel vil deres verdivurdering være basert på at verdien skal kunne være realiserbar ved et eventuelt brudd på låneavtalen, mens kunden ofte ønsker å sette verdien så høyt som mulig.

For regnskapsavleggelse etter IFRS blir måling av virkelig verdi et sentralt element når standarder krever eller tillater bruk av virkelig verdi som måleattributt. Etter IFRS 13 kan virkelig verdimåling skje etter tre ulike nivå i verdsettelseshierarkiet. Bankene er skeptiske til å direkte bruke spekulative virkelige verdier etter nivå 2 og 3 i sin kredittvurdering. Kvifte og Johnsen (2015, s. 23) sier at også den norske regnskapsloven gir rom for profesjonelt skjønn, gjennom nedskrivninger, avskrivninger og beregning av levetid. Dermed er ikke bankenes syn på virkelig verdi som det subjektive måleattributtet, og historisk kost som det objektive og feilfrie, nødvendigvis korrekt.

Virkelig verdi defineres i IFRS 13 som den prisen som ville blitt oppnådd ved salg av en eiendel, og kan derfor her virke som en beslutningsrelevant verdi. Den virkelige verdien i balansen er kun et øyeblikksbilde, som betyr at den virkelige verdien i regnskapet fra i år, ikke nødvendigvis er realiserbar om 5 år hvis låneavtalen sies opp. Den virkelige verdien i regnskapet kan likevel være mer relevant for andre regnskapsbrukere, slik som for eksempel investorer, som har mer spillerom og ikke trenger å få sine investeringer tilbake ved et gitt tidspunkt.

Lovforslaget NOU 2015:10 åpner opp for mer bruk av virkelig verdi i GRS utover det som i dag er tillatt etter rskl. § 5-8. Det betyr at det ikke lenger kun vil være mulig å nedskrive til virkelig verdi på eiendeler, men at det også vil være mulig bruke verdireguleringsmetoden og dermed kunne oppskrive eiendeler til virkelig verdi. Noen av bankene er positive til dette, og sier selv at det kan oppleves skjevt at det ikke er tillatt med oppskrivninger i GRS i dag. En annen bank er derimot uenig og sier at de foretrekker det slik det er i dag, fordi forsiktighetsprinsippet forsikrer dem om at verdiene i regnskapet sannsynligvis ikke er oppblåste. Oppblåste verdier i regnskapet er noe som trekkes frem av flere som en risikofaktor

ved bruk av virkelig verdimåling, og er noe bankene spesielt prøver å unngå, fordi det har direkte sammenheng med sikkerheten for lånet.

Bankene fremstår derfor som splittet i deres syn på hvorvidt det vil være hensiktsmessig å åpne opp for oppskrivninger i GRS. Dersom lovforslaget går igjennom vil det etter IASBs definisjon bidra til mer beslutningsnyttig informasjon. For at regnskapet skal oppfylle formålet om beslutningsnyttig informasjon, så må informasjonen som står i regnskapet være relevant i den forstand at informasjonen evner å gjøre en forskjell i bankers beslutningssituasjon (IASB 2018: CF 2.6). Ettersom bankene ikke stoler på de virkelige verdimålingene i regnskapet er det tydelig at det ikke gjør en forskjell i bankenes beslutning, og det gir dermed ikke økt beslutningsnytte å bruke virkelig verdi som måleattributt i regnskapet. Bankenes egne virkelige verdimåling er derimot beslutningsnyttig.

En bank trekker frem at eiendeler som er verdsatt etter virkelig verdi ofte fremstår som ustabile på grunn av kontinuerlige opp- og nedskrivninger. Det kan argumenteres for at disse svingningene er svært relevante, fordi de reflekterer markedsprisen på det gitte tidspunktet. Eiendeler som verdsettes etter historisk kost har ikke disse svingningene, men de reflekterer heller ikke markedsverdier, og det vil være vanskelig å vite når og om verdien på eiendelen faktisk er reell.

Banker premierer stabilitet, noe som henger sammen med at låneavtalene som gis ut er langsiktige. Song (2015) fant at investorer skriver ned eiendeler i markeder med hyppige og store svingninger, og det er sannsynlig at det samme gjelder for banker. Bankene ønsker at balanseverdien i dag skal henge mest mulig sammen med balanseverdien i fremtiden, slik at eiendelene som stilles som sikkerhet for et lån sannsynligvis har et like stort gjenvinnbart beløp hvis lånet misligholdes. På grunn av dette har også ledelsen et insentiv om å få regnskapet til å fremstå så stabilt som mulig, noe som kan føre til strekking av regnskap eller i verste fall regnskapsmanipulering.

8.2.1 AVSLUTNING

Bankene skiller ikke på hvilket regnskapsspråk som ligger til grunn, og de innhenter selv informasjon om virkelig verdi, særlig på eiendom fordi de ikke anser kundenes virkelige verdi som pålitelig nok. Virkelig verdi som måleattributt øker ikke beslutningsnyten for bankene, og det anses derfor ikke som hensiktsmessig for bankene å åpne for mer bruk av virkelig verdi i GRS.

8.3 KONSEKVENSER AV VIRKELIG VERDI

Hva kan konsekvensene av økt bruk av virkelig verdi i regnskapet være?

Den største konsekvensen ved økt bruk av virkelig verdi i regnskapene kan knyttes til oppfatningen om at virkelig verdi som måleattributt er mindre pålitelig enn historisk kost, som diskutert i kapittel 5. Ved virkelig verdiestimeringer på nivå 2 og 3 i veiledningshierarkiet foreligger det subjektive vurderinger i større eller mindre grad, og verdien blir derfor mindre nøytral og dermed mindre pålitelig. Historisk kost blir også påvirket av subjektive vurderinger, men innenfor tydeligere rammer, og blir dermed ikke påvirket i like stor grad. Fem av bankene tror at bruk av virkelig verdi vil øke muligheten for regnskapsmanipulering. Dette betyr at de anser virkelig verdi som et mindre pålitelig måleattributt enn historisk kost.

Regnskapet påvirkes av regnskapsprinsipper og hvordan de skjønsmessige estimatene er laget (Gjesdal, 2003, s. 53). Risikofaktorene knyttet til bruk av virkelig verdi som trekkes frem av bankene er overvurdering av eiendelenes verdi, samt større mulighet for å manipulere eller strekke regnskapet gjennom opportunistisk rapportering. Ingen av bankene trekker frem disse risikofaktorene knyttet til historisk kost, til tross for at også dette måleattributtet både kan brukes i strekking og manipulering av regnskapet.

Selv om bankene oppgir at valg av regnskapsspråk ikke har noen betydning for utfallet av en lånesøknad, vil det være nærliggende å tro at noen virksomheter vil velge å bytte til IFRS og virkelig verdi i håp om å få bedre lånebetingelser som følge av høyere bokført egenkapital. Ut fra bankenes respons i denne studien vil et bytte til IFRS ikke være til nytte i denne sammenheng, men sett i sammenheng med at prinsippnoten sjeldent sjekkes er det mulig at det kan oppnås noen fordeler hvis banken ikke er klar over bruken av virkelig verdi.

Ved å manipulere regnskapet ved bruk av virkelig verdi er det nærliggende å enten overvurdere eller undervurdere verdien av eiendeler i balansen. Dette har direkte innvirkning på egenkapitalen, slik at den enten under- eller overvurderes i forhold til hva egenkapitalen faktisk er. Motivet bak regnskapsmanipulering er sannsynligvis å maksimere verdien for eierne eller ledelsen, fordi økt egenkapital vil gi fordeler i banken, samt en overvurdering av virksomhetsverdien som helhet.

Endring av regnskapsprinsipp er en av situasjonene hvor manipulering anses å være mer sannsynlig, og det er derfor «skremmende» at få av bankene sjekker prinsippnoten for endringer i regnskapsprinsipp. Selv om prinsippendringer kan oppdages andre steder i regnskapet vil det

være lurt av bankene å sjekke prinsippnoten for alle sine kunder. Hvis kundene vet at prinsippnoten ikke sjekkes av bankene kan dette også gjøre at muligheten for å manipulere eller strekke regnskapet uten å bli oppdaget blir ansett som større. Muligheten for regnskapsmanipulering uten å bli oppdaget er en av faktorene i mislighetstriangelet, og når muligheten øker vil sannsynligheten for manipulering øke ytterligere.

Etter hvitvaskingsloven er banker pålagt å gjøre ulike tiltak for å forsøke å avdekke og forhindre hvitvasking. For å dekke over hvitvasking må regnskapet ofte manipuleres, og bankene har på denne måten også et ansvar for å avdekke regnskapsmanipulering. Til tross for dette oppgir bankene at de oppdager regnskapsmanipulering svært sjeldent, og i de tilfellene det oppdages så skjer det etter at den aktuelle virksomheten har gått konkurs.

Bankene oppgir ulike tiltak de har for å avdekke eller hindre regnskapsmanipulering, slik som sammenligning av kunder i samme bransje eller på samme størrelse, eller å sjekke for en ulogisk tendens i regnskapene over flere år. Sammenlignbarhet på tvers av virksomheter og bransjer er et av hovedargumentene for innføring av IFRS i Norge. Det er to av bankene som trekker frem at de ikke har mange tiltak mot regnskapsmanipulering selv, men legger hoveddelen av ansvaret på revisor gjennom et covenantkrav om at alle som får finansiering må ha revisor. Dette stemmer ikke overens med bankenes ansvar etter hvitvaskingsloven § 4 (1) bokstav a.

Flere av bankene viser til revisjon som en viktig del av det å sikre regnskapets kvalitet, samt for å forhindre manipulering av regnskapet. Flere av bankene sier eksplisitt at de stoler på revisor og at deres tillit til revisor er så stor at de ikke etterprøver hans eller hennes godkjenninger av regnskapet. Det er likevel et unntak for eiendomsvirksomheter, hvor fem av bankene som nevnt gjør egne vurderinger av eiendommens verdi, uavhengig av hva som står i regnskapet, mens den siste banken ville kvalitetssikret, men ikke nødvendigvis gjort egne vurderinger.

En av bankene trakk frem at ledelsen og eierne kan bli mer oppmerksom på virksomhetens balanseverdier ved bruk av virkelig verdi. Dette er nyttig for å gi ledelsen/eierne oversikt over hvilke eiendeler som kan stilles til sikkerhet for lån, og hvilke eiendeler som virksomheten selv bør gjøre noe med, for eksempel ved å innkreve forfalte kundefordringer. På en annen side trekker en bank frem at det kan oppstå konflikter hvis banken ikke er enig med kundens virkelige verdi, og vil sette en lavere verdi som sikkerhet for lånet.

Virkelig verdi kan også ha andre konsekvenser, nemlig at eiendommer i praksis kan få en null-verdi eller negativ verdi hvis eiendommen ikke blir brukt eller utleid over flere år. Dette henger sammen med studien til Goh et al. (2009) som fant at lav markedslikviditet, som gjør at eiendeler er vanskelig å omsette, har negative konsekvenser for verdirelevansen til virkelig verdi. For utleieeiendommer blir virkelig verdi ofte basert på leiekontraktene som hører til eiendommen, og når det ikke foreligger noen leiekontrakt vil det bety at ingen ønsker å leie eiendommen, og den har en null-verdi. Det er likevel viktig å huske at noen kan ha ønsket å leie eiendommen til en pris som eieren av eiendommen ikke har godtatt, slik at den virkelige verdien tilsvarer den høyeste leieprisen noen er villige til å betale.

Ved bruk av virkelig verdi vil mange argumentere for at verdiene i regnskapet blir mer subjektive, men det kan også øke *regnskapskvaliteten*. Høy regnskapskvalitet identifiseres ved at regnskapet er komplett, nøytralt og fritt for feil (Plenborg & Kinserdal, 2021, s. 469), og samtidig gir et reelt bilde av den økonomiske situasjonen til virksomheten. Bruk av virkelig verdi kan argumenteres for å gi et mer reelt bilde av den økonomiske situasjonen enn historisk kost, fordi balansen vil gjenspeile mer dagsaktuelle verdier.

Bruk av virkelig verdi kan forringe *resultatkvaliteten*, fordi opp- og nedskrivninger knyttet til virkelig verdi føres over resultatet, og på denne måten forstyrrer driftsresultatet. Bankene tar ikke et tydelig standpunkt på hvorvidt virkelig verdi vil øke kvaliteten på regnskapet og det trekkes frem at svaret vil være avhengig av standpunktet en har. Fra et balanseorientert ståsted ønskes det at balansen skal gjenspeile virkelige verdier, og kvaliteten vil dermed øke, mens fra et resultatorientert ståsted ønskes det at resultatet skal være representativt for driften, noe som kan bli forstyrret ved bruk av virkelig verdi.

En av bankene sier at «virkelig verdi gjør, eller bør gjøre, det enklere for bankene, men man må kvalitetssikre skjønnene som har blitt gjort». Dette viser at denne banken er mer positiv til virkelig verdi, men samtidig er klar over at dette innebærer at en sjekker informasjonen bak regnskapet og estimatene. Dermed er det viktig at informasjonen i regnskapet, både i form av tallene og notene i regnskapet, er komplett og nøytral, og utarbeidet for å gi regnskapsbrukeren best mulig informasjon (informasjonskvalitet). Etter IFRS 13.91 skal virksomheten ved fastsettelse av virkelig verdi oppgi tilstrekkelig med opplysninger for bakgrunnen av beregningen, slik at informasjonen er beslutningsnyttig for regnskapsbrukeren. Alt dette henger sammen med regnskapets tredje formål, å redusere informasjonsasymmetrien mellom regnskapsbrukeren og regnskapsføreren.

8.3.1 AVSLUTNING

Ved bruk av virkelig verdi tror bankene at muligheten for regnskapsmanipulering vil øke, som betyr at virkelig verdi anses som et mindre pålitelig måleattributt enn det nåværende historisk kost-prinsippet. Bankene har stor tillit til at revisor oppdager regnskapsmanipulering, og er derfor ikke like observante på dette selv, slik at regnskapsmanipulering kan forbli uoppdaget. Virkelig verdi kan føre til at regnskapskvaliteten øker, fordi det kan gi et bedre bilde av den økonomiske stillingen til virksomheten. På den andre siden vil resultat kvaliteten synke fordi opp- og nedskrivninger føres over resultatet slik at driftsresultatet forstyrres.

9. AVSLUTNING

Dette kapitlet skal svare på masteroppgavens problemstilling. Dette gjøres ved å først svare enkeltvis på de tre forskningsspørsmålene som studien baseres på, før disse svarene brukes for å svare på problemstillingen. Deretter ses det på begrensinger og kritikk til studien, før det avslutningsvis presenteres forslag til videre forskning innenfor temaet.

9.1 KONKLUSJON

Denne studien er gjennomført med hensikt på å svare på følgende problemstilling:

Hvordan påvirker bruk av virkelig verdi i regnskapet bankers kredittvurdering av kundene?

For å konkretisere og besvare problemstillingen er det tatt utgangspunkt i tre forskningsspørsmål som berører ulike sider av problemstillingen. For å svare på disse spørsmålene er det gjennomført seks intervjuer, hvor resultatene fra disse ses opp mot et teoretisk grunnlag.

9.1.1 FORSKNINGSSPØRSMÅL

1: Hvilke vurderinger gjør banker ved kredittvurdering av kunder?

Bankene vurderer både finansiell og ikke-finansiell informasjon ved kredittvurdering. Den finansielle informasjonen brukes i en automatisk kredittscore og ved beregning av nøkkeltall, hvor hovedvekten er på gjeldsbetjeningsevne. Bankene utfører også subjektive vurderinger av kundene hvor det justeres for individuelle forskjeller i blant annet valg av måleattributt.

2: Er det hensiktsmessig for bankene at det åpnes for mer bruk av virkelig verdi i GRS?

Bankene bruker ikke en virkelig verdi som eventuelt er oppgitt i regnskapet, men estimerer selv en virkelig verdi der bankene anser det som hensiktsmessig, blant annet på eiendommer. Bruk av virkelig verdi i GRS vil derfor ikke være hensiktsmessig for bankene slik deres kredittvurderingsprosess utføres i dag.

3: Hva kan konsekvensene av økt bruk av virkelig verdi i regnskapet være?

Bankene tror at bruk av virkelig verdi i regnskapet vil gi økt mulighet for regnskapsmanipulering, og de har lavere tillit til regnskapstall etter virkelig verdi enn etter historisk kost. Bankene stoler likevel mye på revisor og at han/hun oppdager eventuell regnskapsmanipulering, og har derfor lite egne tiltak for å oppdage regnskapsmanipulering.

I tillegg er det ingen av bankene i undersøkelsen som konsekvent sjekker prinsippnoten i regnskapet, og endringer i prinsipper kan derfor med sannsynlighet gjennomføres uten at det oppdages av banken. Konsekvensene av økt bruk av virkelig verdi kan derfor være et større omfang av manipulerte regnskap.

9.1.2 PROBLEMSTILLING

Hvordan påvirker bruk av virkelig verdi i regnskapet bankers kredittvurdering av kundene?

Bankene gjennomfører egne virkelig verdiestimer på de største eiendelene, slik som eiendommer. Dette gjøres fordi banken tar utgangspunkt i at verdien skal være realiserbar ved brudd på låneavtalen, mens dette ikke nødvendigvis er utgangspunktet for kundens egne verdivurdering. Bankene ønsker samtidig at regnskapet skal være pålitelig slik at sannsynligheten for regnskapsmanipulering er lav. Pålitelig regnskapsinformasjon, ved bruk av historisk kost, blir deretter brukt i bankenes egen verdivurdering, sammen med annen ikke-finansiell informasjon.

Bankene er hovedsakelig resultatorienterte og har størst fokus på kundens gjeldsbetjeningsevne. Dette begrunnes med at virkelig verdi og balanseverdier kun brukes ved mislighold av låneavtalen når sikkerhetene skal realiseres, mens gjeldsbetjeningsevne er det essensielle for å unngå mislighold. Basert på disse momentene kan det konkluderes med at disse bankenes kredittvurdering påvirkes lite av bruk av virkelig verdi i regnskapet.

9.2 BEGRENSNINGER OG KRITIKK TIL STUDIEN

Denne studien er skrevet i forbindelse med masterutdanningen i økonomi og administrasjon, og er derfor begrenset i både tid og omfang. Det er kun gjennomført seks intervjuer, og det kunne med fordel blitt gjennomført flere for å styrke studien, samt for å kunne generalisere funnene for hele populasjonen. På tross av dette ble det tatt en avveining mellom antall respondenter og tidsbruk på analyse av intervjuene.

Studien ble gjennomført under Covid-19 pandemien, noe som førte til at intervjuene måtte gjennomføres digitalt, som kan ha satt en begrensning på non-verbal kommunikasjon. Gjennom studiens forløp har studentene opparbeidet seg grundig teoretisk kunnskap i forhold til utgangspunktet i forkant av studien. Intervjuernes holdninger og forkunnskaper kan ha påvirket respondentene og resultatene i varierende grad ettersom studentene har opparbeidet seg mer kunnskap gjennom prosessen. Økt kunnskapsnivå har også gjort at noen intervju spørsmål ble formulert annerledes til den siste respondenten kontra den første, og oppfølgingsspørsmålene ble mer målrettet og spesifikke. Dette er begrensninger vi burde ha forutsett, og vi burde forholdt oss mer lojalt til formuleringen og oppfølgingsspørsmålene fra intervjumalen.

Et tredje aspekt er at respondentene ikke nødvendigvis forteller hele sannheten i intervjuene. Informasjon kan bli holdt tilbake eller endret på, enten bevisst eller ubevisst, i et forsøk på å fremstå bedre. Intervjuerne har ingen måte å kontrollere svarene, og har derfor måtte stole på det som har blitt sagt. Resultatene av studien er dermed basert på ord og ikke handlinger.

Gjennom arbeidet med analysekapittelet er det oppdaget at det er flere områder og spesifikke spørsmål som burde blitt stilt under intervjuene for å få en dypere eller bredere forståelse av temaet. Blant annet hadde det vært interessant å vite mer om bankenes holdning til bokført egenkapital som nøkkeltall, hvilke covenants som brukes, samt hvordan revisors rapport brukes. På den andre siden er det flere av intervju spørsmålene som i etterkant har vist seg å gi mindre brukbar informasjon, og i etterpåklokskapens lys kunne intervjumalen vært bedre utformet.

9.3 FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING

I analyseprosessen dukket det opp flere problemstillinger det kan være interessant å undersøke nærmere. En overordnet problemstilling er hvordan Covid-19 påvirker eller i etterkant har påvirket bankers kredittvurderingsprosess. I etterkant av pandemien kan det være interessant å se om bankers vurdering av balansen og sikkerhet for lånet har endret seg. Krisehåndtering internt i banker og i kundeforhold kan også være interessant å studere i etterkant av pandemien.

I og med at bankene forteller at de estimerer egne virkelige verdier, ville det vært interessant å undersøke differansen mellom bankens virkelige verdi og kundens virkelige verdi. Dette bør videre vurderes opp mot kost-nytte-prinsippet, hvor bankene må rettferdiggjøre kostnadsbruken i forbindelse med virkelig verdiestimeringer opp mot mer «korrekte» verdier.

Et annet interessant tema i studien er bankers oppgave i forhold til å avdekke og forhindre regnskapsmanipulering. I studien fremgår det at bankene stoler mye på revisor, og et interessant spørsmål er derfor om de stoler for mye på revisor, og dermed gjør for lite selv. En annen spennende vinkling kan være å se på hvilke konkrete tiltak som fungerer best for å avdekke regnskapsmanipulering, i og med at respondentene oppgir forskjellige tiltak.

En annen del av regnskapet det kan være nyttig å ta et dypere dykk i er styrets årsberetning. Bankene oppgir at en årsberetning som det er lagt ned innsats i, og som ikke bare tilfredsstiller minstekravene, er informativt. Spesielt informasjon om virksomhetens bærekraftarbeid og likestilling nevnes som interessant. Det kan derfor være spennende å undersøke om informasjonen om disse temaene er god nok, og om informasjonen faktisk har utslag i kredittgivning. Spesielt med tanke på bærekraft er dette interessant, i og med at alle bankene nå sier at de skal vurdere virksomhetens bærekraftarbeid som en del av kredittvurderingen. Et annet interessant tema kan være bankers implementering av de seks prinsippene for bærekraftig bankdrift, som flere norske banker har forpliktet seg til å følge.

REFERANSELISTE

- Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2015). Prinsippbaserte versus regelbaserte regnskapsstandarder. *Praktisk økonomi og finans*. 31(1), 80-94.
- Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2017). Resultat- eller balanseorienterte regnskaper. *Magma*. 17(1), 12-13.
- Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2020) *Regnskapsteori* (2.utg). Cappelen Damm Akademisk.
- Beisland, L. A. & Knivsflå, K. H. (2015). Have IFRS changed how stock prices are associated with earnings and book values? Evidence from Norway. *Review of Accounting and Finance*. 14(1), 41-63.
- Beisland, L. A. (2009). A Review of the Value Relevance Literature. *The Open Business Journal*. 2, 7-27.
- Bengtsson, B. (2008). *Redovisningens varderelevans i svenska fastighetsbolag fore och efter inforandet av IAS 40*. Åbo: Akademis förlag.
- CF. (2018). Conceptual Framework for Financial Reporting 2018. IAS+.
- Chaffey, D. & Ellis-Chadwick, F. (2016). *Digital marketing. Strategy, implementation and practice*. (6.ed). Pearson Education.
- Dichev, I. D. (2008). On the balance sheet-based model of financial reporting. *Accounting Horizons*, 22 (4), 453-470.
- Flakke, P. A. (2010). Utviklingen innenfor kredittvurdering og forholdet mellom bank og kunde de siste tiår. *Praktisk økonomi og finans*. 26(3), 79-90.
- Gassen, J. & Schwedler, K. (2010). The Decision Usefulness of Financial Accounting Measurement Concepts: Evidence From an Online Survey of Professional Investors and their Advisors. *European Accounting Review*. 19(3), 495-509.
- Gjesdal, F. (1981). Accounting for Stewardship. *Journal of Accounting Research*. 19(1), 208-231
- Gjesdal, F. (2003). Resultatkvalitet anno 2003. *Praktisk økonomi og finans*. 19(1), 51-67.

- Gjesdal, F. & Johnsen, T. (1999). *Kravsetting, lønnsomhetsmåling og verdivurdering*. Cappelen Akademiske Forlag.
- Goh, B. W., NG, J. & Yong, K. O. (2009) Market Pricing og Banks' Fair Value Assets Reported under SFAS 157 During the 2008 Economic Crisis. *Journal of Accounting and Public Policy*. 34(2), 129-145.
- Gripsrud, G., Olsson, U. H. & Silkoset, R. (2004). *Metode og Dataanalyse med Fokus på Beslutninger i Bedrifter* (1.utg). Høyskoleforlaget AS.
- Healy, P. M. & Wahlen, J. M. (1999). A Review of the Earnings Management Literature and its Implications for Standard Setting. *Accounting Horizons*. 365-383.
- Heskestad, T. (2014). Manipulering av inntekter og «røde flagg». Deloitte i Fokus. <http://www2.deloitte.com/no/no/pages/legal/articles/manipulering-av-inntekter.html>
- Heskestad, T. (2015). Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter. *Revisjon og regnskap*. 85(8), 33-40
- Heskestad, T. & Tofteland, A. (2016). Virkelig verdi av varige driftsmidler. *Revisjon og regnskap*. 1, 32-34
- Hitz, J.-M. (2007). The Decision Usefulness of Fair Value Accounting – A Theoretical Perspective. *European Accounting Review*. 16(2), 323-362.
- IFRS Foundation. (2020). Effects of climate-related matters on financial statements. <https://cdn.ifrs.org/-/media/feature/supporting-implementation/documents/effects-of-climate-related-matters-on-financial-statements.pdf?la=en>
- IFRS 13 (2013). Fair value measurement.
- Ijiri, Y. (1983). On the Accountability-Based Conceptual Framework of Accounting. *Journal of Accounting and Public Policy*. 2, 75-81.
- Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, Beskrivelse og Forklaring: Innføring i metode for helse- og sosialfagene* (2.utg). Høyskoleforlaget.
- Jiang, G. & Penman, S. (2013) A fundamentalist perspective on accounting and implications for accounting research. *China Journal of Accounting Research*. (6), 233-245.

- Johannessen, A. & Tufte, P. A. (2002). *Introduksjon til Samfunnsvitenskapelig Metode* (1.utg). Abstrakt forlag.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.
- Kinserdal, F. (2014). Hvordan manipulere med regnskapet. *Magma*, 14(1), 18-25.
- Kinserdal, F. (2015). Når virkelig verdi er så vanskelig å beregne, er det da overhodet relevant i regnskapet? *Magma*. 15(1), 22-31.
- Kinserdal, F. (2017). Hva er regnskapsmanipulasjon, og hvordan kan det best avdekkes? *Magma*, 17(1), 69-78.
- Knudsen, E. (2018). Status for viktige lovsaker for revisjonsbransjen. *Revisjon og regnskap*. 8, 34-36.
- Kristoffersen, T. (2019a). Norsk regnskapslovgivning. Alternativer til regnskapsføring av utsatt skatt i små aksjeselskap. *Praktisk økonomi og finans* 35(4), 293-308.
- Kristoffersen, T. (2019b). *Årsregnskapet: en grunnleggende innføring* (6.utg). Fagbokforlaget
- Kvifte, S. S & Johnsen, A. (2008). *Konseptuelle rammeverk for regnskap*. (2.utg). Den norske revisorforening.
- Mehmetoglu, M. (2004). *Kvalitativ metode for merkantile fag*. Fagbokforlaget.
- Penman, S. H. (2013). *Financial Statement Analysis and Security Valuation* (5.ed). McGraw Hill.
- Picker, R., Clarck, K., Dunn, J., Koltitz, D., Livne, G., Loftus, J. & van der Tas, L. (2016). *Applying IFRS Standards* (4.ed). Wiley.
- Plenborg, T. & Kinserdal, F. (2021). *Financial Statement Analysis. Valuation – Credit Analysis – Performance Evaluation* (2.ed). Fagbokforlaget.
- Promper, N. (2010) Fair Value Accounting in the Real Estate Industry – An Empirical Investigation of the Decision Usefulness of Accounting Figures Based on IFRS and US-GAAP. Linz: Johannes Kepler University.

- PwC. (2020, April). Forenklet IFRS. Hva, hvem og hvordan. <https://www.pwc.no/no/publikasjoner/forenklet-ifrs-hva-hvem-hvordan.html>
- Rankin, M., Stanton, P., McGowan, S., Ferlauto, K. & Tilling, M. (2012). *Contemporary issues in accounting* (1. ed). Wiley.
- Regjeringen (2015). Lov om regnskapsplikt. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-10/id2425387/?ch=1>
- Regnskapsloven. (1998). Lov om årsregnskap. LOV-1998-07-17-56. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56>
- Regnskapsstiftelsen. (2017). Norsk regnskapsstiftelse. <https://www.regnskapsstiftelsen.no/>
- Sekaran, U. & Bougie, R. (2016). *Research Methods of Business – A skill-building approach*. (7.ed). Wiley.
- Song, X. (2015). Value Relevance of Fair Values – Empirical Evidence of the Impact of Market Volatility. *Accounting Perspectives*, 14(1), 91-116.
- Stenheim, T. (2008). Virkelig verdi - et utfordrende måleattributt, *Magma*, 8(2).
- Stenheim, T. & Blakstad, L. (2012). Regnskapsmanipulering – definisjon, forutsetninger og incentiver. *Praktisk økonomi og finans*, 28(2), 57-69.
- Stenheim, T., Sundkvist, C. H. & Opsahl, A. (2017). Hva menes med regnskapskvalitet? *Magma*, 17(1), 64-68.
- United Nations Environment Program. (u.å). Principles for responsible banking. <https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/>
- United Nations Global Compact (u.å). Bærekraftsmålene. <https://globalcompact.no/barekraftsmalene/>
- Økokrim (2019). Hvitvasking. <https://www.okokrim.no/hvitvasking.422268.no.html>

VEDLEGG

VEDLEGG 1: INTERVJUMAL

1. Fortelle om hensikten med studien, personvern, gjennomgang av samtykkeskjema, og test av opptaker.
2. Kan vi kontakte deg i fremtiden for å få oppklaring i evt. problemstillinger eller spørsmål som oppstår etter intervjuet?
3. Hva er din stilling og arbeidsoppgaver?
4. Har du erfaring med å bruke regnskap utformet etter IFRS?
5. Hvordan bruker dere regnskapsinformasjon i kundeforhold med bedrifter?
 1. Hva vektlegger banken mest ved kredittvurdering av kunden?
 2. Hvordan påvirker bruk av virkelig verdi kredittvurderingen, både som nedskrivning og oppskrivning?
 3. Hvilke nøkkeltall bruker dere i kredittvurderingen?
 4. Påvirker bruk av virkelig verdi vektlegging/vurdering av nøkkeltall?
6. Hvordan gjennomføres kredittscoring av en ny kunde kontra løpende kredittvurdering av eksisterende kunder?
7. Hvilken annen informasjon innhenter dere om kundene?
 1. Hvordan henter dere inn denne informasjon?
 2. Hvordan evaluerer/veker dere denne ikke-finansielle informasjonen?
8. Er bruken av regnskapsinformasjon automatisk, eller gjøres det mer subjektive vurderinger? Hvilke?
 1. Hvordan håndterer dere andre inntekter og spesielle forhold i regnskapet, slik som for eksempel engangshendelser?
9. Ser dere på om kunder har byttet regnskapsprinsipp eller regnskapsspråk over tid? Hvordan påvirker det deres analyse av kunden?
10. Bruker dere finansielle convenants? I så fall, hva er konsekvensen av å bryte dem?
 1. Hvordan oppdager dere om en kunde bytter regnskapsprinsipp og hvilke tiltak gjør dere hvis det gjøres for å unngå å bryte en covenant?
 2. Hvordan reagerer dere hvis dere i etterkant oppdager at det er byttet prinsipp for å unngå å bryte en covenant?
11. Hvordan behandler dere et selskap som har gjort en betydelig nedskrivning i regnskapet?
 1. Hvordan behandler dere et selskap som burde ha nedskrevet men som ikke har gjort det?
12. Har du gjort deg noen tanker rundt at det er tillatt/påbudt med nedskrivning til virkelig verdi, men ikke med oppskrivning til virkelig verdi i GRS?
13. Vurderer du det som sannsynlig at Covid-19 vil føre til økte nedskrivninger? Hvordan påvirker det regnskapet og kredittvurderingen?
14. Hvordan og i hvor stor grad brukes revisor, revisors beretning og revisors rapport?
 1. Er revisjon viktigere hvis det brukes virkelig verdi i regnskapet? Hvordan/Hvorfor?

15. Hvordan bruker dere notene til regnskapet?
 1. Hvor viktig er prinsippnotene i deres vurdering av regnskapsinformasjonen?
 2. Bruk av virkelig verdi medfører mer subjektive vurderinger. Ville dette påvirket deres bruk av notene? Hvordan?
16. Hvordan brukes styrets årsberetning ved kredittvurdering?
 1. Endrer bruken eller viktigheten av årsberetningen seg hvis selskapet bruker virkelig verdi?
17. Hvordan brukes kontantstrømanalyse ved kredittvurdering?
 1. Endrer bruken av kontantstrømanalysen seg hvis selskapet verdsetter etter virkelig verdi? Hvordan?
18. Hvordan skiller dere mellom kunder som bruker norsk regnskapsstandard og IFRS?
 1. Hvordan vurderer du utbredelsen av virkelig verdi/IFRS i Norge, og er det noen bransjer hvor det er særlig utbredt?
 2. Har det betydning for lånesøknaden hvilken metode kunden bruker for å verdsette sine eiendeler? Hvorfor/Hvorfor ikke?
 3. Finner du noe kritikkverdig ved noen av standardene? Eventuelt hva?
19. Ved bruk av virkelig verdi, hvilke vurderinger gjør dere rundt estimeringen av denne verdien?
20. Hvilke poster i regnskapet mener du det er hensiktsmessig med bruk av virkelig verdi og hvilke er det ikke hensiktsmessig?
21. Hvis det innføres mer bruk av virkelig verdi i GRS, tror du det ville styrket kvaliteten på rapporteringen?
22. Hvis alle regnskap verdsatte bygninger til virkelig verdi, tror du banken ville innhentet egen informasjon om virkelig verdi av bygningen likevel? Hvorfor/Hvorfor ikke?
 1. Hva med andre eiendeler?
23. Hvilke tiltak gjør banken for å avdekke regnskapsmanipulering? Avdekkes det ofte?
24. Tror du bruk av virkelig verdi gir økt mulighet for regnskapsmanipulering?
 1. Hva anser du som de største risikofaktorene ved bruk av virkelig verdi kontra historisk kost?
 2. Hva anser du som de viktigste røde flaggene som signaliserer regnskapsmanipulering ved bruk av virkelig verdi?
25. Hvordan evaluerer dere kundenes fokus på bærekraft ved kredittvurdering?
 1. Ved bruk av virkelig verdi øker risikoen til estimatene. Denne økningen i risiko kan også reflektere utfordringer knyttet til bærekraft, og bærekraft kan på denne måten påvirke virkelig verdi. Inkluderer dere denne risikoen i deres vurdering av kunder som bruker virkelig verdi?
26. Er det noe mer du ønsker å legge til som du ikke har fått sagt?
27. Informasjon om veien videre (sende oppgave når den er ca. ferdig for sitatsjekk)

VEDLEGG 2: SAMTYKKESKJEMA

Vil du delta i forskningsprosjektet "Bankers kredittvurdering ved bruk av virkelig verdi"?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke bankers kredittvurdering ved bruk av virkelig verdi i regnskap. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan bruk av virkelig verdi påvirker bankers kredittvurderingsprosess, samt om økt bruk av virkelig verdi gir større mulighet for regnskapsmanipulering. Virkelig verdi er et svært debattert tema, og det er delte meninger for om det bør åpnes opp for økt bruk av virkelig verdi i god regnskapsskikk.

Dette er en masteroppgave som er det avsluttende leddet i vår master innenfor økonomisk styring ved Universitetet i Agder. Vi har kontaktet deg i forbindelse med denne masteroppgaven og lurer på om du vil stille til intervju. Opplysningene skal ikke brukes til andre formål.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Ingrid Butveit og Eline Nybø Utheim ved Universitetet i Agder er ansvarlig for prosjektet. Vår veileder er Terje Heskestad.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi ønsker mer informasjon og datagrunnlag innenfor dette temaet, og spør derfor deg, samt en håndfull flere innenfor samme område, om å delta i vårt prosjekt. Din kunnskap og erfaring vil styrke vår forskning rundt virkningen av virkelig verdi ved kredittvurdering av bedriftskunder, og vil kunne bidra til eventuelle forbedringer.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du svarer på intervju spørsmål der svarene vil bli anonymt registrert ved lydopptak. Dette intervjuet vil ta deg ca. 1 time. Intervjuet vil inneholde spørsmål angående virkelig verdi, IFRS og regnskapsmanipulering.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun forfatterne av masteroppgaven som vil ha tilgang til opplysningene under selve oppgaveskrivingen. Lydfilene fra intervjuene vil bli lagret lokalt og behandlet konfidensielt. Lydfilene vil bli transkribert fra muntlig til skriftlig form, og lydfilene vil slettes når prosjektet avsluttes. Navn og kjønn vil ikke inkluderes i skriftlig form. Sensor og veileder vil få tilgang til opplysninger som blir oppgitt i den ferdige masteroppgaven, dette vil ikke være personlige opplysninger.
- Navn og kontaktopplysninger vil vi erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data på en forskningsserver.

Deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon, og banken skal også holdes anonymt.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.06.2021. Ved prosjektslutt vil alle personlige data slettes og ingen vil kunne få tilgang til dette i ettertid.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Ingrid Butveit (ingridbutveit@hotmail.com – 938 81 023)
- Eline Nybø Utheim (eline.utheim@gmail.com- 452 59 999).
- Eventuelt vår veileder Terje Heskestad (Terje.Heskestad@uia.no – 414 36 110).
- Vårt personvernombud: Ina Danielsen (ina.danielsen@uia.no – 38 14 21 40)
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen_

Prosjektansvarlig: Ingrid Butveit og Eline Nybø Utheim

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Masteroppgave om bankers kredittvurdering ved bruk av virkelig verdi, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet 01.06.2021.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

VEDLEGG 3: REFLEKSJONSNOTAT INGRID BUTVEIT

I forbindelse med masteroppgaven ved Universitetet i Agder er det et krav om å skrive et diskusjonsnotat rundt et tildelt tema. Temaet som skal belyses i dette diskusjonsnotatet er ansvar/ansvarlighet, og dette skal diskuteres opp mot masteroppgaven. Diskusjonsnotatet starter med en kort presentasjon av masteroppgavens tema og hovedfunn, før ansvarlighet knyttes opp mot de ulike aktørene innenfor regnskap og rapportering.

Presentasjon av masteroppgavens tema og hovedfunn

Masteroppgaven tar for seg hvordan banker vurderer bruk av virkelig verdi i regnskapet. Det er fokus på hvordan regnskapsinformasjon blir brukt i kredittvurdering, om bruk av virkelig verdi i regnskapet er hensiktsmessig for bankene og konsekvenser av bruk av virkelig verdi. I teorien er det hovedfokus på regnskapet som informasjonskilde, bankers kredittvurdering, det konseptuelle rammeverket til IASB og måleattributtene virkelig verdi og historisk kost. Studien inneholder også en teoretisk drøftelse av virkelig verdi og historisk kost opp mot kvalitetskravene relevans og pålitelighet.

For å svare på problemstillingen: *Hvordan påvirker bruk av virkelig verdi i regnskapet bankers kredittvurdering av kundene?*, er det gjennomført seks intervjuer med bankansatte som har lang erfaring med kreditter til bedriftsmarkedet. Resultatet fra disse intervjuene er at både finansiell og ikke-finansiell informasjon er viktig, samt at gjeldsbetjeningsevne er et spesielt viktig nøkkeltall. Bankene har ingen preferanse på hvilket regnskapsspråk som brukes, og beregner selv en virkelig verdi på eiendommer, uavhengig av verdien oppgitt i regnskapet fordi de ikke stoler på eventuelle virkelige verdier i regnskapet. Bankene er spesielt redd for oppblåste verdier og opportunistisk rapportering ved bruk av IFRS og virkelig verdi. Åpning av rskl. § 5-8 til å gjelde ikke-finansielle eiendeler er derfor ikke hensiktsmessig for bankene.

Ansvarlighet

Internasjonal, innovasjon og ansvar er nøkkelkonsepter ved Handelshøyskolen ved UiAs misjon og strategi, og Handelshøyskolen anser disse konseptene som spesielt relevante for å skape ansvarlige og produktive ansatte innen økonomi og administrasjon. Konseptene blir vektlagt i kompetansemålene til alle studieprogrammene og emnene på skolen (UiA, n.d). Ansvarlighet relateres sterkt til etikk og moral, og er derfor svært viktig i emnet «Culture and Ethics», hvor ulike etiske problemer diskuteres og forsøkes å løses.

Videre følger en diskusjon om ulike aktører innenfor regnskap sitt ansvar i utforming og bruk av finansregnskap. Både regnskapslovutvalget, regnskapsføreren, revisoren og regnskapsbrukeren har et ansvar for å sikre at regnskapet oppfyller sin hensikt, nemlig at regnskapet gir beslutningsnyttig informasjon. I tillegg diskuteres forskernes ansvar i denne oppgaven i forbindelse med å gjengi intervjuobjekters meninger og utsagn korrekt, og i korrekt setting samt ansvaret for å presentere teori og synspunkter fra ulike vinkler på en objektiv måte.

Regnskapslovgivningsutvalgets ansvar

Hvordan et regnskap skal utformes etter GRS bestemmes av regnskapsloven, bokføringsloven og god regnskapsskikk. I 2014 ble det satt ned et utvalg som skulle se på hvordan den norske regnskapslovgivningen kunne tilpasses EUs gjeldende regnskapsdirektiv (Regnskap Norge, 2015). Dette regnskapslovutvalget har sammen med andre standardsettende organer et ansvar for å sikre at regnskapsloven og andre bestemmelser legger til rette for at regnskap som gir et rettviseende bilde av virksomhetenes økonomiske stilling etter rskl. § 3-2a. I tillegg bør det være så lite mulighet for manipulasjon som mulig, men et rettviseende bilde er det viktigste.

Regnskapsførerens ansvar

Regnskapsføreren har selv et ansvar for å utforme regnskapet slik at det gir et rettviseende bilde av virksomhetens økonomiske stilling. Dette betyr at valg av regnskapsprinsipper skal gjøres med bakgrunn i denne bestemmelsen, og ikke regnskapsførerens egne preferanser. Videre skal valg av regnskapsprinsipper og andre subjektive vurderinger og valg begrunnes, slik at regnskapsbrukere kan vurderes deres rimelighet i etterkant.

Ved bruk av virkelig verdi har regnskapsføreren et særlig ansvar knyttet til å vise hvordan denne verdien er beregnet og hvilke forutsetninger som ligger til grunn, og dermed hvorfor dette er en rimelig verdi. Denne verdien bør likevel ikke tas for gitt av regnskapsbrukerne og revisor.

Revisors ansvar

Revisoren har ansvar for at regnskapet som publiseres offentlig gir et korrekt bilde av virksomhetens stilling, og anses derfor som allmenhetens tillitsperson. Revisorloven slår fast at «formålet med lovfestet revisjon er å skape tillit til at årsregnskapet oppfyller gjeldende lovkrav og ikke inneholder vesentlig feilinformasjon» (Revisorloven, 2020, § 9-1). I dette ligger det at revisor har ansvar for å kvalitetssikre regnskapet, og herunder subjektive vurderinger som er tatt, for å sikre at regnskapet ikke gir vesentlig feilinformasjon. Vesentlig feilinformasjon kan blant annet være at regnskapet er manipulert, eller at verdiene i balansen er svært oppblåste, som blant annet er mulig ved bruk av virkelig verdi.

Regnskapsbrukerens ansvar

Det er mange ulike regnskapsbrukere, men IASB definerer de primære regnskapsbrukerne til å være tidligere og nåværende eiere og långivere, slik som eiere og banker (IASB 2018: CF 1.3). Som en bruker av regnskapet har banker, som vi har undersøkt i masteroppgaven, et ansvar for å oppdage regnskapsmanipulasjon, både i regnskap som ikke er pliktig å kontrolleres av revisor, men også regnskap som er godkjent av revisor. Dette ansvaret kan ofte bli glemt bort når revisor har godkjent regnskapet, og flere av bankene vi intervjuet hadde stor tillit til revisors arbeid.

Banken har også et ansvar som er regulert i hvitvaskingsloven (2019), hvor de må undersøke og rapportere om ting som kan være i strid med lovens bestemmelser. Som regnskapsbruker har banken også et ansvar for å lese og forstå all informasjon i regnskapet, herunder også notene. Dette er noe som ikke nødvendigvis alltid gjøre, i og med at flere av bankene som ble intervjuet i masteroppgaven oppga at de ikke eksplisitt leste prinsippnoten. Dette er svært essensielt for å forstå hva som ligger bak tallene i oppgaven, og hvordan eventuell inntektsføring eller kostnadsføring har endret seg fra tidligere perioder eller vil påvirke fremtidige regnskapsperioder. Notene er også svært viktige for å kunne etterprøve de subjektive vurderingene som regnskapsføreren har gjort i regnskapet.

Ved bruk av virkelig verdi har banken, og andre regnskapsbrukere, et ansvar for å etterprøve disse vurderingene. Til tross for at det ikke er mulig å etterprøve selve verdien, er det mulig å etterprøve og undersøke forutsetningene som er lagt til grunn for den virkelige verdien, og vurdere om disse vurderingene er rimelige eller om banken vil legge andre forutsetninger til grunn, og dermed får en annen virkelig verdi.

Et annet ansvar som banken har, er å oppfordre kundene til å bli mer bærekraftige. Alle virksomheter, også banker, har et ansvar ovenfor samfunnet om å bli bærekraftig. For bankene gjelder det både at de selv må ha en bærekraftig drift og bidra til samfunnet, men også at de oppfordrer sine kunder til å bli mer bærekraftige, blant annet gjennom insentiver som bedre lånebetingelser og tilgang til flere produkter.

Forskernes ansvar

I masteroppgaven har forskerne et særlig etisk ansvar i å formidle den foreliggende teorien og forskningen på en objektiv måte, uten å favorisere eller vekke en teori eller empiri over en annen. Dette er viktig for å gi et godt bilde av situasjonen i dag, og for analysen videre etter intervjuene er gjennomført. Under intervjuene har intervjueren et spesielt ansvar for å påvirke intervjuobjektens svar i minst mulig grad, noe som forsøkes å sikres mot gjennom en tydelig og gjennomtenkt intervjuguide. Likevel er dette noe forskerne må være klar over, og ta ansvar for hvis det oppdages i ettertid at forskerne har hatt en innvirkning på resultatet.

Videre må forskerne presentere resultatene fra intervjuet på en tydelig måte, samtidig som intervjuobjektene ikke tillegges eller fratrekkes noen meninger, og at alle blir sitert korrekt. Dette er et viktig ansvar, i og med at resultatene er det som trekker oppgaven mot en konklusjon. Feilaktige resultater kan i verste fall gi en feilaktig konklusjon, som igjen kan gi konsekvenser for videre forskning eller andre beslutninger.

Konklusjon

Ansvarlighet er en viktig egenskap i et individ, både i arbeidslivet og personlig. Å ta ansvar kan bety mye forskjellig i ulike situasjoner. I situasjonen som diskuteres i masteroppgaven, en vurdert åpning for bruk av virkelig verdi i GRS, er det flere grupper som får økt ansvar. Regnskapslovutvalget har et ansvar i å tenke gjennom konsekvensene av en eventuell åpning for virkelig verdi, mens regnskapsføreren selv må sørge for at det også ved virkelig verdi blir gitt et rettvise bilde av den økonomiske situasjonen. Revisorene får et større ansvar i å kvalitetssikre den subjektive verdivurderingen, mens regnskapsbrukerne må ta større ansvar i å etterprøve og vurdere de subjektive vurderingene gjennom å lese all tilgjengelig informasjon i regnskapet.

I masteroppgaven har forskerne ansvar for at teori, tidligere forskning og resultat blir formidlet korrekt, slik at konklusjoner som dras mot slutten er nyttige for videre forskning, og videre beslutninger innenfor temaet.

Referanseliste

CF. (2018). Conceptual Framework for Financial Reporting 2018. IAS+.

Hvitvaskingsloven. (2019). *Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering* (LOV-2019-06-01-23). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-23>

Regnskap Norge. (2015, 30. juni). Utredning om ny regnskapslov. <https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/regnskap/utredning-om-ny-regnskapslov/>

Regnskapsloven. (1998). *Lov om årsregnskap* (LOV-1998-07-17-56). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56?q=regnskapslov>

Revisorloven. (2020). *Lov om revisjon og revisorer* (LOV-2020-11-20-128). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-11-20-128>

UiA. (n.d). Visjon og Strategi. *Handelshøyskolen UiA*. [https://www.uia.no/om-
uia/fakultet/handelshoeyskolen-ved-uia/visjon-og-strategi](https://www.uia.no/om-uia/fakultet/handelshoeyskolen-ved-uia/visjon-og-strategi)

VEDLEGG 4: REFLEKSJONSNOTAT ELINE NYBØ UTHEIM

Innledning

Diskusjonsnotatet er skrevet i sammenheng med innlevering av Masteroppgaven som en avslutning på den 5-årige mastergraden «Økonomi og administrasjon - Siviløkonom» ved Universitetet i Agder. Diskusjonsnotatet starter med et kort sammendrag av oppgaven, før tildelt tema skal diskuteres opp mot elementer i oppgaven. Det fremkommer av Handelshøyskolens beskrivelser av deres strategi for årene 2018 – 2023 at deres misjon er inkludere internasjonale, innovative og ansvarlige perspektiver, som dermed kan anses som nøkkelkonsepter ved skolen (Universitet i Agder, u.åa). Etter presentasjon av masteroppgavens tema og hovedfunn skal jeg diskutere diverse elementer fra oppgaven opp mot konseptet internasjonal.

Presentasjon av masteroppgavens tema og hovedfunn

Formålet med masteroppgaven er å undersøke hvordan virkelig verdi i regnskap påvirker bankers kredittvurdering. Regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til regnskapsbrukerne og skal i tillegg redusere asymmetrisk informasjon og gjenspeile faktiske økonomiske forhold i en virksomhet (Stenheim et al., 2017, s. 64). Regnskapet skal dermed hjelpe regnskapsbrukere, som banker, til å ta velinformerte og bedre beslutninger. Gjennom tre forskningsspørsmål tar oppgaven for seg hvordan regnskapsinformasjon legges til grunn i bankers kredittvurdering, hvorvidt det er hensiktsmessig fra bankenes perspektiv å åpne for bruk av virkelig verdi i GRS og hvilke konsekvenser bruk av virkelig verdi kan medføre.

Masteroppgaven tar for seg teori vedrørende regnskapet som informasjonskilde, det konseptuelle rammeverket til IASB og de to måleattributtene som oppgaven baserer seg på: virkelig verdi og historisk kost. De to måleattributtene blir videre drøftet teoretisk opp mot kvalitetskravene relevans og pålitelighet og hvorvidt måleattributtene oppfyller kontroll og beslutningsformålet. Drøftelsen fokuserer på hvorvidt en åpning av rskl. § 5-8 til å inkludere virkelig verdi på ikke finansielle eiendeler, vil føre til mer relevant informasjon i regnskapet.

Problemstillingen som masteroppgaven baserer seg på er: *Hvordan påvirker bruken av virkelig verdi i regnskapet bankers kredittvurdering av kundene?* For å kunne besvare problemstillingen er det tatt utgangspunkt i en eksplorativ undersøkelse med hensikt på tilegne kunnskap gjennom å intervju kompetente bankansatte, hvor de delte sine erfaringer og synspunkter på bruken av virkelig verdi. Totalt ble det holdt 6 intervjuer av ulike bankfilialer i Norge. Resultatene fra

undersøkelsen er at banken legger både finansiell og ikke-finansiell til grunn i deres kredittvurdering, bankene skiller ikke særlig på regnskapsspråk og sier at det ikke vil ha betydning for utfallet av kredittvurderingen. Bankene legger virkelig verdi til grunn i deres kredittvurdering, men det er deres egne beregninger som blir lagt til grunn, spesielt på eiendommer. Bankene er skeptiske til bruk av virkelig verdi og uttrykker spesielt bekymring rundt opplaste verdier i balansen. Dermed er det ikke særlig hensiktsmessig fra bankenes perspektiv at rskl. § 5-8 skal åpnes for å inkludere ikke-finansielle eiendeler.

Internasjonal

Internasjonal er som nevnt en av de tre nøkkelkonseptene til Handelshøyskolen ved UiA's misjon og strategi, sammen med ansvarlig og innovasjon. Disse implementeres blant annet gjennom å utdanne «responsible professionals with a global mind-set and innovative attitude...». (Universitetet i Agder, u.åa). Det store norske leksikon definerer internasjonal som «det som angår flere nasjoner eller stater» (Store norske leksikon, 2018). En implementering av et internasjonalt tankesett hos studenter ved Universitetet i Agder er mest fremtredende gjennom internasjonalt pensum og internasjonale forelesere som tilfører et bredt spekter av internasjonale perspektiver i studenters utdanningsløp.

Økonomiutdanningen er preget av pensum som tar for seg internasjonale fenomener, perspektiver og reguleringer. Finansregnskap 4 er et av fagene som er preget av internasjonalisering. Faget tar for seg det sentrale internasjonale regnskapsspråket IFRS og sentrale forskjeller knyttet opp mot det norske regnskapsspråket GRS (Universitet i Agder, u.åb). Det er nettopp denne forskjellen mellom IFRS og GRS som var inspirasjon for valg av tema til masteroppgaven.

Internasjonalisering i norsk regnskapsavleggelse

Et internasjonalt perspektiv kommer frem i regnskapslitteraturen. Studien baseres på et bredt spekter av litteratur, hvor det er lagt til grunn både nasjonal og internasjonal litteratur på fagfeltet for å kunne belyse både norsk og internasjonal regnskapsavleggelse. Når en hører ordet «regnskap» tenker en gjerne på den norske lovreguleringen med regnskapsloven, de grunnleggende regnskapsprinsippene (GRP) og god regnskapsskikk (GRS). Likevel har også regnskapsavleggelse i Norge som resten av verden blitt internasjonalisert de siste ti-årene. Internasjonalisering av norsk regnskapsavleggelse vises igjen i hvilke regnskapsspråk som er tillatt å avlegge regnskap etter og internasjonale tilpasninger i GRS.

Implementeringen av IFRS i Norge kom som følge av EØS-avtalen, som gjerne er den viktigste avtalen i Norges samarbeid med EU, som skal sikre fri bevegelse for personer, varer, tjenester og kapital mellom medlemslandene (Regjeringen, u.å). Dette gir Norge lettere adgang til et stort internasjonalt markedet som også fører med seg internasjonale forpliktelser. Alle børsnoterte selskap i medlemslandene til EU og EØS avtalen ble pliktet til å avlegge årsregnskap etter IFRS fra 2005. Dermed er alle norske børsnoterte selskap pålagt til å avlegge årsregnskapet etter den internasjonale regnskapsstandard.

Andre selskaper i Norge kan også velge å avlegge årsregnskap etter IFRS eller forenklet IFRS som er et særnorsk regnskapsspråk som åpner opp for å kunne bruke elementer både fra IFRS og GRS. Masteroppgaven har imidlertid sett bort fra forenklet IFRS, men det er verdt å merke seg hvordan det særnorske regnskapsspråket gjenspeiler internasjonalisering, ettersom det åpner opp for at norsk regnskapsavleggelse kan skje etter delvis internasjonale og nasjonale reguleringer.

Internasjonale tilpasninger i norsk regnskapsavleggelse

Regnskap avlegges av små-, mellom store- og store selskaper, og dette skjer etter x-antall ulike regnskapsspråk som eksempelvis GRS, IFRS og forenklet IFRS. Som følge av internasjonaliseringen er det en stor andel selskaper som operer på det internasjonale markedet, med kunder og leverandører på tvers av landegrensene. Dette gjør det ønskelig med regnskapsavleggelse som bidrar til bedre sammenligningsgrunnlag mellom selskaper som ikke nødvendigvis operer i samme land. IFRS er et eksempel på et regnskapsspråk som brukes på tvers av landegrensene og som i Europa bidrar til bedre sammenligningsgrunnlag blant spesielt europeiske børsnoterte selskaper, samt de selskapene som velger å ta i bruk regnskapsspråket.

GRS har også noen tilnærminger til den internasjonale regnskapsavleggelsen etter IFRS, og ifølge Baksaas og Stenheim (2017) henger dette sammen med et ønske om gradvis å tilpasse den norske regnskapslovgivningen til IFRS. Måleattributtet som eiendeler verdsettes etter er i all hovedsak historisk kost ved regnskapsavleggelse etter GRS, men det finnes imidlertid unntak for dette. Regnskapsloven åpner loven opp for verdsettelse etter virkelig verdi som er måleattributtet for verdsettelse i IFRS for finansielle instrumenter, derivater og valuta etter rskl. §§ 5-8 og 5-9.

Det foreligger et forslag på en ny norsk regnskapslov NOU 2015:10 (Regjeringen, 2015) som vil ha ytterlige tilnærminger til intrnasjonal regnskapsavleggelse. Forslaget vil åpne opp for bruk av virkelig verdi til å gjelde også ikke finansielle eiendeler, som i prinsippet vil si en åpning av rskl. § 5-8. Fra forslaget § 4- 17 skal det også vurderes om anleggsmidler skal kunne «måles til verdiregulert beløp dersom det følger av regnskapsstandard» og dermed en endring av det som i dag er rskl. § 5-3 til å innføre mulighet for oppskrivning av verdien på anleggsmidler. Dette vil i så tilfelle være enda en tilnærning til internasjonal regnskapsavleggelse etter IFRS.

Slike tilnærminger til IFRS tyder på at norsk regnskapsavleggelse etter GRS tilpasser seg internasjonaliseringen og gjør seg mer sammenlignbar for internasjonale interessenter. Dette er en essensiell del av drøftelsen om valg av måleattributt og dens beslutnings- og kontrollrelevans, hvor virkelig verdi i utgangspunktet skal bidra til beslutningsnyttig informasjon som er formålet med regnskap i henhold til IASBs konseptuelle rammeverk, hvor bruk av virkelig verdi skal kunne bidra til å gi beslutningsrelevant informasjon til regnskapets primærbrukere.

Internasjonalisering og banker

Banker er også et internasjonalt fenomen, hvor vi ser at enkelte banker har bankfilialer i flere ulike land, som Danske Bank som er veletablert i Norge, som også har bankfilialer i andre deler av verden (Danske Bank, u.å). Banker og internasjonalisering er ikke noe vi tar for oss i vår undersøkelse ettersom vi sammenligner det å bruke historisk kost og virkelig verdi i regnskapet og hvordan det påvirker bankers kredittvurdering. Vår undersøkelse er kun basert på norske banker, men også norske banker kan ha kunder som operer på det internasjonale markedet, og dermed vil norske banker også bli påvirket av internasjonalisering.

Norske banker må ta høyde for internasjonale lover og regulering som de og kundene deres kan være pliktet til å følge, fordi de opererer på internasjonale markeder. I tillegg blir bankenes kredittvurdering i en viss grad påvirket av internasjonalisering av regnskapsavleggelse ved at deres kunder kan avlegge regnskap etter IFRS. Likevel viser det seg at aspektet med internasjonalt regnskapsspråk ikke vil ha særlig betydning for deres kredittvurdering.

Bærekraft

Noen problemer og utfordringer er det vi gjerne kaller verdensproblemer, og bærekraft er kanskje det fenomenet som har høyest felles internasjonal interesse. Den globale oppvarmingen er et fenomen som påvirker og som vil fortsette å påvirke verdens land i fremtiden. I hvilken grad den globale oppvarmingen påvirker verdens land, vil variere etter hvor ressurssterke landene er og ikke minst etter plassering. Det som likevel er felles på tvers av landegrensener og kontinenter er bærekraft et omdiskutert og «hett» tema. Det kommer stadig nye internasjonale og nasjonale reguleringer, merkinger og sertifiseringer som baserer seg på mål vedrørende bærekraft.

FNs 17 bærekraft mål er kanskje en av de mest kjente internasjonale målsetningene knyttet til bærekraft. Disse bærekrafts målene baserer seg på alt fra utrydde fattigdom, utrydde sult, likestilling, ren energi, ansvarlig forbruk og produksjon m.m. (United Nations Global Compact, u.å). Utfra disse 17 bærekrafts målene til FN, har organisasjonen utarbeidet prinsipper for bærekraftig bankdrift. Det er 230 banker over hele verden som har sluttet seg til å følge FNs 6 prinsipper for bærekraftig bankdrift. De bankene som har sluttet seg til å følge disse prinsippene tar del i et internasjonalt samarbeid for bærekraftig bankdrift (United Nations Environment Program, u.å). Samtlige banker som deltok i undersøkelsen vår poengterte at bærekraft har blitt obligatorisk for banken, og en bank påpekte at de tar med risiko i forhold til bærekraft med i deres risikoklassifisering.

Konklusjon

Internasjonalisering er et sentralt element i denne masteroppgaven ettersom oppgaven tar utgangspunkt i lovforslaget NOU 2015:10, som blant annet innebærer åpning av rskl. § 5-8 til bruk av virkelig verdi på ikke-finansielle eiendeler. Dette vil medføre at det norske regnskapsspråket tilnærmer seg det internasjonale regnskapsspråket IFRS. Videre blir også bankdrift påvirket av internasjonalisering ettersom både banker og deres kunder operer på tvers av landegrensener. Dermed blir banker påvirket av internasjonale reguleringer, også i forhold til bærekraft hvor flere norske banker har tilsluttet seg FNs prinsipper om bærekraftig bankdrift, og dermed bidra for å sikre en mer bærekraftig verden.

Referanseliste

Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2017). Resultat- eller balanseorienterte regnskaper. *Magma*. 17(1), 12-13.

Danske Bank (u.å). *Om oss*. <https://danskebank.com/no/om-oss>

Regjeringen (u.å). *EØS*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/eos1/id115261/>

Regjeringen (2015). *Lov om regnskapsplikt*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-10/id2425387/?ch=1>

Regnskapsloven (1998). *Lov om årsregnskap* (LOV-1998-07-17-56). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56>

Store Norske Leksikon (2018). *Internasjonal*. <https://snl.no/internasjon>

United Nations Environment Program. (u.å). Principles for responsible banking. Hentet fra: <https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/>

United Nations Global Compact (u.å). Bærekraftsmålene. <https://globalcompact.no/barekraftsmalene/>

Universitet i Agder (u.åa). *Visjon og Strategi. Handelshøyskolen UiA*. <https://www.uia.no/om-uia/fakultet/handelshoeyskolen-ved-uia/visjon-og-strategi>

Universitet i Agder (u.åb). *Finansregnskap 4. Studieplaner*. <https://www.uia.no/studieplaner/topic/BE-420-1>